THE BOOK WAS DRENCHED

UNIVERSAL LIBRARY
OU_204306
UNIVERSAL LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T82/N21M Accession No. T 2862

Author నారాయణరావు, వెం.

Title మధుసేవ. 1937

This book should be returned on or before the date last marked below.

మధుసేవ

(సాంఘిక నాటకము)

చింతామణీ చిత్రాభ్యుదయాది గ్రంథకర్త

మహాకవి

కొల్లకూరి నారాయణరాయ

ప్రణీతము.

ప్రకటనకర్త:

కురుకూరి సుబ్బారావు

ప్రొప్రయిటరు, సరస్వతీ బుక్ డిపో,

బెజవాడ (కృష్ణా)

మూడవకూర్పు: 1000 ప్రతులు.

బెజవాడ:

ఆంధ్రవాణీముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

1937

All Rights Reserved] Reprint. [వెల రు 1.

కోకిల

గ్రంథకర్త:—పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు.

ఇది యొక అపూర్వవిచిత్ర కల్పనాసమేత మగు చక్కని నాటకము. కోకిల ధవునకై తండ్రిని త్యజించిన త్యాగశీల. ధన్యతిరప్రాసాదముల సుందరోద్యానముల సంచరించు సతీతిలకమైనను, భయదక్రూరమృగసంకీర్ణ భీకరారణ్యాంతరగమున నిజధరచారిత్రాభినయనమున మోహాంధు డగు మోహానుని హృదయాగారమున ప్రేమజ్యోతిని వెలిఁగించి, దమయంతీ అనసూయాదుల మరపించిన పాతివ్రత్యవిరాజిత. అసూర్యంపశ్యలైనను పురుషుల భోగలాలసతాతృప్తికై నిర్మింపబడిన క్రీడాపదార్థములుగాక, సతులు పురుషులకన్న నేమిటను తక్కువ కారని లోకమున చాటుటకో యన రాజ్యపరిపాలనాభారము వహించిన రమణీమణి. ఈ నాటకము శృంగారరసమునకు నిలయము శృంగారమున కరుణ, కరుణయందే భీభత్సము, దాన రౌద్రము, దానియందే హాస్యము. అంతయు నొక్కరంగమునందే! పసితనమునందే తలిదండ్రుల బాసి, కారాగారమున బద్ధుఁడై, వేదాంతియైన వసంతకుఁడు, వేదండయానకు దాసుఁడై కథానాయకత్వమును వహించును తరువాత విచారణస్థానమున ప్రణయిని కోకిల, విచారణీయస్థానమున సందేహులు ప్రేమస్వరూపియగు జనకుఁడు, దైవసముఁ డగు ధవుఁడు. విచారణరంగభూమి యురికంబప్రాంతము. నేరారోపణచేయునది తల్లి. దీన ప్రపంచమున స్థాపింపబడు సీతి తరుణీమణులయవ్యాజప్రేమ ఈ యత్యద్భుత సంఘటనాశక్తియు, తన్నిర్వహణనైపుణియు, స్త్రీలను పురుషులఁజేసి, పురుషునకు బలవేసమునిచ్చి, యపూర్వప్రణయసంభాషణాకల్పనల మేళవించు శేముషి యీ కవిశేఖరునియందే, యీకవివిరచిత మగు నీ కోకిలనాటకమునందే చూడదగును. వెల రు. 1-0-0 మాత్రమే.

వలయువారు వ్రాయవలెను :—

కురుకూరి సుబ్బారావు, ప్రొప్రయిటరు,

సరస్వతీ బుక్ డిపో, బెజవాడ (కృష్ణాజిల్లా).

అవతారిక

మనదేశమున కిప్పుడు మద్యపానము మహాత్తరశత్రువై యున్నది! ఈ దుర్వ్యసనమునకు లోనైనవారీదేశమున నిప్పుడు రెండుకోట్లయిన నుండకపోరు! బ్రాంది విస్కీలవారి యెక్కుడు వ్యయమును, కల్లుసారాలవారి తక్కువవ్యయమును గలిపి, తలకు దినమునకు కెనిమిదియణాల వంతునఁ జూచినను రెండుకోట్లమీదను దినమునకుఁ గోటిరూప్యములు దగ్ధ మగుచున్నట్లు తేలుచున్నది. అనఁగా: సంవత్సరమునకు మూఁడువందల యాఁబదియైదు కోట్లన్నమాట! అనగా: మనదేశముపై దొరతనమువారికి వచ్చు నాదాయముకంటె రెండురెట్లధిక మన్నమాట! ఈ దుర్వ్యసనము హరించి, ఈసొమ్ము మిగిలినచో మనదేశము మహదైశ్వర్యముతోఁ దులఁదూఁగదా! ఇప్పటి నేరములు ఇప్పటిహత్యలు ఇప్పటి కోర్టులు ఇట్టి రూపుమాయవా! ఇంతకన్న స్వరాజ్య మింక నేమున్నది! కాఁబట్టి, ఈ ప్రబలశత్రువును భస్మీకరించుటకై ప్రయత్నింపవలసిన బాధ్యత ప్రతి భారతీయునియందును గలదు. ఈ రూపముగా నాబాధ్యతను నిర్వర్తించుకొను తలంపుతో నే నీ రూపకమును వ్రాసినాఁడను. ఫలితము భగవదధీనము!

పాత్రౌచిత్యము కొఱకును, గ్రామజన సుబోధముకొఱకును గావించిన భాషాసాంకర్యములనేమి ప్రమాదములనేమి పండితులు మన్నింపఁగలరని భావించుచున్నాఁడను. గ్రంథమును గడతేఱఁ జూడకయె, గ్రంథకర్త యుద్దేశమును గూర్చి కాసింతయేని యోజింపకయె, నవరణముల నుపపాదించు సాహసికులను కలములను కాగితములను బాడుసేయవల దని కడుంగడుఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

కాకినాడ,
1_5_26.

మహాకవి
కాళ్లకూరి నారాయణరావు.

A perfect judge will read each work of wit,
With the same spirit that its author writ.

ఇందలి పాత్రములు

1 రఘు- రఘునాథరావుగారు—కథానాయకుఁడు.

2 విశ్వా- విశ్వావసరావు—రఘునాథరావుగారి మేనేజరు.

3 శర్మ- రఘునాథరావుగారి దుష్టస్నేహితుఁడు.

4 నిర్మ- నిర్మల—రఘునాథరావుగారి భార్య.

5 కస్తూ- కస్తూరి—వేశ్య.

6 చిన్న- సిపాయి చిన్నయ్య—రఘునాథరావుగారి నవుకరు.

7 రంగ- రంగఁడు—ఒక త్రాగుబోతు.

8 వెంక- వెంకటేశము—కస్తూరి తమ్ముఁడు.

9 కాసిం- కాసింసాహేబు—కస్తూరి రహస్య విటుఁడు.

10 ఇన—ఇనస్పెక్టరు.

11 మేజి—మేజిస్ట్రీటు.

12 ప్రాసి—ప్రాసిక్యూటరు.

13 పంతు- పంతులు—రఘునాథరావుగారి వకీలు.

14 నాయు- నాయుఁడు—కస్తూరీ శర్మల బారిష్టరు.

ప్రకటన

లిఖితరూపక మగు నాయనుమతిని పొందనివారు

ఈ నాటకమును ప్రదర్శింపఁ గూడదు

ఇట్లు

కాపీరైటు హక్కుదారుఁడు

కురుకూరి సుబ్బారావు,

ప్రొప్రయిటరు, సరస్వతీ బుక్ డిపో, బెజవాడ.

శ్రీ మేధాదక్షిణామూర్తిపరబ్రహ్మణే నమః.

మ ధు సే వ

నా ం ది

గౌరవ మాయువ్వుఁ సిరి సు ♦ ఖంబును దెల్వియు రూపడంచి, పై వారికి హేయబుద్ధి, తమ ♦ వారికి వ్యాకులమున్ ఘటించి, ని స్సారులఁ జేయు దుర్వ్యసన ♦ సంతతి పా ల్పడకుండ మా సభా స్తారుల నీశ్వరుండు సత ♦ తంబును సత్కృపఁ గాచుఁ గావుతన్ !

ప్ర స్తా వ న.

సూత్ర—(ప్రవేశించి) ఓహో! నేఁటిసభ నేత్రపర్వముగా నున్నదే?

సీ॥ తక్కువ తరగతి ♦ టిక్కెట్లు కొని, మీఁది
చోటుల కేగి కూ ♦ ర్చుండువారు
క్షణము జాగైనచోఁ ♦ జప్పట్లు చఱచుచుఁ
గెవ్వన నూలలు ♦ రువ్వువారు
ఇంచుకంత ప్రమాద ♦ మెందేని వాటిల్ల
గొబ్బున లేవిడీల్ ♦ గొట్టువారు
సమయాసమయముల ♦ సంగతి లేకుండ
వన్సుమోరని బిట్టు ♦ వదరువారుఁ
గాక కోవిదులును, గుణ ♦ గ్రాహణపరు, లు
దారమానసులును, సావ ♦ ధానమతులు
నైన ప్రముఖులె విచ్చేయు ♦ నట్టిభాగ్య
మబ్బినది నేఁడి దేమి ♦ పుణ్యంబొకాని!

(పరిక్రమించి, చేతులు మోడ్చి) ఓ సభాస్తారులారా!

సీ॥ పసితనమందె పా ♦ వనవర్తనమునందు
బాగుగ నలవాటు ♦ పడినవాఁడు
అప్రయత్నంబుగ ♦ నఖిలవిద్యలతోడఁ
గరమును బరిచితిఁ ♦ గన్నవాఁడు

బహుకృతి స్వీకార • భాగ్యంబునందు స
మానులు తన కెందు • లేనివాఁడు
ఎరి వచ్చిన మంచి• కే యను తత్త్వ ము
త్యాంతంబు దృఢపడి • నట్టివాఁడు
పాలుమాలిన యనియెడు • పదము తనకు
కోశమునను లే దనిపించు•కొన్నవాఁడు
బుధరాజాన్వవాయాబ్ధి • పూర్ణచంద్రుఁ
డనుపమానుండు నిరభ•దాత్రిహ్వయుండు.

అమ్మహనీయున కంకితముగా మహాకవి కాళ్ళకూరి నారాయణ రాయనిచే రచియింపఁబడిన మధుసేవ యను మహాప్రకరణ మిప్పుడు మీసన్నిధిని బ్రయోగించు భాగ్య మబ్బినందులకుఁ బరమానందము నొందుచుఁ బ్రమాదములను మన్నింపఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను. (తెరవంకఁ జూచి) ప్రియురాలా ! ఏమి—తడవు ? ఏ మంటివి ?—"మీయనుజ్ఞయె తడ" వనియా ?— అట్లయిన, సభామంటపమునకు సమ్మోహనమంత్రముగా ముందు నీవు కొంచెము పాడుము.

తెరలో—

చ॥ వనజభవాండ మెల్ల గెలువం • బయనం బగు పుష్పసాయకుం
దనుప వసంతుఁ డాసవయు•తంబుగ నిల్పిన పానపాత్రలో
యన నలవిచ్చినట్టి కుసు•మావళు లాసవపూరితంబు లై
కనులకు విందొనర్చు నధి•కంబుగ ని మ్మధువాసరంబులన్.

సూత్ర—సెబాసు ! చక్కఁగాఁ బాడితివి ! ఇదిగో నేను వచ్చి, సభ్యులకు నీ సంగీతామృత రుచికము తగ్గకమున్నె రఘునాథరాయ పాత్రను బ్రవేశపెట్టెద. (నిష్క్రమించును.)

ఇది ప్రస్తావన.

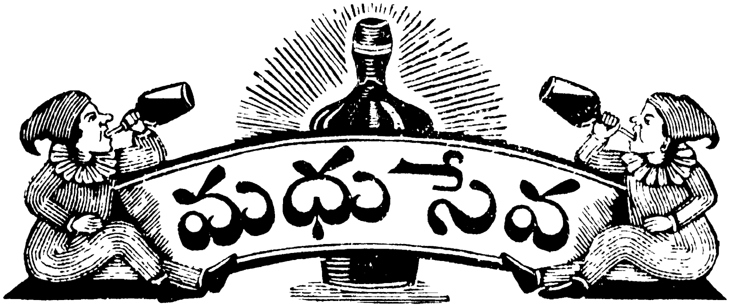

ప్రథమాంకము

—:o:—

పరిదేశము: రఘునాథరావుగారి మేడమీఁది కచేరిచావడి.

ప్రవేశము: రఘునాథరావుగారు పడకకుర్చీలోఁ గూర్చుండి పత్రిక చదువుకొనును.

రఘు—(చదువు నిలిపి, యొక్కనిట్టూర్పు పుచ్చి) మొత్తముమీఁదఁ బరిస్థితు లన్నియు బహుభయంకరములుగా నున్నవి!

చ. కలహ మొకవంక! జాతిమత♦కక్ష లొకానొకవంక! హత్యలున్
మరణము లొక్కవంక! దయ♦మాలిన ధర్మవిరుద్ధ చర్యలున్
జెయిలు లొకవంక! నోటికిని ♦ జేతికిఁ గట్టడ లొక్కవంక! ఇ
త్తెఱఁగున దేశ మెల్ల నతి♦దీనదశావశ మయ్యెనే మనన్!

చ. తలఁకని స్వేచ్ఛతోఁ, బలుపు ♦ తప్పియెఱుంగని పౌరుషంబుతో,
నెలకొను శాంతితో, దిశలు ♦ నిండిన కీర్తితో, సమృద్ధితోఁ
బొలఁగని భోగభాగ్యముల♦తోఁ, దులఁదూఁగిన దేశ మిప్పు డీ
స్థితులు తలక్రిందులై, కుడిచె♦డు నిమితిలేని విపత్పరంపరల్!

(క్షణ మూరకుండి) మనదేశమున కెన్నఁడైన మరల మంచి యోగము పట్టునా!—ఎక్కడి యోగము—ఎక్కడి లోకము!

సీ॥ కొంపలు తెగినమ్మ ♦ కోర్టుల, [illegible]ళ్ళఁ, గా
ఫీ హోటళ్ళ, వకీళ్ళఁ ♦ బెంచువారు
పండిన నరకల్లఁ ♦ బరదేశముల కంపి
కడుపున కెర వేయు ♦ పలుచువారు
మూఁడుప్రొద్దుల ముష్టి ♦ మూన్సిపల్ మెంబరు
పదవిలోఁ గనులు క♦న్నడనివారు

ఆస్తి భార్యలపేర ♦ అప్పులు తమపేరఁ
బెచి, ఐ. పీ. లను ♦ బెట్టువారు
బట్టకొఱకుఁ, జుట్టకొఱకు ♦ బ్రాందికొరకు
సిరులు పరదేశములపాలు ♦ సేయువారుఁ
బూర్తిగా నెల్లెడల వట్టి♦పోవుదనుక
దేశమున కీ యరిష్టము ♦ తీఱఁ బోదు !

(ఉలికిపడి) ఏమిచెవుమా యీ గోల ! (అని లేచి గవాక్షము గుండ వీధివంకఁ జూచి) ఎవనినో తప్పఁద్రాగిన దౌర్భాగ్యుని దండ భటులు - చచ్చిన గేదెదూడనుబలెఁ జరచర నీడ్చుకొని పోవుచుండ పోమరులు కొందరు చోద్యముకి్రందఁ జూచుచు వానిని వెంబ డించినారు ! సిగముడి వీడ, సింగారించిన వుట్ట మూడ - ఒడ్డునఁ బడ్డ చేఁపవలె, ఓడ దిగిన నావికునివలె - తేపతేపకుఁ దెయితక్క లాడుచు - అనువు తప్పిన యవయవములతో, అలుకుపాఁత లైన యుడుపులతో; పెంట లూడ్చిన తలతో, పెచ్చు లూడిన యొడలితో మద్యపానమువల్ల నీమందభాగ్యుఁ డేమి యానంద మనుభవించు చున్నాఁడో !

చ॥ జలములు క్రోలి కుంజరము ♦ సత్వసమృద్ధి మెలంగ నేర్చు, నా
జలములె త్రావి సింహ మతి♦శౌర్యబలప్రతిభాస్థితి న్మదా
వళ ఘన కుంభయుగ్మమును ♦ బ్రద్దలు సేయును; వీని నాత్మలోఁ
దలఁపక, మానవుండు సురఁ ♦ ద్రావఁగఁ గోరు నిదేమి వెఱ్ఱియో!

చిన్నయ్య—(ప్రవేశించి) బాబూ ! రంగ డీపూట కొంచెం రమ్ముసీళ్లు బద్దకించి, పెళ్ళాన్ని కొట్టబోతే-ఆ దెబ్బ, అడ్డఁవెళ్ళిన అత్తగారికి తగిలిం దంటండి - అందుకోసం పోలీసువా రాయెదవను ఈశను కీడ్చుకుపోతున్నా రంటండి-యేల్నివారితో యీసంగతి చెప్పమని ఆడిపెళ్లాఁ వొచ్చి అగోరిస్తోందండి.

రఘు—ఏమీ - యిప్పుడు పోలీసువారిచే నీడ్చుకొనిపోఁబడుచున్న వాఁడు రంగఁడా ! ఇటువంటి విషయములలో మానవుకర్లకు మేము సాయపడువారము కా మని చెప్పుము !

చిన్న—చిత్తం బాబూ ! చిత్తం. ఇదే మా పటాలంలో అయితే

యీపాటికి చీకటికొట్లో యేశారన్నమాటే. తెల్లోడు తాను తాగడఁవే కాని- యెదటివాడు తాగడాని కెన్నడూ వొప్పుకోడు.

రఘు—సరే - నీసోదె చాలుఁ గాని - వీలుగా నున్నయెడల నొకసారి పయికి రమ్మన్నా నని విశ్వాసరావుగారితోఁ జెప్పి- క్రొత్తగుఱ్ఱమునకు జీనుకట్టి కొనితెమ్మని గుఱ్ఱపువానికి వర్తమాన మంపుము.

చిన్న—చిత్తం బాబూ! చిత్తం. (అని నిష్క్రమించును.)

విశ్వా—(ప్రవేశించును.)

రఘు—మామగారూ! రంగని సంగతి విన్నారా ?

విశ్వా—విన్నాను బాబూ!- విన్నాను.

రఘు—తోడనే వీనిని కొలువునుండి తొలఁగించుట మంచిది కాదా ?

విశ్వా—మంచిదే కాని- యొకసారి మందలించి చూతము.

రఘు—ఏమి వెఱ్ఱి! గుగ్గిళ్ళు పెట్టిన గూనివంపు తీఱునా ?

ఆ. దూదిబుంగ నరుఁడు, • దుర్వ్యసనంబులు,
నివురు లేని చింత, • నిప్పు రవలు;
స్పర్శమునకు దారి • సంఘటిల్లిన సంతు
చూడకుండ వీడ•నాడు లేడ !

ఆపయిని—

గీ. అంటురోగంబులకును, దు•ర్వ్యసనములకు
లేదు పరికింప భేదము • లేశమేని ;
దరికి రానిత్తు మేని— త•థ్యముగ ప్లేగు
పోలిక, క్షణంబులోఁ జుట్టు•ముట్టి తీఱు !

విశ్వా—నిజమే నిజమే. కావుననే; దుర్వ్యసనములకును మనకును దూర మొంతయున్న నంత మంచి దని పెద్దలు చెప్పుదురు. తమ సెలవుప్రకార మీరంగని తత్క్షణమే తొలఁగించెదను.

రఘు—(నవ్వుచు) సరి కాని, మామగారు! సాహసించి యడుగు చున్నాను. మీ కేమియు దుర్వ్యసనములు లేవు కద ?

విశ్వా—ఈశ్వరానుగ్రహమువల్ల నింతవఱకు లేవు!

రఘు—ఆఁ! మామగా రిప్పుడు నా చేతిలో మత్స్యము గాలమునఁ జిక్కినట్లు చిక్కినారు! మీకు నస్యవ్యసనము లేదా?

సీ॥ నస్యంబు దృష్టిని ♦ నాశంబు గావించు
పొగచుట్ట పెదవుల ♦ పొలుపుఁ జెఱచు
బీడీలు జిహ్వ క♦పిత్రియ మాచరించును
సిగరెట్లు గుండెను ♦ శిథిలపఱుచు
మద్దతు బుద్ధికి ♦ మాంద్యంబు కలిగించు
గంజాయి పిచ్చిని ♦ గలుగఁ జేయు
కాఫీ నరంబుల ♦ కాపత్తుఁ గలిగించు
టీ పైత్యవృద్ధి ఘ♦టిల్లఁ జేయు
మాదుము వివేక మెల్లను ♦ మంటఁ గలుపు
భంగు జ్ఞాపకశక్తిని ♦ భంగపఱచు
అభిని రక్త మాంసంబుల ♦ నార్చివేయుఁ
గాంచ, దుర్వ్యసనంబులు ♦ కావె యివ్వి?

విశ్వా—నస్య మంతకూడని దని నా కెన్నఁడుఁ దోఁచ లేదు.

రఘు—ఆలాగుననా! అట్లయిన నాలకింపుడూ—

సీ॥ ఎంతటివానిచే ♦ నేమియు బిడియంబు
వెడలించి, చేయి చా♦పించితీఱు!

విశ్వా—ఆమాట నిజమే. వెలమదొరగారు కూడ పొడుము ముష్టికి వెనుకతీయరు!

రఘు—తలచుగా నేడనో ♦ దాఁకొని, వెఱ్ఱి యె
త్తించి, త్రె తక్క లాం♦డించితీఱు!

విశ్వా—ఏడనో కాదు—ఎదుట నుండియే కంటి కగపడదు!

రఘు—ముందుగాఁ దన్నెత్తి ♦ మూరొక్కనకున్నఁ, జే
యఁగఁబూను పని కష్టము ♦ తగిలితీఱు!

విశ్వా—సందియ మేమి— భోజనసమయమునఁ గూడ పొడుము పీల్చనఁగాని కథ నడువనివారు కావలసినంతమంది!

రఘు—ముక్కును ముఱుగు తూ♦ముగఁ జేసి, దేవుని
తిన్నెపైనైన చీ♦దించితీఱు !

విశ్వా—దేవుని తిన్నెమీఁదనే కాదు—దేవునితలపై గూడ నాయూటతో నప్పుడప్పు డభిషేకము జరుగుచునే యుండును !

రఘు—ఊటమరకలతో మేని ♦ యుడుపులెల్ల
నించి, చాకలిచేత ది♦ట్టించితీఱు !

విశ్వా—చాకలిచేతనే గాదు-వాకిలియూడ్చు దాసీదానిచేఁ గూడ చావుతిట్లు తినవలసినదే !

రఘు—వలువలుకు తేల-వెలయాలు♦పగిది- నెత్తి
నెక్కి, కట్టు కుండలు చేతి ♦ కిచ్చితీఱు !

విశ్వా—నిజమే బాబూ !— నిజమే ! ఇదుగో -నా పొడుముబుఱ్ఱ నిప్పుడే పప్పుక్రింద బ్రద్దలుకొట్టెద ! (అని యట్లు చేయును).

రఘు—సెబాసు ! నాజన్మ మిపుడు చరితార్థమైనది ! ఏమా ?

ఏటవాలుగఁ బాఱెడి ♦ యేటి నుండి;
వ్రణమువలె సల్పు తలమించు ♦ ఋణమునుండి;
నాటుకొనినట్టి దుర్వ్యస♦నములనుండి;
యొకనిఁ గాపాడినను జన్మ ♦ మొప్పు నందురు.

చిన్న—(ప్రవేశించి) బాబూ ! గుఱ్ఱఁ వొచ్చిం దండి.

రఘు—మామగారు ! నే నొకసారి మనతోఁటవఱకుఁ బోయి వచ్చెద. ఈపూట వచ్చిన యుత్తరము లివిగో యిచ్చట నున్నవి (అని బల్లమీఁది యుత్తరములు చూపి, బట్టలు వేసికొని, చిన్నయ్యతో నిష్క్రమించును).

విశ్వా—(ఉత్తరములం దీసికొనుచు) అవురా ! అబ్బాయిగారి యోగ్యత ! ప్రభువు లందఱు నిట్టి వారైనచోఁ బ్రజలభాగ్య మెట్లుండెడిదో గదా !

సీ. కోళ్లతో, గొఱ్ఱె పొ♦ట్టేళ్లతో, సీమ కుం
దేళ్లతోఁ గొలువులు ♦ తీఱువారు !

వేలును లక్షలు ♦ వెచ్చించి, కుక్కలఁ
గోని మూతి నాకించు♦కొనెడివారు!
ఇంటిదాసీలకు ♦ బంటులై, భార్యల
మోము లన్న మొగాలు ♦ మూడుచువారు!
పాడువేసాలకై, ♦ బ్రాంది సీసాలకై
యెస్టేట్లనే విక్ర♦యించువారు!
నై, జమీందారు లెందఱో ♦ నైజకర్మ
గంగలోఁ గల్పుచున్న యి♦క్కాలమందు—
భాగ్యవశమునఁ గాక, యి♦వ్వగిది పరమ
పావనుండైన ప్రభువు సం♦ప్రాప్తమగునె!

చిన్న—(వడిగాఁ బ్రవేశించి) అయ్యా! అయ్యా!- రండి!- రండి!- పాడుగుఱ్ఱం బెదిరి బాబుగార్ని పడదోసిం దంట!

విశ్వా—(ఉలికిపడి) అరెరే! యెంతపని జరిగినది! అబ్బాయిగారి కేమియు దెబ్బ తగుల లేదు గద?

చిన్న—అమ్మయ్యో! అంతగుఱ్ఱంమీదనుంచి పడితే దెబ్బే తగల్దా- తల పగిలిం దంట- తరువేసి ఆసుపత్రికి తీసుకపోతున్నా రంట! పోలీసువారు జామీను తీసుక పొమ్మంటే- ఆసంవయానికి రంగ డెల్లాగో ఆదారిరొన్నొస్తున్నా డంట- పాపం, బాబుగార్ని వాడే పట్టి లేవనెత్తా డంట!

విశ్వా— (ఆందోళనముతో) అన్నన్నా! యెంతప్రమాద మెంత ప్రమాదము! దైవమా! నీ వింత దారుణమున కొడిగట్టితివేమి!

ఆ. సకల సుగుణ రాశి, ♦ శాంత పయోరాశి,
వినయ భరితుఁ, డతి వి♦వేక కలితుఁ;
డట్టివాని కిట్టి ♦ యాపద కలిగింప
బుద్ధి యెట్లు నీకుఁ ♦ బుట్టె నయ్య!

(అనుచు సత్వరముగా నిష్క్రమించును.)

ఇది ప్రథమాంకము.

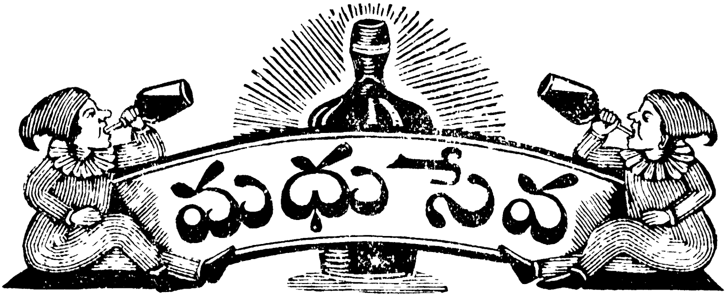

ద్వితీయాంకము.

మొదటి రంగము.

ప్రదేశము: రాజవీధి.

రంగఁడు—(గొడుగు చేతఁ బట్టుకొని ప్రవేశించి)

పాట

(1) సారా కల్లూ సల్లగ వుంటే - రొక్కఁపుడబ్బులు రొంటిని వుంటే
లోకుల్తో నా కేఁవి పని! -యీలోకంతో నా కేఁవి పని!

(2) కాలవ లన్నీ కల్లే అయితే - సఁవుద్రఁ వంతా సారా అయితే
కలు వొస్తే నా కేఁవి బయ్యం! -కాటకఁ వొస్తే యేఁవి బయ్యం!

(3) సారా సీసా సంక నుండగా - సేతను గుప్పెడు సీకు లుండగా
హాయిగ పేణం పోవాలి - అప్పుడు సొర్గం రావాలి!

సందేయఁ వేఁవి?-సారా తాగినోడే సరసుడు; కల్లు తాగినోడే ఘనుడు. కాదన్నవాడు నాకాలి గోరుమీదనుంచి బలాదూరు! అయితే, వొటిమాత్రం నిజం: తాగేవాళ్ల అదురుష్టఁ వంతా తాటిసారాతోటే పోయింది. అందులోనూ సిగురుసారా పోవడం-సిరి పోవడఁవే! ఆమాఁవిడిసిగురు రంగూ—ఆ నకల సంపెంగ వోసనా-ఆ అగ్గినిప్పు నిషా-వో! వో! గ్యాపకఁ వొస్తే, వొళ్లు గరిపొడుస్తుంది! పాడురమ్ము-ఈ రమ్మొచ్చి-రొమ్ములు తినేస్తోంది! అయిదుబుడ్లు తాగినా, అగ్గిపుల్ల మంటలాగ-అంతలో సెల్లు! సాట్లోళ్ళు తాళ్ళకు నెంబర్లెయ్యడఁ వొచ్చాక-కల్లుకూడా కంగాళీ అయిపోయింది! కల్లు తాగితే

మునుపు-కవిలాసంలో వున్నట్టుండేది! ఇప్పుడు కల్లు తాగితే-కళ్ళు తిరగడం, వొళ్ళు పెరగడం, పళ్ళు విరగడం తప్ప, పై నేమీ లేదు! కల్లు సంవుద్రం యెక్కడుందో కనపర్చిందాకా, బేప నోళ్ళను పట్టుకుని, బేపుల్లా కేలాగు తన్నే బేసుగ్గా వుండేది! (పరికిమించి) నేను రంగంవెళ్ళి - ముడుపులమ్మ తీర్తానికి మూడేళ్ళు ఈ మూడేళ్ళల్లోనూ ఊరంతా ముక్కలూ సెక్కలూఅయింది. బ్రాంది షాపులు పలచబడ్డాయి- సారాకొట్లు సగం వైనాయి-కల్లుదుకాణాలు కనపడకుండానే పోయాయి! కాఫీహోటేళ్ళుమూతరం కావోసినన్ని లేచాయి! కాని కల్లు కావలిస్తే కాసీ యెల్లిన ట్టుల్లాలి! ఈ దుకాణాలు దూరంగా తరింవేసినోళ్ళ-పడదీసి తన్నినా పాపం లేదు! వోయి రంగ! వోయి రంగా! నా సేతిసిండా డబ్బే వుంటే-కాసీ రాంవేశ్వరాల్దాంకా కల్లుసలివేందర్లు పెట్టించక పోయ్యానా! డబ్బున్నావోళ్ళ కొక్కళ్ళకీ తల్లో వూకన్నమాట లేదు. (ముందునకుం జూచి) అదుగో సిపాయి సిన్నయ్యతాత! (పరికిమించి)

ఏంసిన్నయ్యతాతా! యెల్లా వున్నావు?

చిన్న—(ప్రవేశించి) ఇదిగో-రంగ ఎప్పుడో రంగాన్నుంచి దిగాడే?

రంగ—మొన్నటి వోడలో వొచ్చాను తాతా!

చిన్న—ఎన్నాళ్ళ కొచ్చావు! ఏంవిటి రంగం విసేషాలు?

రంగ—అబ్బో! రంగం సంగతి సెప్పడానికి నాతరంవా- నాయబ్బతరంవా! ఎవణ్ణి సూసినా- సేతినిండా డబ్బు- కడుపునిండా సారా! పెతియీదిని బ్రాంది షాపు- సందుసందుకూ సారా కొట్లు! బ్రాంది సారాలు తాగితే బర్మావోడే తాగాలి; అయితే, రమ్ము సారా వొచ్చాక, రంగాన్ని కూడా షోకు తగ్గిందంట.

చిన్న—మేం వెళ్ళినాటికి రమ్మింకా రాలేదు.

రంగ—ఏంవిటీ!- అయితే నువ్వు రంగం సూశా వన్నమాటే!

చిన్న—వొక్క రంగంవేరా?-రంగం, మోకీసు, టోకీ, సింగపూరు, మాండలే-వొకటేంవిటి- ఆ టాపంతా సుట్టబెట్టాం. అసలు ఆవా

రాజును పట్టుకున్న దెవరు? మేంవు కాదూ? అప్పుడేగా ఆశా శాన్నుంచి సుక్కలు రాలాయి! మాపటాలం వెళ్ళకపోతే మాండ లీకోట దొరికేదా! ఆరాజు సింహాసనాన్ని ఆరువొందల వజ్జరా లున్నాయి! కోటలో యెటుతిరిగినా - కోడిగుడ్డంతేసిరత్నాలు కాళ్ళకు తగలేవి!

రంగ—రత్తనాలేనా! రమ్ముసారా యేమైనా వుండేదా?

చిన్న—రమ్మింకా రాలేదన్నాగా? ఇష్టంవొచ్చి నంత యిప్పసారా పట్టసారా దొరికాయి.

రంగ—అయితే నువ్వా సేనాసారాలు సూశా వన్నమాటే!

చిన్న—సూశాను గానీ, పాంవుమంతరం నేర్చుకున్నాక, పత్తిరిసేవ మొదలెట్టి, కల్లు సారాలు కంట సూట్టం మానేశాను.

రంగ—సరేగానీ బాబుగా రెల్లా వున్నారు?

చిన్న—బాబుగారు బంగారంలా గున్నారు. అన్నట్టు సెప్పలేదు! బాబుగారు పట్టప్పుడు నువ్వు సనిసి సేవకు, బగుమతి యివ్వడా నికి పిలమంటే- నువ్వు రంగం వెళ్లినట్టు నేనే సెప్పాను. అప్పట్లో నువ్వుంటే అడిగిన యీనాం విచ్చేవారు. నిజంగా బాబుగా రప్పుడు నీమూలాన్ని బతికారు!

రంగ—తప్పు తప్పు! నామూలాన్ని కాదు-సంవయానికి నా సేతులో వున్న సారసుక్క మూలాన్ని బతికారు! ఆ పట్టపాంబుకు ఆ సుక్క పడకపోతే- ఆపాట్న గుటుక్కు మనవలసిందే!

చిన్న—అయితే బాబూ!- అమ్మ్యగా ర్నీకాడికి తెచ్చించి నీసేతి బోణీయేనా!

రంగ—అదేం టదేంటి? ఏకాడికి తెచ్చిం దేంట?

చిన్న—ఏకాడికా - (మెల్లగా) తాగినో డంటే తరింవేశేకాణ్ణుంచి- తాగుపోతుల్ని సూట్టా కూకుండబెట్టుకుని, తప్పతాగే కాడికి! కాంవోసినంత సొమ్ముతో కలకల్లాడేకాణ్ణుంచి- అరవయ్యేల్దాకా అప్పుసేసే కాడికి! ఈపాలి తెలిసిందా?

రంగ—(ఆశ్చర్యముతో) నిజంగానే ?

చిన్న—అమ్మతోడు ! ఆమారాజుమీాద నే నబద్దం వాడతానా !

రంగ—అవు నవును ! అందు కాచ్చేరిం వేవుంది ! నామట్టుకు నా కెల్లాతగులుకుందో తెల్సులా ? మాబాబు దినానికి, మాసాతాని జియ్యన్న సచ్చినోడు కానికాని పుచ్చుకొని, కాస్త కాస్త సేతులో పోశాడు ! ఆకానిడబ్బు నీళ్ళతోనూ, కాంవారవు జీడిలాగుపట్టుకుంది ! అయితే, బాబుగారికి కార్జంవయిందా ?

చిన్న—కాంవేసినంత బలవంతంమీాద నిరుడు కార్జమాత్తరం జరిగింది. ఆమెనక, అమ్మగార్నారు పంపాలేదు, యీారు తీసుకుని రాలేదు. అయితే, రంగాన్నుంచి అప్పుడే వొచ్చాశా వేం ?

రం—అబ్బో ఆగొడవ సేనావుంది. వో బర్మ్మవోడికీ నాకూ, సారాకొట్టులో జగడం పెరిగి శాకుతో పొడిసాను. అందుచేత పోలీసోళ్ళ కందకుండా అమాంతంగా సక్కారావల శొచ్చింది

చిన్న—అల్లాగయితే నీ సేతితొందర రింకా అణగలే దన్నమాట ! ఏం తెచ్చావు రంగాన్నుంచి ?

రంగ—రంగాన్ని గడించిం దంతా రమ్మనీళ్ళకే పోయింది. వో పెట్టే, వోపట్టు రువాలూ, యీా గొడుగూ, పదిరూపాయలు రొక్కం మాత్తరం తెచ్చాను. పదిరూపాయలూ వచ్చిన్నాడే పయిన లయ్యాయి. మొన్న పెట్టమ్మాను, నిన్న రుంవాలమ్మాను, యీావూంట యీాగొడు గట్టుకు బయదెల్లాను.

చిన్న—సరే, సరే. అడుగో సెర్మగా డొస్తున్నాండు ! ఆడికంట పడితే యేదో పని సెప్పకమానడు. ఆన కింటి కొస్తాను పద.

రంగ—సెరమగా డెవడు ?

చిన్న—బాబుగారికి దాపరించిన బాటిల్ మేష్టర్లలో వొకడు ! తక్కిన మాటలు తరువాత సెబుతాలే !

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవరంగము.

ప్రదేశము—రఘునాథరావుగారి మేడమీఁది గది.

ప్రవేశము—-బ్రాందిసీసాలును, గ్లాసులును గల బల్లకుఁ జేరియొకవైపున

గూర్చుండి—రఘునాథరావుగారు, శర్మ.

రఘు—సరి కాని- యొక సందేహము—

చ॥ మనసు తటాలున స్మరవు ♦ మాదిరి దీప్తి వహించు; బుద్ధి య
య్యన కిరణంబులం గమల ♦ మెట్టులొ యట్లు వికాస మొందుఁ; జ
య్యన నిఖిలాంగకంబులును ♦ యంత్రమునం ఘటియించినట్లు త్రి
లును-మధుసేవ యేటి కిల♦లోన నిషేధ మొనర్చిరో బుధుల్ !

శర్మ—ఈ డౌటు (Doubt) నే నిట్టే క్లియరాఫ్ (Clear off) చేసెద
ను గాని- ఇంకొకగ్లాసు కానిండు.

రఘు—(నవ్వి) దానిడౌటు దానిచేతనే కాని తీఱదు కావలయును !

ఇద్దఱు—(బ్రాందితో గ్లాసులు నింపి, పానము చేయుదురు)

రఘు—దీనితో నీ వెన్నిగ్లాసులు ?

శర్మ—ఎన్నియో యెక్కడ ?- అన్నియుఁ గలిసి మైదేగా ! మీరో ?

రఘు—నేను మూడే కాని- నా కప్పుడే ముచ్చెమటలు పట్టుచున్నవి !
ఏమి చిత్రమో కాని- యెన్నిగ్లాసులు పడినను నీ వేమియుఁ
జలింపనే చలింపవోయి!

శర్మ—అదిగో అదియే మనయొద్ద నున్న యతిశయము.

ఉ॥ త్రాగుట గొప్పకాదు, పది♦దాములు త్రాగిన మూలమూలలన్
దాఁగక, డీలు వోక, వస♦త్రాగిన పిట్టవిధాన వెఱ్ఱిగా
వాఁగక, యెద్దకుం జనిను ♦ వాసన గొట్టఁగ నీక, వీధులన్
దోఁగక; పెంటకుప్పలను ♦ దోరక- యెప్పుడె గొప్ప నా దగున్.

రఘు—సరే కాని- నాసందేహము తీర్చినావు కావు.

శర్మ—బాబూ ! మనపెద్దల తెలివితేటలు మనకుఁ బూర్తిగాఁ దెలి
సిన తరువాతఁ గూఁ మన కీసందేహ మెందులకు ?

చ॥ దినకరుఁ డంబరస్థలిని ♦ దేరిపయిం జను నన్న వారు; అ
వ్వనరుహబాంధవారుల న ♦ వారిగ సర్పము మ్రింగు నన్న వా;
రనువుగ స్వార్థులకు ♦ హాస్యులు చెప్పినవారు- మద్య మం
టిన దురితం బటంచుఁ బ్రక♦టించుటలో విపరీత మున్న దే!

రఘు—నాన్సెన్సు (Nonsense) నా కామాట నచ్చ లేదు.

ఉ॥ మానమునందు, శాస్త్రపరి♦మాణమునందు, వివేకమందు, వి
జ్ఞానమునందు, నాగరక ♦ సంపదయందుఁ; గళారహస్య సం
ధానమునం దశేష వసు♦ధాస్థలికి న్మనదేశమే గురు
స్థాన మటంచుఁ దేల! సుర♦సంగతియే మనవా రెఱుంగరే?

శర్మ—అట్లయిన నొకటి కావలెను: అట్టిభయమే పెట్టకపోయినచో,
నందఱు నదే మరగి, మనవంటివారి కందకుండఁ జేయుదు రని
యట్లు నిషేధించి యుందురు. అయినను, మనవా రేమన్న నేమి-
అనుభవజ్ఞులైన యింగిలీషువా రన్నమాట యిది.
* హీ మస్టు డ్రింకు విస్కీ- ఆఫ్ దీ స్ట్రాంగెస్టు కైండు.
టూ స్టెడీ హీజ్ నర్వ్ అండ్ స్ట్రెంగ్తెన్ హిజ్ మైండు.

రఘు—సరే కాని- ఆదిలో నీ కీ యంటురోగ మెట్లు సంప్రాప్తమైనది.

శర్మ—అబ్బో!- ఆగ్రంథము- అరేబియన్ నైట్సంత యున్నది!
మఱియొకగ్లాసు వేసికొని మనవి చేసెదను. (అని యట్లు చేసి)
నేను స్కూలులోఁ జదువుకొనుచుండఁగా- మా టీచరుగా రొక
సారి మాచేత నొక నాటక మాడించినారు అంతట, నాదృష్టి
చదువుమీఁదినుండి, సరాసరి నాటకములమీఁదికి నడిచినది.
ఆపాటున, మాయూరునందలి- ఆంధ్ర యువజన సంతోష
సంగీత సరస్వతీ హిందూనాటక సమాజ సంఘ సభలోఁ
జేరినాను. నాటక సంఘముయొక్క నామమునకుఁ గాఁబోలు
నవ్వుచున్నారు! ఇప్పటి పేరు లింకను గమడగొయ్యి, గత్తర
బిత్తర, కొకి బికి కొల్లేటి చేఁద్రాడులుగా!

* He must drink Whisky of the strongest kind,
To steady his nerve and strengthen his mind.

రఘు—కాదన్నవా రెవరు?- నీకథ కానిమ్ము. అందుఁ జేరినావు.

శర్మ—చేరఁగానే- సంఘమువారు నా నరబా చూచి, నూనూగు మీసము నున్నఁగా గొరిగించి, చిన్న చిన్న స్త్రీవేషములు వేయించుటకు మొదలుపెట్టినారు. కాని, యేమి లాభము?- గంపెడు సిగ్గు! పెండ్లికూతురివలె రంగస్థలమున కరిగి- పేడకుప్పవలెఁ జతికిలఁబడెడివాఁడను! సభ్యులవంకఁ గన్నెత్తి చూచితినా-చలి జ్వరము వచ్చినంత వడఁకు! మా మేనేజరు మంచి బాటిల్ మాష్టరు! ఆదినములలో నే నాయన దినచర్యనుగూర్చి యల్లిన పద్యము చదువనా?—

సీ॥ మార్నింగు (Morning) కాఁగానే। మొగము లీవింగు (Leaving)
మొగము వాషింగు (Washing)చ। కుర్చీసిటింగు (Sitting)
కార్కు(Cork)రిమూవింగు(Removing)। గ్లాసుఫిల్లింగు(Filling)
గడగడ డ్రింకింగు (Drinking)। గ్రంబులింగు (Grumbling)
భార్యతో ఫైటింగు(Fighting)। బయటికిమార్చింగు(Marching)
క్లబ్బును రీచింగు (Reaching)। గాంబులింగు (Gambling)
విత్తము లూసింగు (Losing)। చిత్తము రేవింగు (Raving)
వెంటనే డ్రింకింగు (Drinking)। వేవరింగు (Wavering)
మరల మరల రిపీటింగు (Repeating)। మట్టరింగు (Muttering)
బసకు స్టార్టింగు(Starting) జేబులు। ప్లండరింగు (Plundering)
దారిపొడుగున డాన్సింగు (Dancing)। థండరింగు(Thundering)
సారెసారెకు రోలింగు (Rolling)। స్లంబరింగు! (Slumbering)

రఘు—(పకపక నవ్వి) ఓరీ నీపద్యము కాల! ప్రాణములు తీసినావు!

శర్మ—ప్రతిరోగమునకు బ్రాందిచుక్క పరమౌషధ మని యాయన సిద్ధాంతము. ఆసిద్ధాంతము ననుసరించి యొకనాఁ డాయన నారోగమున కొకయవున్సు బ్రాంది త్రాగించెను. ఆవూఁట నాయాట-నిప్పు త్రొక్కిన కోఁతిని నీవా నేనా యనునట్లు నడచినది! అందువల్ల, నాఁడు మొదలు నాకది మంచిదైనది. ఆయన చుక్క

హెచ్చినకొలఁది నా చులుకుతనము హెచ్చినది. నాచులుకుత
నము హెచ్చినకొలఁది యాయన చుక్కయు హెచ్చినది. ఆనాఁ
డావిధముఁగా నాయన పెట్టిన బిచ్చ మవిచ్ఛిన్నముగా నేఁటికిని
సాగుచున్నది! నాకథ యిది దయచేసి, మీకథ కూడఁ దెలి
పితిరా విని యానందించెదను. మీరుపక్రమించులోపల నొకసారి
మరల నోరు తడుపుకొనెద. (అని మరలనొకగ్లాసు త్రాగును.)

రఘు—నాకథ నాకె వి తగాఁ దోచునంత విచిత్ర మైనది! మొన్న
మొన్నటివఱకును, మద్యపానమును నాకంటె నిరసించువారు మన
యిండియాలో లేరు! అట్టి స్థితిలో, నొకనాఁడు నేనొక క్రొత్త
గుఱ్ఱము నెక్కి షికారుపోవుటయు- నొకచోట నదిబెదరి బెగ్గోలు
పడుటయు, నేను దత్తరిల్లి తలక్రిందగుటయు- తలపగులు
టయుఁ- దటస్థించినది. అప్పుఁడనే, త్రాగినందులకై నాచే
గొలువునుండి తొలఁగింపఁబడి-దైవయోగమున, నానమయమున
కాచేరువకు వచ్చియున్న నా పరిచారకుఁ డొకఁడు నా పాటు
చూచి, చప్పునఁ దనకడనున్న సారాయి యింత నోటఁబోసెను!
అ మ్మైకతలోఁ జిమ్మనకుండ నాచుక్కలు మ్రింగితిని! అప్పు
డెట్టేఁగిన దంతవఱకే. మఱునాఁడు మధ్యాహ్నమునకు మరలఁ
దెలివి వచ్చినది. కాని; తాళవశముకాని తలపోటు! డాక్టరు
నాబాధ చూచి, గ్లాసుతో నింత యరఖు తెచ్చి పోసెను.
దానిచే మరల మైమఱచి నిద్రించితిని. కాని, మెలకువ రాఁగానే
తలపోటు మరల దాపుర మైనది! మరల డాక్టరు మందు తెచ్చి
పోసెను. ఈవిధముగాఁ దెలివి వెంబడినె తలపోటు — తలపోటు
వెంబడినె డాక్టరు గారి పరమౌషధము!

శర్మ—సరే, సంగతి బోధపడినది. ఆ పరమౌషధము బ్రాందీ!

రఘు—యూ ఆర్ రైట్! (You are right) కాని, యీసంగతి నా
కప్పటికి దెలియదు. గాయము మానినపిమ్మటఁ గూడ గ్రహాచా
రవుఁ దలపోటు మానకపోఁగా-డాక్టరు తానిచ్చుచువచ్చిన యర

ఖది యని తెలిపి - బాధానివృత్తి యగువఱకును బాగ్రిందిసేవ తప్పదని చెప్పెను ! ఇంకఁ జేయవలసిన దేమున్నది ?-

చ. పదిలముగా గవాటమును ♦ వైచి, యొకండనె కూరుచుండి యీ
గది నొకకొన్నినాళ్ళు- నిటఁ ♦ గా దని మా వనవాటి కేగి పూ
పొదలను గొన్నినాళ్ళు-నిరు ♦ పూఁటల మందుగఁ గ్రోలి క్రోలి, హా!
తుద కిటు రేవు మాపులను ♦ దుష్టిగఁ ద్రాగెడుదాఁక వచ్చితిన్!

శర్మ—ఇంకఁ జెప్పనక్కఱ లేదు. ప్రపంచమునందలి పైతరగతి త్రాగుబోతులలో-వందకుఁదొంబదిమంది వైద్యులవల్ల వక్రించినవారే!

గీ॥ తథ్యము వచింతు- మద్యనుం ♦ దరికి గన్న
తండ్రి వైద్యుడు; వెలయాలు ♦ తల్లి వైష్ణ
వుండు చెలికాఁడు; తద్వర్త ♦ కుండు దూత;
జారులుం, జోరులు, నిశా ♦ చరులు, మంత్ర
వాదులుం, జూదరులు, నటుల్ ♦ వలవు మగలు !

రఘు—అయినను, నే నాయన చెప్పఁగానే మెత్తబడ లేదు. అనేక సాధనములు చేసి చూచినాను. కాని, దానితోఁ గానితలపోటు తగ్గెడిదేకాదు! చివర కొకసంవత్సరమున కాశిరోవేదన పోయినది. అయిన నేమి- అప్పటికి యది వెన్నెముకవఱకును వేరుతన్నినది!

శర్మ—(తనలో) కనుకనే, మావంటివాండ్ర కింత గ్రాసము దొరకుచున్నది ! (పయికి) అయిన, నందులకు మీ రన్యథా భావింప నవసరము లేదు.

* ఏ లిటిల్ విస్కీ, నౌ అండ్ దెన్,
యీజ్ రెలిష్టు బై దీ బెస్టు ఆఫ్ మెన్.

అని కారికలే యున్నవి. అది కాక- మీరు గుఱ్ఱముమీదినుండి పడినప్పుడు మీ సేవకుడు పోసిన చుక్కలే మీ ప్రాణములను నిలిపినవి కాకున్నఁ దోడనే కాళ్లు జేతులుఁ జల్లబడెడివి. మద్యముయొక్క మహిమకు మేరయున్నదా !

---

*A little whiksy, now and then, Is relished by the best of men.

సీ॥ కనుగఁదువాఁ డొక ♦ గ్లాసు వేసినతోనె
హనుమంతునకు గంతు ♦ లాట నేర్పు
మూఁగవాఁ డొక్కఁ ద్రా ♦ ముంగొన్న మాత్రాన
వేనోళ్ల శేషుని ♦ వెక్కిరించు
పిఱికివాఁ డొక యౌన్సు ♦ పీల్చిన యంతనే
యుత్తరు చెంపపై ♦ నూఁచి కొట్టు
పుంస్త్వహీనుం డొక ♦ పుడిసెడు గొనఁగానె
సింహాబలుం బట్టి ♦ చిత్తుచేయు

పరమలోభి యొక్క ♦ పాత్రెడు సేవింప
దానకర్ణుఁ దరిమి ♦ తరిమి కొట్టు
శోకభరితుఁ డొక్క ♦ సోలెఁడు క్రోలిన
నొడలు మఱచి హర్ష ♦ జడధి మునుఁగు!

రఘు—(నవ్వి) ఇదిగో - యీ నీ ధోరణియే యిందులకు నిదర్శనము!

శర్మ—నామాటలు మీ రట్లు నవ్వులఁ బుచ్చఁదగినవి కావు. జగత్ప్రఖ్యాతి వడసిన- షేక్స్పియర్ త్రాగుబోతు, షెరిడెన్ త్రాగుబోతు; విల్సన్ త్రాగుబోతు, నెల్సన్ త్రాగుబోతు; మనలో- వ్యాసుఁడు త్రాగుబోతు, వాల్మీకి త్రాగుబోతు; కాళిదాసు త్రాగుబోతు, కబీరుదాసు త్రాగుబోతు; ముప్పదిమూఁడుకోట్ల దేవతలు త్రాగుబోతులు, మును లందఱు త్రాగుబోతులు. ఇప్పటి నాగరక ప్రపంచములో త్రాగనివానికి తావే లేదు! త్రాగినవాఁడే యూరికి తలమానికము-త్రాగినవాఁడే నలుగురిలో తగవరి! త్రాగినవానికే యూరిలో దాక్షిణ్యము-త్రాగినవానికే యింటిలో ధర్మపిండము! త్రాగినవానికే సభలో తాంబూలము- త్రాగినవానికే మేజువాణీలో దండము! ప్రభువు త్రాగక పాలింపలేఁడు- సేవకుఁడు త్రాగక సేవింపలేఁడు! వకీలు త్రాగక వాక్కు మెదపలేఁడు-వైద్యుఁడు త్రాగక వ్యాధిని గనిపెట్టలేఁడు కవి త్రాగక కలముపట్టలేఁడు- గాయకుఁడు త్రాగక కంఠ మెత్త

లేఁడు! పూజారి త్రాగక పులికాపు పెట్టలేఁడు. అర్చకుఁడు త్రాగక హారతి పట్టలేఁడు! వంటవాఁడు త్రాగక వండలేఁడు- వడ్డనవాఁడు త్రాగక వడ్డింపలేఁడు! పెండ్లిలో త్రాగుడు, పేరంటములో త్రాగుడు; విందులో త్రాగుడు, వీడుకోలువులో త్రాగుడు; క్లబ్బులో త్రాగుడు, గ్రంథకుటిలో త్రాగుడు; రచ్చలో త్రాగుడు, రైలులో త్రాగుడు; భోగములో త్రాగుడు, రోగములో త్రాగుడు; చావులో త్రాగుడు, శ్రాద్ధములో త్రాగుడు! ఈవిధముగా త్రాగుడు: ఇష్టదైవమువలె నిహాపర సాధనమై- పడుగు పేకలవలె ప్రపంచమంతయు నిండి- గాలి వెలుగులవలె గౌరవాదరములను బడసినది, పడయుచున్నది, పడయు నున్నది!

రఘు——(పకపక నవ్వి) ఓరి నీ లెక్చరు కాల! టెంపరెన్సు సొసైటీ వారి (Temperence Society)దుంప తెంపెదువ ట్లున్నావే! సరి కాని, యీదుర్వ్యసనమున కిందఱు లోనగుటకుఁ గారణమేమి?

శర్మ——దాని మహిమయే దానికిఁగారణము ఆమహిమ కంతున్నదా!

సీ॥ బ్రాందిసీసా కంటఁ ♦ బడఁగానె వరహాల
పాతు కాన్పించిన ♦ పగిదిఁ దోఁచు!
తప్పు మంచును గార్కు ♦ చప్పుడైనంతనె
జయభేరి విన్నంత ♦ సంబ్రమొదవు!
దొడదొడ గ్లాసులోఁ ♦ దొలికించు సమయాన
నమృతంబు పడుచున్న ♦ య ట్లుండు!
చుఱచుఱ గొంతులోఁ ♦ జొచ్చెడు తఱి, పోయి
నట్టిప్రాణము వచ్చి ♦ నట్లు తోచు!
అవల, నానందవార్ధి నో ♦ లాడునట్లు
స్వర్గభూమి విహారము ♦ సలుపునట్లు
రంభ మొడిలోన నిద్దుర ♦ కరిమ్మునట్లు
తన్మయావస్థలోనఁ జి♦ త్తము సుఖించు!

రఘు——అసహాయవాదులు దాని నంత మొందింపఁ జూచుచున్నారే.

శర్మ—అనహాయవాదులు కారు సరిగదా- హరిహరాదులు కూడ దాని నంత మొందింప లేరు ! ఏ మందురా?- వారి నడ్డుకొనఁ గల మహానుభావులు వైస్రాయి నభలోఁగూడఁ గలరు ! ఆ పైని- ఎలెక్షనులలో దాని కిప్పు డెక్కడలేని ప్రాముఖ్యతయుఁ గలిగినది ! విన్నారో లేదో- మొన్నటి మ్యూనిసిపల్ యెలెక్షను నందర్భమున- సారాకొట్లు, మ్యూనిసిపల్ కచేరీలమధ్య, వోటర్లు- తిరుపతి మొక్కుల బిచ్చగాండ్రవలె తీట తీఱ దొరలినా రఁట! దీని కేమి గాని- క్లబ్బులో గానసభ యఁట- వెళ్ళుదమా?

రఘు—చీట్లాట గుంపులో మనక్లబ్బు- శివగంగ తిరునాళ్ళను మించి యుండును గదా- ఆగందరగోళములో గానసభ కూడనా !

శర్మ—అసలు, మీకు, సంగీతమునందుఁ జవి కలదా ?

రఘు—సంగీతమునందుఁ జవి లేకపోలేదు గాని-

చ॥ బిరడలు త్రిప్పి, తంత్రులను ♦ బెళ్ళున త్రెంచి, ముదు ల్ఘటించి, తం
బుర శ్రుతి చేసి. గొంతుకపం♦ముక్ సకిలింపుల నెట్టి, గూబపై
కరము గదించి, వాతపొరి ♦ క్రిమ్మిన చందమున న్వికార వై
ఖరి సభలోన గింజుకొను ♦ గాయకుఁ డన్న నసహ్యమే జుమా !

శర్మ—అట్లయిన, మీ కాఁడుపాటపై నాదరము హెచ్చన్నమాట !

రఘు—ఆఁడుపాట యన్న జ్ఞప్తికి వచ్చినది. మొన్నరాత్రి యీవీధి నొక పెండ్లియూరేగింపు వెళ్ళినది. ఆయూరేగింపు మేజువాణీలో నొకతె పాడినది గదా-ఆ స్వరమాధుర్య మే మని చెప్పుదును!

శర్మ—స్వరమాధుర్య మేనా- దాని సౌందర్యమాధుర్యము కూడఁ జిత్తగించినారా?

రఘు—అంతవఱకు జరుగుట కవకాశము లేకపోయినది.

శర్మ—(తనలో) సెబాసు ! అవశ్యైన ఆపర్ట్యూనిటీ (Opportunity) దొరికినది ! ఈసందర్భములో సీతనికి మమత కలిగించి, దాని యింటికిఁ దార్పఁగలిగితినా- నాయదృష్టము నాలుగుకాళ్ళమీఁద

గడచిన దన్నమాటే! బహుకాలమునుండి దానిపై నాకుఁగల భ్రమయుఁ దీఱును- ఈయెఱచేత నీతఁడు నాచేతి కీలుబొమ్మయు నగును! ఏమి ఛాన్సు! (Chance) టూ బర్డ్సు విత్ వన్ స్టోన్!
(Two birds with one stone)

రఘు—ఏమిటి యాలోచించుచున్నావు?

శర్మ—ఏమని చెప్పుదును! దానియందము చూడతే దనఁగానే నా డెందము క్రుంగిపోయినది!

రఘు—అ దేమి?

శర్మ—అ దే మేమిటి?- ఆ సౌందర్యరాశిని చూడనివి చూపులా!

రఘు—ఎవ తె యా యువతి?

శర్మ—దానితల్లి దానికి పెట్టిన పేరు: కస్తూరి—దాని సౌందర్యమును బట్టి లోకులు పెట్టిన పేరు సెర్చిలైటు! (Search light)

రఘు—ఆ కంఠస్వర మా కస్తూరిదే యని నీ వెట్లు చెప్పఁగలవు?

శర్మ—ఆ సమయమున నేనుగూడ నా మేజువాణీలోనే యున్నాను. ఉండకపోయినను జెప్పఁగలను. అట్టికంఠస్వరము కల దీయూరిలో నదితప్ప యిం కొక తె లేనే లేదు.

రఘు—(నవ్వుచు) అట్లయిన, నీ వీ యూరిలోని ఆటకత్తెల నందఱ నెఱుఁగుదు వన్నమాటయే!

శర్మ—ఎంతమాట! అంతో యింతో చేయునది వైద్యముకదా?

రఘు—అట్లయిన, నీసారి యాసెర్చిలైటువీధిని వచ్చినప్పుడు- ఎన్ని కాండిల్సు పవరు (Candles power) కలదో చూచెదలెమ్ము.

శర్మ—అట్లయిన మీ కా పవరు రేపే చూపఁ గలను!

రఘు—అ దెట్లు?

శర్మ—ఎట్లా?— మరల నొకసారి రవంత మధుసేవ చేసి మనవి చేసెదను. కాసింత మీరుకూడ కానిండు.

ఇద్దఱు—(గ్లాసులు నింపి నోటఁ బోసికొనుచుండఁగా— తెర పడును.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

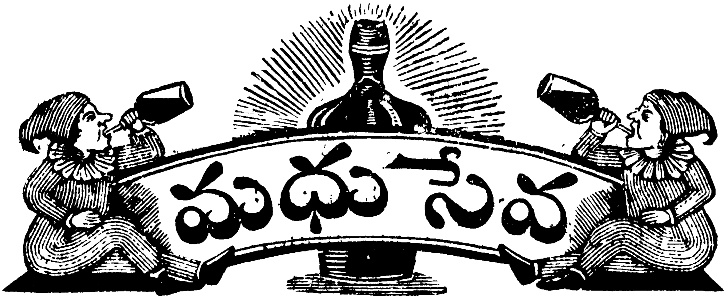

తృతీయాంకము.

ప్రవేశము :— కస్తూరి యిల్లు.

(ప్రవేశము :— కుర్చీపైఁ గూర్చుండి శర్మ యెదుట నిలుచుండి కస్తూరి.)

కస్తూ— పంతులుగారికి నామీఁద నేడు పరిపూర్ణకటాక్షము వచ్చినది!

శర్మ— ఇదిగో! మొదలే నేను పుట్టెడు మొగమోటమితో వచ్చినాను! అట్టి పెద్దమాటలు విసిరి నన్నడలఁగొట్టకు!

కస్తూ— ఎంతమాట! తాయారుమీఁద మీకు తగనియిష్ట మని వాడుక. అందుచేత నట్లన్నాను

శర్మ— నిజమే కాని - నీచపుముండ నిలువుకొనలేక పోయినది! కులమువానిని మరగి కూటిలో మన్ను వేసికొన్నది!

కస్తూ— అట్లయిన, దానియింటికి మీరు దయచేయుటలే దన్నమాట?

శర్మ— నీతోడు! నీతో నే నబద్ధ మాడుదునా? కులమువాఁడు పొరలి వెళ్ళిన ప్రక్కమీఁద— కుక్కనవేనువలెఁ గూలఁబడవలసి వచ్చినప్పుడా గుమ్మము త్రొక్కుటకంటెఁ గూడనిపని యున్నదా? ఒక్క తాయారే కాదు- ఇపు డెక్కడఁ జూచిన నిదే కర్మము! కులమువాఁడు ముందు- కిలమువాడు వెనుక!

సీ॥ సోమయాజులుగారి । శోభనాంగికి, దాని
మద్దిలకాఁడె కా । మాలు మగఁడు!
ఆచారిగారి సిం । హాచలంబునకు గ
జ్జెల మోఁతగాఁడె కా । వలపు మగఁడు!
పంతులుగారు చే । పట్టిన యిందిరా
స్యకు పిడేల్ కాఁడె కా । చాటు మగఁడు!

నాయఁడుగారు ప్రాణముపెట్టునట్టి ర
త్రికి తి త్రికాఁడె కాం♦తేర మగఁడు!
పెద్దకోమటి సామ్ముతోఁ ♦ బెరిగినట్టి
మురహరికి తాళిగాఁడె కాం♦ముద్దు మగఁడు!
ఇది యది యనంగ నేల యే ♦ యింటఁ గనిన
కులమువారలె విటులు సా♦నులకు నేఁడు!

కస్తూ—ఆదోష మెవ్వరి దని మీ యభిప్రాయము?-

సీ॥ సుబ్బిసెట్టి తెనాలి ♦ సుందరి యింటను
పక్కలు వైచి, దీ♦పములు పెట్టు!
పొట్టిపంతులు, విరి♦బోణి మేళములకు
వెడలిన యూరెల్ల ♦ వెంబడించు!
కామశాస్త్రిలు పూల ♦ కనికి కూఁతుండ్రకు
మగలఁ దెచ్చుటకు రే♦వగలుఁ దిరుగు!
స్వామినాయఁడు తన ♦ సాని నన్యుల కప్ప
గించి, తా వీధివా♦కిటఁ బరుండు!
కొండమీఁద నున్న ♦ కోఁతి కావలె నన్నఁ
జచ్చి యైనఁ దెచ్చి ♦ యిచ్చువారె
పాడుపనుల కిట్లు ♦ పాల్పడుచుండంగ
సానిముండ లేమి ♦ సలుపకుండు?

శర్మ—ఎట్లయిన నేమి- ఎక్కడనో నీవంటిది తప్ప- యేయింటఁ జూచి
నను, కులమువాని కుక్క కానిది లేదు!

కస్తూ—సరి సరి నామాటకేమిలెండు- నామీఁది దయచేత నన్నిట్లు
పొడిగించుచున్నారు!

శర్మ—నీతోఁడు! నీసంగతి నీయెదుటఁ జెప్పవలసినది కాదు. నిశ్చ
యముగా నీవంటివాండ్రు కోటికి నూటికిఁ గొందరైన నుండుట
చేతనే ప్రపంచము నిలిచినది, అందుచేతనే, నిన్నాకాశమున

కె త్తవలెనను తలంపుతో, మంచి స్కీ మొకటి మనసులో స్థిర పఱుచుకొని వచ్చినాను. నీతోడు నీ యంగీకారమే తరువాయి.

కస్తూ—ఏదో విశేషము లేకున్న మీ రేతెంచువారు కారని నేను మొదటనే యనుకొన్నాను. ఏమిటి యా స్కీము? (Scheme)

శర్మ—జమీందారు రఘునాధరావుగారికిని నాకును, జచ్చినం జావు బ్రతికిన బ్రతుకు అనునంత ఫ్రెండ్షిప్పు. (Friendship)

గీ॥ కుడుచునప్పుడు నేనును ♦ గుడువవలయు
ముడుచునప్పుడు నేనును ♦ ముడువవలయు;
కాయములు మావి రెండుగాఁ ♦ గానఁబడిన
మానసం బొక్కటియె కాని ♦ మాఱు లేదు.

కస్తూ—అంతవఱకు నే నాలకించినదే.

శర్మ—అట్లయిన నిఁక నంతగాఁ జెప్పవలసిన పని లేదు. ఆ (Influence) యిన్ఫ్లూయన్సంతయు నీ నిమిత్తము వినియోగించి- నిన్ను బంగారు పిచ్చుకను జేయుటకు నిశ్చయించుకొన్నాను.

కస్తూ—ఏ విధముగా ?

శర్మ—ఏ విధముగా నేమిటి?- ఆయనకును నీకును అతుకుపెట్టి.

కస్తూ—(తనలో) ఇతనిరాక నా కిప్పు డర్థ మైనది. కనుక నే నిప్పుడు కాసింత గడుసుతనముగా వెళ్ళవలెను.

శర్మ—ఏమిటి యాలోచించుచున్నావు ?

కస్తూ—అనుకొన్న దొకటియు, ఆలకించిన దింకొకటియు నైన దని.

శర్మ—నీ వే మనుకొన్నావు ?

కస్తూ—(మొగము చిట్లించి) సరే, నే నే మనుకొన్న నేమి ! అందని మ్రాని పండున కఱ్ఱులు చాచుట యవివేకము కదా !

శర్మ—అనఁగా ?

కస్తూ—అనఁగాను లేదు, వినఁగాను లేదు కాని— ఆరాత్రి మీ రా యూరేగింపులోని కెందులకు వచ్చినారు ?

శర్మ—అందఱు నెందులకు వచ్చినారో- నేను నందులకే.

కస్తూ—అలాగునవా! ఆమాట తెలిసినచో - అందఱను జూచిన కన్నులనేమిమ్ములను జూచియుండెడిదానను! (అని చరాలున మరలును,

శర్మ—వెళ్లకు వెళ్లకు - వెళ్ళిన నొట్టు! (అని చటాలున లేచి, చేయి పట్టుకొని) ఇప్పు డన్నమాట యేమిటి?- అందఱను చూచిన కన్నులనే నన్నును జూచియుందువా? అట్లయిన, స్పెషల్ (Special) కంటితోఁ జూచినా నన్నమాటయే! నిజముగా నామీఁద నీకట్టి యభిమానమే యున్నచో - నీ పాదములపైఁ బ్రాణములు విడువనా!

కస్తూ—అమ్మయ్యో!- ఆపనిమాత్రము వలదు! బ్రికితియున్నచోఁ బై చూపులతో నైన భ్రమ తీర్చుకొనెదను.

శర్మ—(సంతోషముతో) వహ్వా! వహ్వా! వన్సుమోర్! వన్సుమోర్! ఏమి టేమిటీ? భ్రమా?- ఎవరిమీఁద?- నా మీఁదనే! ఆ బంగారునోట-ఆముద్దులమాట మఱియొకసారి యను!

కస్తూ—పిల్లికిఁ జెలగాటము, ఎలుకకు ప్రాణపోకడ యనునట్లు-నామాట మీ కంత నవ్వులాటగా నున్నది! అదిగో - మరల నవ్వుచున్నారు! పోనిందు నేనిఁకఁ జెప్పనే చెప్పను! (అని మరలును)

శర్మ—(మరల పట్టుకొని) నాతోడు! నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే ఏదేదీ?- ఆరాత్రి నన్నుఁ జూచినదిమొదలు?- చెప్పు మఱి!-

కస్తూ—చెప్పుట కేమున్న దేమిటి?-

ఉ. అన్నము తిన్న నొట్టు! నిదు ♦ రన్నది పోయిన నంతకన్న నో!
ట్రెన్నఁడు నిట్టివింత విని ♦ యేని యెఱుంగను! సిగ్గు! సిగ్గు! నా
కన్ను లివెంత దుండగవుఁ ♦ గన్నులొ- మీ వదనారవిందముం
గన్నక్షణంబునుండి మిముఁ ♦ గాంచుటకే పలవించు నిచ్చలున్!

శర్మ—హాయిహాయి! హాయి హాయి! అదృష్ట మనఁగా నాది! ఏదీ- ఆపాటున నొక్క-ముద్దు పెట్టు! (అని కౌఁగిలించుకొని ముద్దాడి) ఇదిగో- యిప్పుడు నాసంగతి చెప్పెద విను. నీకు నామీఁద నిన్ననో మొన్ననో కలిగినది కాని- నీమీఁద నాకు నిరుటినుండి పుట్టినది! అయిన నాస్థితిలో నీయింటఁ గాలు పెట్టుట కిష్టములేక-

శ.— కనులారఁ న్నినుఁగాంచియైనఁ దనియుంగా వచ్చు నం చెద్దియో పని యున్నట్టులె, వెళ్లిపోక — వరుసం బల్మాఱు మీయింటి వంకను దారాడుచు- నీవు మేళముల కేఁగ న్వెంట నేతెంచుచుం దినము లుప్పచ్చితి- నామొర ల్వినియె నాఁతీ! దైవ మీనాఁటికిఁ!

కస్తూ — ఆఁడుదానికిని మగవారికిని గల యంతర మెంతయో చూచి తిరా! నిరుటినుండి మీరు నివురుగప్పిన నిప్పువలె నుండఁ- నిన్నఁగాక మొన్నఁ బుట్టిన నావలపు నే నిట్లు బయటఁ బెట్టుకొన్నాను.

శర్మ — ఇదిగో- నవ్వకుండ, నా మొగమువంకఁ దిన్నఁగఁ జూచి చెప్పు- నీవు నిజముగా నన్ను వలచితివా?

కస్తూ — (చిరాకుతో) ఇదిగో యిదే పురుషులయొద్ద నున్నవుందు!

శర్మ — నీతోడు నీతోడు!- ఆమాట మఱియొకసారి విని యానందింపవలెనని కాని- నిజముగా నీయందు నమ్మకము లేక కాదు. నీమాట నమ్మనివాఁడు నీయింటఁ గుక్కయై పుట్టు ననుకో!! నచ్చినదా? నచ్చినచో, నావంక నొకసారి చూచి పక్కున నవ్వు! ఆఁ! చాలును! ఇక్కడి కొకరిమన సొకరికిఁ దెలిసినది కనుక, నిఁక ముందునంగతిని గూర్చి ముచ్చటింతము. నీకడ నిఁక దాఁపరికమేల- నా మెడికల్ ప్రాక్టీసువల్ల నాకు వచ్చునది నా సిగరెట్లకుఁ జాలదు. అట్లుగాక,, నిన్ను నేనే భరింపఁ గలిగినయెడల- చక్రవర్తికైన నీసాన్నిధ్యము దొరకనిచ్చువాఁడనుగాను. అందువల్ల, రఘునాథరావుగారిని నీకతుకు పెట్టి, ఆయనద్వారా నిన్నాకాశమున కెత్తుటకును- ఆయనచాటున నీతో నానందించుటకును నిశ్చయించుకొన్నాను. నీవుఁగూడ దీనికి 'ఎస్' (Yes) అంటివా-నీకు నామీఁద నిజముగాఁ బ్రేమ యున్నట్లే లెక్క.

కస్తూ — ఎస్సో గిస్సో నా కేమియుఁ దెలియదు. మగవారి యాలోచన మగవారికే గాని- అభము శుభము నెఱుఁగని యాఁడుదానికేమి తెలియును? అందును నేను వట్టి యమాయికురాలను. నా కంటికి నల్లని వన్నియు నీళ్ళు, తెల్లనివన్నియుఁ బాలు. నీట

ముంచినను బాల ముంచినను మీదే భారము. ఆవగింజంతకూడ మీ మాట కెన్నఁడు నడ్డు చెప్పుదానను మాత్రము కాను.

శర్మ—అదిగో- అదీ మాట! ఆమాటమీఁద నీవు నిలువఁబడితివా- యెల్లుండికి నీయొంటిని ఏడువారముల నగలు తగిలించి, ఆవ లెల్లుండికి అయి దంతస్తుల మేడమీఁదఁ గూర్చుండఁబెట్టు భారము నాది. ఈరాత్రి రఘునాథరావుగారి నిచటి కీడ్చుకొని వచ్చెద. ఒక రహస్యము- ఆయనకుఁ గొంచెము చుక్క యలవా టున్నది; సరే నాసంగతి నీవు వినియే యుందువు. అన్నట్టు, నీకేమయిన రవంత యలవా టున్నదా?

కస్తూ—(తనలో) రవంతకర్మ మేమి- పూఁటకు బుడ్డి చాలదు! (పయికి) నా కంతగ నలవాటు లేదు కాని-మీవంటివారు తటస్థమగునప్పుడు మితముగాఁ బుచ్చుకొను వాడుక కలదు.

శర్మ—సరి యిఁక నేమి- చాలును. ఇం కొకటి. ఇంతవఱ కాయన బ్రాంది విస్కీలే కాని- పయిరుచు లెఱుఁగఁడు. పడఁదీసి నీ విప్పుడు వయిగ్రంథములోనికి దింపవలెను. అప్పుడుకాని మన కాయన యుంకెకు రాఁడు. తెలిసినదా?- సోడా విస్కీలు నేను బంపెదను. తక్కిన పదార్థములు నీవు తయారుచేసి సిద్ధముగా నుండుము. నేను పోయి రానా?

కస్తూ—అమ్మయ్యో! అప్పుడే వెళ్ళెదరా! శీఘ్రముగా వచ్చెద నని నా చేతిలోఁ జేయి వేసినఁ గాని- నేను వెళ్ళనీయను!

శర్మ—ఓసి వెఱ్ఱిముండా! నిన్ను విడిచి నేనుమాత్రము నిమిష ముండఁ గలనా! అమ్మతోడు- తొమ్మిది కొట్టుసరికి ఆయనయు నేను నిక్కడ నుందుము. ఒక్కటే మాట- ఆయాస మాయనది- అనుభవము మనది. ఈమాట మనసులో నిడికొని, యెట్లు మసలవలెనో యట్లు మసలుము. ఒక్క ముద్దేదీ- (అని ముద్దు పెట్టుకొని, నిష్క్రమించును).

కస్తూ—(కుర్చీపైఁ గూర్చుండి) మొత్తముమీఁద నీతనికి నాపై మోజుగానే యున్నది. రఘునాథరావుగా రీతనిచేతి రాట్నపుఁ

దిరుగుడుగా నున్న ట్లిదివరకు వినియె యున్నాను. ఏమో కస్తూరి రేఖ బయటఁబడు కాలము వచ్చిన దేమో! ఎందులకుం గొఱగాని ముండలకుఁ గూడ నెంతలేసి భాగ్యములు పట్ట లేదు!

సీ॥ కూటికిం గుడ్డకుఁ ♦ గూడఁ దిప్పలు వడ్డ
మీనాక్షి యద్దాల ♦ మేడ కట్టె!
విటులకోసము వీధి ♦ వీధియుఁ దిరిగిన
మాణి దివాణంపు ♦ రాణి యయ్యె!
కడకు బేడకుఁ గూడఁ ♦ గక్కుర్తి వడినట్టి
కనికికి మోటారు ♦ కారు లోదవె!
పగలు గన్గొనినఁ దంప్పక రాత్రి కల నగ
పడు రంగి జడ్డీకి ♦ ప్రాణ మయ్యె!
వర్తకుఁడు, వైద్యుఁడు, వకీలు ♦ వారకాంత-
యనెడు నీ వకార చతుష్టయము దె లక్ష్మి;
ఆదినో, మధ్యనో, లేక ♦ యంతముననొ
వెలిగి తీఱుదు రిల నొక ♦ వెలుఁగు వీరు!

మఱియొక విశేషము-

గీ॥ వర్తకున కూర మేడయు ♦ వైద్యున కొక
పతకమును; న్యాయవాదికి ♦ బండి; వేశ్య
కున్నత ప్రాపకం బివి ♦ యొదవెనేని
పరపతియు, గౌరవము, వచ్చు ♦ బడియు హెచ్చు.

కాని, నేను నూవుగిఁజ వ్యవసాయములోఁ బడి కర్తవ్యము మఱచినాను, సోడా విస్కీలతఁడు పంపును- పట్టెడు కోడిపిల్లతో పయినంజులును సిద్ధము కాఁగలవు. నా ముస్తాబున కేమిటి దారి? అందును, దొంగకుఁ జీఁకటివలె- వేశ్యకు వేషమే యంగరక్షకము. నా తల్లిముండ నగలె కాక- సన్నచీరలుకూడ సారాయి కొట్లకు సమర్పించువఱకుఁ జచ్చినదే కాదు! నా తల్లిని, నన్నును గూడ మించినవాఁడు నా తమ్ముఁడు! అయినను, వారి నవలసిన పని లేదు-

చ॥ తలఁపఁగ వారకాంతలకు। ద్రాగుడుం; పాపులకుం సుషుప్తిఁలో
భుల కమిత వ్యయేచ్ఛ గల। పుత్రులకు; చోరులకుం బిశాంబు; కా
వుల చెడలేని కోర్కితగ। వుల్; పనివాండ్రకు బద్ధకేలిబు; బా
పల కసమాప్తి దోషమును। బాలిప్తిలకుండిసఁ బట్ట శక్యమే!

వెంక టేశము—(సత్వరముగాఁ బ్రవేశించి) అక్కయ్యా! అక్కయ్యా!
అగ్గిపోరులాంటి బేరం తగిలింది। అవేఁవి ట్లల్లా వున్నావు?

కస్తూ—నా యుండుట కేమి కాని- ఏమి టా బేరము?

వెంక—కాసింసాహేబు నీమీాద కన్నే శాఁడు.

కస్తూ—ఏ కాసింసాహేబు? సిరంవారి మేడలోని సిల్కుబట్టల వర్తకుఁడా?

వెంక—అతఁడే అతఁడే! నిన్న గుమ్మంలో నుంచుండగా నిన్ను
చూచాట్ట- అప్పణ్ణుంచీ, అట్టుడికిన ట్టుడికిపోతున్నాఁడు. వట్టి
వాజముండాకొడుకు! నేల చూపి నెత్తి గొట్టొచ్చును. ఇదుగో-
యీచొక్కా అత డిచ్చిందే. చెపితే నమ్మవు- చేతి కెముక
లేదు! రవంత నువ్వు రంగు చేశావంటే రమ్మా పిల్చినట్టు పిల్చె
య్యొచ్చును. వీధిలో నుంచోబెట్టి వచ్చాను- ఏఁ వంటావు?

కస్తూ—అట్టయిన, నొక సంగతి చెప్పెద నాలకింపుము: ఈ రాత్రి
జమీాందారు రఘునాథరావుగారు మనయింటికి రాఁగలరు-

వెంక (ఆత్రముతో) ఏఁవిటీ!- జమీాందారుగారే! అబ్బో! అబ్బో!
అయితే యిం కేఁవీ!- అదురుష్టదేవత మా అక్కయ్య చుట్టకు
అగ్గిని వ్పందించిం దన్నమాటే! కల్లుకొట్లకు నేను నుమీాద
వెళ్లా నన్నమాటే! వో! వో! వొళ్ళు గరిపొడుస్తోంది! అయితే,
అక్కయ్యా! యీాకబు రెల్లా వొచ్చింది?

కస్తూ—ఆసంగతి యావల చెప్పెదను. ముందీసంగతి విను: వనివచ్చి
సరి కింట నొక వట్టుచీరయైన లేకపోయినది. సాహేబుకడ నొక
సిల్కుజీర సంగ్రహింపఁ గలవూ?

వెంక—అబ్బే-అదెంత పని! కాస్త నువ్వు కొంగు తాకించావంటే
కావల్చినన్ని చీర్లు. ఇదుగో-యీాడ్చుకొస్తానుండు. (అనివెళ్లును)

కస్తూ—తురకసరసమునకు రవంత చుఱుకుదన మవసరము- చుఱుకు దనమునకు రవంత చుక్క యవసరము. (అని యలమారులోన బ్రాందిసీసా తీసి కొంచము త్రాగును.)

వెంక—(కాసింసాహేబుతోఁ బ్రవేశించును.)

కస్తూ—(మందహాసముతో) సలామండి- సాహేబుగారు!- సలాం!

కాసిం—(కంగారుతో) సానివారూ మాకీ సలాం సెప్తే- సానివార్కి మేం- సలాం మీఁదా సలాము సెప్తాం! (అని సలాం చేయును.)

వెంక—అక్కయ్యా! సాహేబు బావయ్యగారికి నీమీఁద చాలా సరదా పుట్టింది. నిన్నట్నుంచి నీకోసం- నిప్పుతొక్కిన కోతిలా గున్నారు. వొఖ్ఖ ముద్దెడితివా- వొందరూపాయి లిస్తారు. ఏం బావయ్యగారూ?

కాసిం—ఠీక్ ఠీక్! మనసులోదీ మాటా— బయిటికీ- బరాబర్ తీసి- మీా ముంగలా యేశాడ్. ఘుమ్మంలో మిమ్మల్ని సూశాం- ఘుప్పునా మొఘాన్ని ఖన్నా యేశాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్ ఘుబుల్ బయిదెల్లింది! సాపుకీ యెల్లాం- సందుగాకాడా కూకున్నాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్! ఘుబుల్! ఘుబుల్! నమాజ్ సేస్కున్నాం- నాస్తాకాడా కూకున్నాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్ ఘుబుల్! ఘుబుల్! బీడీ గీడీ కాల్సుకున్నాం- బిశానామీాదా తొంగున్నాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్! ఘుబుల్! ఘుబుల్! కంటి కీరెప్పా తగిల్తే- గాడ్డీ మాదీ వొఖటి!

కస్తూ—మీా గుబులు నేను తీర్చెదఁ గాని- యిటువచ్చి యీా కుర్చీపైఁ గూర్చుండుఁడు.

కాసిం—మాకీ కూకో మంటే కూకుంటాం- మల్లీ- గులామల్లీ కమ్మంటే- గులామల్లీ అవుతాం.

వెంక—బలే! బలే! మా బావయ్యగారిమాటే పద్యాడింది!

కాసిం—(సంతోషముతో) అరే! అరే! మాదీ మాట—మీాదా ఆడిందిదీ వోయ్! మంచీమాట సెప్పిం దాన్కి మల్లీ- యీానా

విస్తా వుచో్క్ ! (అని జేబులోని రూపాయలు తీసి) ఏక్, దో, తీన్, చార్, పాంచ్, ! (అని చేతిలో వేయును).

వెంక—(తనలో) నాది నాకు ముట్టింది ! ఇప్పుడు నా ప నేఁవీ లేదు. ఇంతలో వో సారి కొట్టు కాడికిపోయి చక్కా వస్తాను. (నిష్క్రమించు

కస్తూ—ఇటువచ్చి కూర్చుండరేమి ? (అని చేయిపట్టి లాగును).

కాసిం—(పారవశ్యముతో) వహ్వా! వహ్వా! క్యామజరే బావా! క్యామజా!

కస్తూ—అయ్యో దేవుడా ? అదేమట్లు కన్నులు తేలవేయుచున్నాఁడు! కొంపతీసి గోవిందా కొట్టఁడు గదా ! (చేయి విడుచును)

కాసిం—అరే ! అరే! నచ్చిపోయాం ! నచ్చిపోయాం ! సానీవారూ ! మీాకీ సలాం సేస్తాం- సెయ్యికీ సెయ్యా తగిలిపిచ్చి- సెనంవూరుకోండి ! మీాదీ శై తగిలేతలీ్క- మాదీ పానం మక్కా యెల్లింది!

కస్తూ—అలాగుననా ! అట్లయిన, నీసారి రెండుచేతులు తగిలించెద లెండు, (అని రెండుబుజములమీాఁదను రెండుచేతులు వేయును)

కాసిం—(పారవశ్యముతో) అచ్ఛా ! అచ్ఛా ! అల్లా మీా సేతుల్లో అవల్ ఖుషీ- బలె షౌఖ్యం పెట్టాడండీ ! అందుకూశాతే- బలే బలే వో క్షంతా- మీా పాదల్ మీాదా పానం యేస్తార్!

కస్తూ—మా చేతులకు మీా అల్లా మఱియొక గుణముకూడ పెట్టి నాఁడు. మీా జేబులలో బ్రవేశించుపటుకును మిలమిల లాడక మానవు! (అని జేబులు తడవి, యుండలినోట్లు తీసి) అఁ అఁ, నోట్లు, నా కొఱకే తెచ్చియుంటారు. నబాబు దర్జా యనగా- ఇది!

కాసిం—అదీ మాట ! అఫ్కా దయా మాకీ షల్లంగా వుంటే- కుక్కల్ సేతా నోట్లూ- కుప్పల్ కుప్పల్ కక్కిస్తాం !

కస్తూ—అంతవారే మీారు. అన్నట్టు- కూర్చుండ రేమి? (అనిలాగును.)

కాసిం—వొస్తాం! వొస్తాం!- జర్రా నిలంఁడీ ! (అని కాళ్ళ చెడావులు తీసి చేతఁ బట్టుకొని) బస్- చెలో !

కస్తూ—(నవ్వు బిగఁబట్టుకొని) చేతిలో చెడావు లెందులకు ?

కాసిం—క్యా - చెడావ్ చోడ్దేనా ? అచ్ఛా ! (జోడు క్రింద వైచి! కూర్చుండి) మల్లీ- మీారూ్క కోంఁడీ- మాపానం వోరుస్తాదంఁటే?

కస్తూ—అట్లయిన నిదిగో గూర్చుండెద. (అనియొడిలోఁగూర్చుండును)

కాసిం—(పారవశ్యముతో) అచ్ఛా! బొహుత్ అచ్ఛా! అవ్వ ఖుషీ యిప్డూ అందుకుండే- అమారా మన్సూం- పలావ్ దేక్నాలోపకా- యేసీ- మాంద్రిాంవండ్లో మకాం సేసీ- హల్వా మేసీ- హంజూరా కొర్కి- బీడీ కాల్సి- గుడాక్ పీల్సి- గు మ్మయ్యా పోయ్యింది!

కస్తూ—సరి కాని- సాహేబుగారు! మీకీ గడ్డ మెందులకు?

కాసిం—బోల్నా? కాపోడ్కి- కాడీ- కమ్మోడ్కి- పాడీ; గుమ్మాన్కి- సీడీ- ఖులాసాకీ భీడీ; పసుపోళ్ళకీ జోడీ- పలావుకీ కోడీ; రవుత్కి- ఘోడీ- రండేకీ కాడీ; ముల్లుకీ జీడీ-సుపల్మాన్కి- దాడీ-ముఖం! ముఖం! మీ అందాన్కి- తోడూ- మీమూత్కి- దాడీవుంటే- సబ్జఫరీ మీ పాదాల్కాడా సచ్చిందీ మాట!

కస్తూ—అయ్యితే! హిందువులకు మీ రన్నిట వ్యతిరేక మట కా?

కాసిం—అదీ మాటా! హింధూవాడూ మీందా పెంచీ! కిందా గొర్గితే- మాదీ కిందా పెంచీ! మీందా గొర్గుతాయ్. హిందూ వాడూ హెడం నుంచీ ఖుడ్కిరాస్తే-మాదీ ఖుణ్ణుంచీ హెడాన్కి రాస్తాయ్. హిందూవాడూ హేదం నమ్మితే- మాదీ ఖురా న్నమ్ముతాయ్. హింధూవాడూ శపం సేస్తే- మాదీ నమాజ్ సేస్తాయ్. హింధూవాడూ కాసీ యెల్తే-మాదీ మక్కాయెల్తాయ్.

కస్తూ—హిందువులు కాళ్ళతో నడువ- మీరు తలతో నడువ రేమి?

కాసిం—మాకీ తలా నేలకీ తగిలిపిస్తే- మాసీ పోదండీ?

కస్తూ—మాసిపోయినచో, మడేలువానిచే నుతికించుకొన వచ్చునుగా?

కాసిం—వుత్కితే ధాడీ వూడీ పోదండీ?

కస్తూ—(పకపక నవ్వి) అదా వచ్చిన చిక్కు! (తనలో) అవురా! అమాయికత్వము! కనుకనే, యింత సామ్రాజ్యమును గంగలోఁ గలిపి- కుట్టువనికిని, గుమ్మమ్ము కావలికిని సిద్ధమయినారు, (పయికి) సాహేబుగారు! మీ పూర్వు లెంతటివారో యెఱుఁగుదురా?

కాసిం—జఠా సెప్పండీ యింటాం!

కస్తూ—చెప్పు మనెదరా? (అని లేచి)

సీ॥ భరతఖండం బెల్ల ♦ పాలించి సిరులతోఁ
దూఁగినవారు మీ ♦ తురకవారు

కాసిం—అదీ మాటా, యిఁదండీయీనాం! (అని యుంగరమిచ్చును)

కస్తూ—వీరులై పోరుల ♦ వీరాధి వీరుల
దుమ్రించినవారు మీ ♦ తురకవారు

కాసిం—అచ్ఛా! అచ్ఛా! మా సేత్కి కత్తి యిస్తే- మజా సూస్తాం,

కస్తూ—నవరత్న సింహాసనంబులఁ గూర్చుండి
తోడరినవారు మీ ♦ తురకవారు

కాసిం—(దిగ్గునలేచి) ఛూ, కుర్చీమీదా కూకుండీ-కుసాక్- అయ్యాం,

కస్తూ—భోగంబునందును ♦ త్యాగంబునందును
తులలేనివారు మీ ♦ తురకవారు

కాసిం—బరాబర్! వండగా దిగ్తే- పలావ్ మీదాపడి సచ్చీపోతాం!

కస్తూ — శూరవరులకు జాగీరు ♦ లూరి కొలువు
కాండ్రికెల్ల మిరాసీలు ♦ కవుల కగ్రి
హారములు, పండితులకు మాన్యంబు లొసఁగి
తుటఁగలించినవారు మీ ♦ తురకవారు!

కాసిం—అదీ మాటా! అంతా సెప్పిందానీక్- సానీ వార్కి మేం
సంతోషం సేస్తాం- కోరండీ- ఆప్కా ఖుషీ- కోరండీ!

కస్తూ—మాట తప్పరుగద?

కాసిం—మాటా తప్తే- తురకా బిడ్డా మానీ- దూదేక్ బిడ్డా బోలో!

కస్తూ—అయితే, యీరాత్రి సిల్కుచీర కట్టుకొని హాయిగా మీతో
నుండవలె నని యున్నది- పంపెదరా?

కాసిం—యిస్కా మాకీ తుఖ్డా- యిదా సెప్పిందీ- కాకీమీదా యేసి,
కట్టా సీరల్ పంప్తాం- తమర్కి నచ్చీఅయిందీ రీతాఫ నేస్కోండీ.

కస్తూ—కాకిమీఁదను వలదు- గాడిదమీఁదను వలదు. అదుగో మా
తమ్ముఁడు వచ్చుచున్నాఁడు అతనిచేతఁ బంపుఁడు.

కాసిం—అదీ మాటా ! హోదాగంటా ! హావ్వే తల్కీ, హాక్డా సీరల్
హిక్డా హుండ క్పోతే- మాదీ బాత్ - మంజూర్ సెప్పకండీ,

వెంక—ఏంవి టక్కయ్యా ! యేఁవిటి ?

కస్తూ—మీా తురకబావగారు సిలుకుచీర లిచ్చెదరంట- వెంట వెళ్ళుము,

వెంక—వో! రండీ బావయ్యగారూ- రండి ! (అని పట్టి లాఁగును.)

కాసిం—అరే ! హుండూ వోఁగ్ హుండూ ! హుకుం తీసోక్నీ !
సలామండీ సానీవారూ- సలాం, మన్సూ మీాకీ తగిల్పిచ్చి-మీాదీ
పెరీశం సావుకీ మెల్తాయ్. సీరా కట్టీ మీార్ సిద్ధంగా హుంటే-
మళ్లీ వొచ్చి మేం మజాఖా సూస్తాం ! చెలో- సాలా!- చెరో,
(అని వెంకటేశముతో నిష్క్రమించును.)

కస్తూ—ఇక్కడికి, చీరబెంగ దీఱినది !

సీ॥ ఆఱిపోయిన చుట్ట ♦ కగ్గి చేకుఱినట్లు
ఆఁకటితఱి నన్న ♦ మమరినట్లు
లేవడిలో లాట♦రీ వచ్చి పడినట్లు
పొరుగూరిలో నవ్వు ♦ వుట్టినట్లు
నట్టేటఁ జేతికి ♦ నావ చిక్కినయట్లు
కఱవులో వర్షము ♦ కురిసినట్లు
బగ్గువేసఁగి నింట ♦ బత్తె యీానినయట్లు
పై బేస్తులో నాట ♦ పడినయట్లు
సమయమున కేగుదెంచి యీా ♦ సాహెబయ్య
పయికమూ యిచ్చె, చీరలుం ♦ బంపుచుండె;
మంచిదినములు కడుసమీా ♦ పించె ననుట
కింతకన్న నిదర్శన ♦ మేమి వలయు ! (తెర పడును.)

ఇ ది తృ తీ యాం క ము.

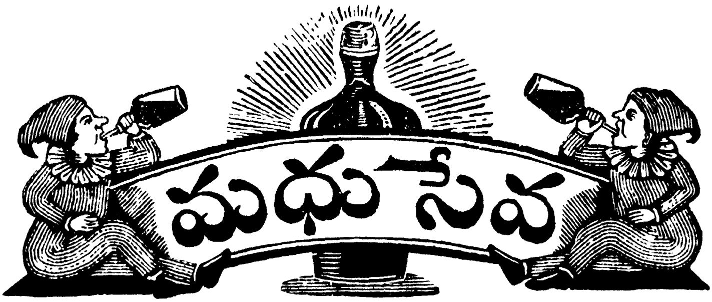

చతుర్థాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము :—రఘునాథరావుగారి మేడవీధి.

విశ్వా—(కాగితములు చేతఁ బట్టుకొని ప్రవేశించి) సందియ మేమీ !-

గీ॥ మూర్ఖ భూపతి సేవయు । మూర్ఖ రోగి
వైద్యమును; మూర్ఖ భృత్యుని । పాలనంబు;
మూర్ఖ శిష్యుని చదివింపు । మూర్ఖ భార్య
పొత్తు- పగవాని కేనియుఁ । బొసఁగ రాదు !

మా ప్రభువు మూర్ఖ ప్రభువు కాకపోయినను, మధుసేవా పిశాచ మావహించినది మొదలు- ఊసరవిల్లివలె- ఉదయమొక రంగు, సాయంకాల మొకరంగు లోనికి దిగినాఁడు ! ఆ పయిని, శనిగ్రహామువలె నీ శర్మయొకఁడు దాపురమై- మఱింత మాపి వేయుచున్నాఁడు !

చ॥ పడుచుతనంబు, స్వేచ్ఛయును । భాగ్యము, త్రాగుడు, దుష్టమైత్రి,
యేర్పడ నివి యొక్క- టొక్కటియె । బ్రహ్మనుసైతముఁ బ్రక్కదారికి
న్నడపి, వివేకముం గెడపి, । నాశ మొనర్పఁగఁ జాలి యుండ-ని
య్యెడ నవి యన్నియుం గలిసె । నెంతకు నేనియుఁ దేక మానునే!

(పరిక్రమించి) దివాణపు వ్యవహారములను దిలకించుటలేదు జాగు సేయందగని కాగితములపైఁ గూడ సంతకములు చేయుట లేదు- క్షణము మాటాడుటకు సమయ మిచ్చుట లేదు! అపైని, పయికమునకు హద్దు లేని చీట్లు-అడిగిన వడ్డీల కూరిలో నప్పులు ఇంతకు వచ్చినతరువాత నిఁకఁ దరువాయి యేమిటి !

సీ॥ సమధికం బైన పు । చ్చా యగ్రహార మీ
మార్గంబున నె కదా । మాసిపోయె ?
ఘనతరం బగు నిను । గంటి సంస్థాన మీ
తీరున నే గదా । తిఱుగఁ బడియె !
కొమరారైన కొచ్చెర్ల । కోట ప్రభుత్వ మీ
విధమున నే గదా । శిథిల మయ్యె !
రెప రెపలాడు మా । రెళ్ళ దివాణ మీ
చందంబున నె గదా । సన్నగిల్లె !
ప్రభువు దుర్వ్యసనంబుల । పాలఁ బడిన,
వర్తకుండు కాఫీహోటల్ । వంకఁ జనిన,
తరుణవిద్యార్థి నాటక । స్థలిని బడినఁ
జల్లచల్లఁగ మువ్వా । టిల్లి తీఱు!

అందును, బ్రాహ్మణ సంస్థానముల కస్తమయ కాలమె వచ్చినది!

మ. వ్యభిచారంబు, దురోదరంబును, సురాపానంబు సాగించి, జా
త్యభిమానంబు త్యజించి, యన్యమత వేషాచారము ల్బూని, పా
పభయ మ్మూడ్చ, సిరు ల్తొలంగ, ఋణముల్ పై యాడఁగా, బ్రాహ్మణ
ప్రభువుల్ పుచ్చిన చెట్టులంబలె నశింపఁజొచ్చి రత్యంతమున్!

బ్రాహ్మణ సంస్థానముల కే కాదు- బ్రాహ్మణ జాతి కే శనిగాఁడు పండ్రెండింటఁ బ్రవేశించినాఁడు !

సీ. చెప్పినట్టులు నడపించిన కాలమున కత్త
వారి కుం డయ్యెను బ్రాహ్మణుండు
నిన్నటిదనుక మన్నించిన దొరలకు
ప్రాణగొడ్డం బయ్యె బ్రాహ్మణుండు
ప్రేమతోఁ బూజ సల్పిన శూద్రజాతికి
పల్లేరు ముల్లయ్యె బ్రాహ్మణుండు
మొదటినుండియు స్వాస్థ్య ముగ నున్న యుద్యోగ
పదవికి పిడు గయ్యె బ్రాహ్మణుండు

నేర్చి సకలకళలు ♦ నేర్పి లోకుల కవి
బ్రహ్మదేవుం డనఁగఁ ♦ బరఁగి నట్టి!
బ్రాహ్మణుండు నేఁడు ♦ బాపనోఁ డయ్యెను!
కాలమహిమ కాక ♦ కలమిఁ కేమి!

అయినను, దీని కన్యల ననవలసిన పని లేదు-

సీ॥ ముద్దినునులు పండి ♦ ముంగిళ్లు నిండించు
మళ్ళు మాన్యములు క ♦ వుళ్ల కిచ్చి
తోటలుం దొడ్లు మ ♦ స్తుగ తాకట్టులు పెట్టి
పెళ్ళున నిండ్లఁ బెం ♦ డ్లి ళ్లొనర్చి
కొంపలుం గోడులుఁ ♦ దెంపుమై తెగనమ్మి
యేండ్లకొలంది వ్యా ♦ జ్యములఁ జొచ్చి
పుస్తెలుం బూసలుఁ ♦ బుణికి కర్చుల కిచ్చి
పుత్త్రులం బెర చదు ♦ వులకుఁ బుచ్చి
సౌఖ్యముల కాకరము లైన ♦ స్వస్థలములు
వీడి, పౌరు లాళ్ళ బానిస ♦ వృత్తి నమరి
తమదు వ్రేల్పెట్టి తమకన్ను ♦ తామె పొడుచు
కొనుచునున్నారు బ్రాహ్మణ ♦ కులమువారు!

(కొంచెము నడచి) ఈ కాగితములపై సంతకముల చేయించుట కీవూఁట యైన సమయము చిక్కునో లేదో! అదుగో సిపాయి చిన్నయ్య బయటనే యున్నాఁడు. (పరిక్రమించి) చిన్నయ్యా! బాబుగా రేమి చేయుచున్నారు?- ఏ మంటివి? "బాబుగారును శర్మగారును గలిసి బయటి కెక్కడికో వెళ్ళినా" రనియా? ఇదివర కెన్నఁడుఁ జీఁకటి పడిన వెనుక నిల్లు కదలు నాచారము లేదే! కొంపతీసి క్రొత్తనాటక మేదేని ప్రారంభము కాలేదు గద! సరే, కానిమ్ము- సాహిణులవల్ల నంగతి తెలియక పోదు గదా! (అని నిష్క్రమించును)

రెండవ రంగము

ప్రదేశము :—కస్తూరి గది.

ప్రవేశము :—రఘునాధరావుగారు, శర్మ, వెంకటేశము.

వెంక—అయ్యా! దయిచెయ్యండి. యియిగో కుర్చీలు. (ప్రక్కకుఁ జూచి) అక్కయ్యా! అయ్యగారు దయిచేశారు. ఆలశ్శం చేశావంటే ఆగ్రహ వొస్తుంది సుఁవా! బాబూ! మా అక్కయ్యకు మా సిగ్గండి. మాసంగతి మేం చెప్పుకో కూడదు కానీండి-మం చోరు కనక మనవి చేస్తున్నాను. ఆటకేం, పాటకేం; అందానికేం; చందానికేం; సరసానికేం, సల్లాపానికేం- మా అక్కయ్యపాటి చెయ్యి మన జిల్లాలో లేదండి! కళాయిసేస్త్రుఁ వంతా కంటోపాటఁ వండి! యెనభై నాలుగు రకాలూ యేకబిగిని నడుపుతుం దండి! కోనసీఁవకు మేళం వెళ్లాఁ వంటే- కోతుల్లాగ చుట్టుకుంటారు! పేరూళ్లో, మాఅక్కయ్య యీాల్ను పట్టి పెళ్లిమూర్తాలు పెట్టించు కుఁటారు! సాదారణ గా వోపాటివారికి సరే అనేమనిషి కాదండి. తునిజమీాందారుగారు కబురంపిస్తే త్తూ పొమ్మంది! విజేనగరం మహారాజుగారు పాట వినడాని కొస్తే- వీ ల్లేదు వెళ్ళమంది! అల్లాంటిది, తమ రొస్తున్నా రంటే- అంటుమాఁవిడి పండులాగ తయారయింది! చిన్న వాణ్ణయినా నా మాట చిత్తగిస్తా రని మనవి చేస్తున్నాను- సానుంచితే- విన్నవారు శాబా సనే సానుంచాలి. కూటికి తగ్గా కూరా- సరసుడికి తగ్గా సానీ- సమకూడ్డం మాకష్టం! (మరల ప్రక్కకుఁ చూచి) ఏఁవక్కయ్యా! రావేం? నువ్వు రాలే దని బావయ్యగారు నుంచునే వున్నారు.

కస్తూ—(ముస్తాబుతో, తళుక్కునఁ బ్రవేశించి) అయ్యా! దండములు!

రఘు—(తనలో) ఓహో! యేమి సౌందర్యము!

ఉ॥ ఆకురు లేమి! ముంగురుల • నంగగు నాసొన లేమి! వీనులన్
దేకువఁ దాకొనం గొనలు • తెరిన యూ నునుదమ్మ లేమి! వూ

సోకినఁ గందుచందమున • శోభిలు నా నునుచెక్కు లేమి! యౌ
రా! కనుదోయి నేఁడు గద• రా! చరితార్థము నొందె నెంతయున్!

దీని లావణ్యము తిలకించుటకుఁగూడ శక్యము గాకున్నదే!

ఉ. కన్నులె చూత మన్నఁ దమ•కంబునఁ జెక్కుల వ్రాలుఁ జూడ్కు! లం
దున్నను మేలె యన్కొనిన • నుండక, ఫాలముమీఁద సోలు! నం
దున్నను జాలు నన్కొనిన • నుండక, వాతెరవంకఁ దూలు! నీ
యన్నులమిన్నఁ జూడ వశ•మా యిరుకన్నులవాని కొక్కటన్!

శర్మ—(తనలో) నిజముగా, దీని గుమ్మములోఁ గుక్కయైపుట్టినను జాలును!

ఉ. ఎందఱు లేరు సాను లిది•యేమి తపం బొనరించి పుట్టెనో!
కుందన మా శరీరమున • కుం దిగదుడ్పున కేలి మాఱునే!
చందురుఁ డా మొగంబునకుఁ • జాకిరి సేయుట కైన నర్హుఁడే!
పొందిన నిట్టిదానిఁ గద • పొందవలెం దల యిచ్చి యేనియున్!

వెంక—(కస్తూరి వెనుక నిలిచి, మెల్లఁగా) కొంచెం ముందు కెళ్ళు వమ్మా! దీపం మొహంమీద కానేటట్టు తిరిగి నుంచో. పయిట కాస్త పక్కకు జారనీ! కంగారు పడితే కార్యం లేదు! చొరవ చుక్కా నన్నాడు! కూచున్న పాళాన్ని గుమ్మె పోవాలి! అబ్బా!- నే నాడదా న్నయితేనా!-

కస్తూ—(మెల్లఁగా) సరే కాని- నీ విఁక వెళ్ళి సాహేబుసంగతి చూడు.

వెంక—అదే తపని కానీ- బ్రాందిచుక్క నోటికి తగిలి పదిరోజు లయింది. నాలుగుబుడ్లూ వొం చెయ్యక నావొంతు నా కుంచు! (అని నిష్క్రమించును)

శర్మ—వెంకటేశ మేమిటి వెనుకనుండి గొణగుచున్నాఁడు?

కస్తూ—మ తేమియు లేదు- అయ్యగా రట్లు నిలుచుండియే యున్నారు- కూర్చుండుఁ డనవే మని నన్నుఁ గూకలు వేసినాఁడు. వారికిఁ దగిన కుర్చీ వేయలేకపోతిని గదా యని వాక్కు రాక నేను జూచుచున్నాను! అయినను, గొండంత దేవరకుఁ గొండంత పత్రి తేఁగలవా రుండరు గదా?- వారి చిత్తము- నా భాగ్యము!

శర్మ—మా బాబుగారి వంత మెఱుఁగక నీవట్లు నిష్ఠురములుచున్నావు- ఇంత నిగర్వచూడామణులు, ఇంత రసికాగ్రేసరులు- లేరనుకో!

కస్తూ—ఆసంగతి యనుభవముమీఁదఁ గాని- బోధపడునదికాదు.

రఘు—(తనలో)అచ్ఛా!-అందముగా వేసినది ముక్క!(కూర్చుండును.)

శర్మ—కాపిటల్ ! నీ డౌటిప్పుడైన నివారణ మైనదా ?

కస్తూ—ఒకసాక్ష్యము సాక్ష్యమా ? ఇఁకొకటియైనఁ జూడవలెను.

శర్మ—అట్లయిన, నదికూడ కానిమ్ము.

కస్తూ—చిత్తము-చిటికలో వచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును)

శర్మ—(ప్రక్కకుర్చీలోఁ గూర్చుండి)ఏమి బాబూ- ఎట్లున్నది కస్తూరి ?

రఘు—ఎట్లుండవలెనో యట్లున్నది !

గీ. పసిఁడిబొమ్మ చైతన్యము • పడసినట్లు
మానికము ముద్దుగుమ్మగా • మాటినట్లు
మించు స్త్రీరూపమును ధరి•యించినట్లు
నాదు కనులకుఁ దోఁచె నీ • నాతి సఖుఁడ !

శర్మ—ఈ యింట నింకొక విశేషము- విటుల సమాంతముగా విఱుచుకొనితిను వేయినోళ్ళ వేశ్యమాతాపిశాచ మొకటి లేదు !

గీ. అన్నమున వెంట్రుకయు; సున్న•మందు తాయి;
పానకములోనఁ బుల్లయు; • పాల చీమ;
సానియింటను దల్లి; మం•చమున నల్లి-
సర్వసామాన్యముగఁ దట•స్థంబు లగును !

రఘు—ఐన నాలోటులేదు- వెంకటేశము వేయిమంది వేశ్యమాతలపెట్టు!

కస్తూ—(బ్రాంది, సోడా బుడ్లు తెచ్చి బల్లపై నుంచి, మరల వెళ్ళును)

రఘు—(వెఱగుపాటుతో) సరి కాని- యీ సన్నాహ మేమిటి ! దీనికి దివ్యదృష్టి కూడఁ గలదా యేమిటి !

శర్మ—తక్కినసానులకును దీనికిని గల తారతమ్య మిదిగో యిదియే !

ఆ. ఎదుటివారి చిత్త • మెట్లొ యిట్టె యెఱుంగు
నచ్చెనేని ప్రాణ • మిచ్చివేయు

పరువై కోరి నమ్మి ♦ పడియుండు నొక్కని
తోసె- దీనివంటి ♦ సాని కలదె!

రఘు—ఇంటియొద్దఁ బూరిగాఁ బుచ్చుకొనికూడ వచ్చితిమి కదా- ఇప్పుడు మనము చేయవలసిన దేమిటి?

శర్మ—గాజులచేతులతో నది యందించు గ్లాసులు గబగబ కైకొని- గడగడ నోటఁ బోసికొనుటయే. అన్యథా యొసర్చిన నాముండ చిన్నబుచ్చుకొనదా? అది గాక- ఆర్నాల్డే మన్నాఁడు?-

* వెల్, ఐ డోన్టు కేర్ యిఫ్ ఐ పార్టేక్
జస్టు ఫర్ మానర్సు అండ్ పొలైట్‌నెస్ సేక్.

అన్నాఁడు. ఆపాలిసీయే(Policy)మన కథార్టీ.(Authority)

కస్తూ—పళ్ళెరముతో భక్ష్యములును, గ్లాసులును దెచ్చి బల్లపై నుంచి- యొక సోడాబుడ్డి కొట్టి రెండుగ్లాసులలోఁ బోసి, బ్రాందితో నా రెండుగ్లాసులు నింపి, యొకగ్లాసుతో రఘునాథరావుగారిని (సమీపించి) చేతి కీయనా?- నోటి కీయనా?

శర్మ—కాపిటల్! ఆ ముక్కకు ముం దాన్సర్ (Answer) చెప్పండి!

రఘు—మాకుఁ గావలసినది గానరసము కాని- మధురసము కాదు.

కస్తూ—చిత్రము. కాని, కామశాస్త్రవిధ మది కాదు. మొదట మధు రసము- పిదప గాన రసము- పిమ్మట నధర రసము.

శర్మ—హియర్! హియర్! ఇప్పుడు చెప్పుడు సమాధానము.

రఘు—ఇఁక నిదిగో యిదే సమాధానము! (అని యందుకొని త్రాగును)

కస్తూ—(రెండవగ్లాసు నెత్తి) నాకుఁ గుడిచేతులు రెండు లేనందున, మీకు వెనుక నీయవలసి వచ్చెఁది. (అని శర్మ కిచ్చును.)

శర్మ—నాకు ముందు వెనుకలతోఁ బని లేదు. నాలుగు చుక్క లెక్కుడుగాఁ బడుట ప్రధానము. (అని త్రాగును.)

కస్తూ—(చిన్న పళ్ళెరముతోఁ గొన్ని భక్ష్యములం బట్టుకొని) తమ చేతులకు చమురంటు నేమో- నేను దినిపింతునా?

---

* Well I Don't care if I partake—Just for manners and politeness sake!

రఘు—ఏమి టవి?- సరి సరి తెలిసినది- మాచదు వంతవఱకు రాలేదు-

కస్తూ—అబ్బే- అదేమి న్యాయము?- దక్షిణ లేని దానము- శ్రుతి లేని గానము- నంజుడు లేని పానము నా?

రఘు—అది కాదు- నామాట విను- ఆ కంపు నేను భరింప లేను!

కస్తూ—గసగసా మసాలాతో కమ్మగా వేఁగిన కైమా లడ్డూలుకంపా! మంచిది, మీ మాట యటుండనిండు- (శర్మతో) మీరో?

శర్మ—నామాట యడుఁగవలెనా! సర్వభక్షకుఁడును నేనును సవతి యన్నదమ్ములము. (అని మెక్కుచు) హాయి! హాయి! ఫ్రెంచి ప్రెపరేషన్సు(French preparations)వీనిమీఁదబలాదూరు!

కస్తూ—(మరల గ్లాసునింపి) ఇదిగో- యీసారి నోటి కిచ్చెద-

రఘు—ఇప్పుడేగా మైనది?- మరల నింతలోనేనా!

కస్తూ—అయ్యో నాయిల్లు బంగారము కాను!- అధరపానమునకును మద్యపానమునకును హా ద్దేమిటి! (అని నోటి కీయఁబోవును.)

రఘు—ఇటిమ్ము. (అని యందుకొని, కొంచెము కొంచెము త్రాగును)

కస్తూ—(రెండవగ్లాసు నింపి) ఇదిగో మీ గ్లాసు. (అని శర్మ కిచ్చి రహస్యముగా) మీరు వెళ్ళి యా మిద్దెగదిలోఁ గూర్చుండుఁడు. మీకుఁ గావలసిన వన్నియు నచ్చట నుంచినాను. ఈయనవిచ్చట జోకొట్టి, మీ యొద్దకు వచ్చెదను.

శర్మ—(బ్రాంది నోటఁబోసికొని లేచి) ఇక్కడ నా కేమో యుక్కగా నున్నది. ఒకసారి పెరటిలోని కేగి యొడ లార్చుకొని వచ్చెద. (అని నిష్క్రమించును.)

కస్తూ—(బ్రాందిసీసా యెత్తి) ఇదిగో- యింక రవంత పోయనిండు-

రఘు—నో నో! యింక వలదు- ఇక్కడికే యెక్కు వైనది!

కస్తూ—నాలుగు చుక్కలు- నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే- నా మనవి వినక తప్పదు! (అని బలవంతముగా గ్లాసునిండ పోయును.)

రఘు—గడ గడ త్రాగివేసి, గ్లాసు క్రిందఁ బాఱవేయును.)

కస్తూ—మీకుఁగూడ నుక్కగా నున్న దేమో- విసరుదునా?

రఘు—(మైకముతో) విషుర్దునా అంటావా? విషి క్రే- వి- షి- క్రే- విష్కి మంచిదా- పాంపేను మంచిదా- అని- విష్వనాథం నేనూ తగువు పడ్డాం! తెల్సిందా? విష్కి మంచి దంటాడు విష్వనాథం- పాంపెయిను మంచి దంటాడు పెర్మ- నువ్వే మంటావు?

కస్తూ—(తనలో) అయ్యగారి కందుకొన్నది! ఈ యుండలు తినిపించుట కిదే సమయము. (ఉండలు చేతఁగొని, చటాలున నోడిలో! గూర్చుండి) నామాట విన్నచో- మీమాట కుత్తరము చెప్పెద.

రఘు—ఓ! వింటా! పెళ్ళికొడుకు విన్నట్టు వింటా! పెయ్యి మీఁద వెయ్యమంటే వేస్తా! (అట్లు చేసి) పెక్కిలి ముద్దు పెట్టుకో మంటే పెట్టుకుంటా! ఇదుగో- పెట్టుకున్నా! (అని యట్లు ముద్దు పెట్టుకొని) ఈసారి పెప్పు,

కస్తూ—నేను గన్నులు మూసినచో, మీరు నోరు తెఱవఁ గలరా? ఏదీ. చూ తము- (అని యెడమచేత నతని కన్నులు మూయును.)

రఘు—ఓ! ఒక్క దెబ్బను! తెఱవనా? ఇదుగో! (అనినోరు తెఱచును.)

కస్తూ—(కై మాయుండ నోట కుక్కి, నోరు మూసి పట్టుకొనును.)

రఘు—తెలిషింది! తెలిషింది! హబ్బా! కంపు! కంవు హోక్!

కస్తూ—నాతోడు- నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే! కనబిన నమలితిరా- కమ్మని వాసన బయలుదేరును. (అనుచు, నోటికి చేయి యడ్డు పెట్టును.)

రఘు—(కొంచెము నమలి) ఔ నేను- అనుకొన్నంత కంపు లేదు!

కస్తూ—ఈసారి చూడుఁడు! (అని యింకొకయుండ నోట వేయును.)

రఘు—(ఇష్టముతో నమలుచు) నిజమే- నిజమే! ఈసారి గారియుక్క కంటె కమ్మగా వుంది! ఏదీ- యింకో టందుకో!

కస్తూ—(అదిగో-అదీ గందము! (అని పళ్ళెరము చేతిప్రక్క నుంచును.)

రఘు—(ఉండలు మెక్కుచు) అన్నట్లు, నీ వేమీ పుచ్చుకో తే దేమీ?

కస్తూ—నాకొక వ్రత మున్నది. ఎవరైన గ్లాసు నింపి, యందింపవలెను.

రఘు—అయితే, నే నందిస్తా! (అని గ్లాసు నింపి, నోటి కిచ్చును.)

కస్తూ—ముందు మీరు కొంచెము పుచ్చుకొని, శేషము నా కీయవలెను.

రఘు—షెబాస్!- అది షోకు! (అని యట్లు చేయును.)

కస్తూ—ఈసారి వంతు నాది. (అని గ్లాసు నింపి, కొంచెము త్రాగి, అతనినోటి కీయఁ బోయి) ఏమిటి యాలోచించుచున్నారు?!
ఎంగిలి యనియా?-

గీ॥ బ్రాంది సారాలకును, పాన • పాత్రములకు
బిత్తరుల మోవులకును, కా • ఫీ హోటళ్ళ
చిప్పలకుఁ, బూఁటకూళ్ళిండ్ల • చెంబులకును-
నెంగిలియు, నెగ్గు నను న వెం • దేని గలవె!

రఘు—ఎవడన్నాడు ఉన్నాయని;-ఎవడైనా ఉన్నా యంటే-ఏడ్చావు పొమ్మందాం! ఆ! (అనినోరు తెఱచి, నోటఁబోయగా మ్రింగును.)

కస్తూ—నా కిప్పుడు నచ్చినారు! ఇంతటినుండి యీశరీరం మీదే!

రఘు—నీ షెరీరం నా దైటే-నా షెరీరం నీది! నా ప్రాణం నీది! నా యెస్టేటు నీది! నా గుఱ్ఱాలన్నివి! నా కుక్క లన్నివి-నా-వ-న్నీ-నీవి!

కస్తూ—మిగిలినవానిమాట కేమి కాని- మీ శరీరము నా దన్నారు గదా- మీ శరీరమునం దున్నవికూడ నా వేనా?

రఘు—ఓ! షర్వం నీవే! నీవే షర్వం- షర్వానికీ నీకూ-షాంపేను షస్టు!

కస్తూ—అట్లయిన, మీ వ్రేలి యుంగర మొకటి నా వ్రేల నిడికొననా?

రఘు—అన్ డౌటెడ్లీ! (Undoubtedly) ఇదుగో యిది రవ్వ- ఇది కెంపు- ఇది పచ్చ- ఇది నీళం- ఇందులో నీకిష్టమయింది తీసుకో!

కస్తూ—(చూచి, అన్నియు నాకన్నుల కందముగానే యున్నవి. ఇం దేది తీసికొనను!

రఘు—అయితే, అన్నీ తీసుకో! (అని యన్నియుఁ దీసి యిచ్చును.)

కస్తూ—(వ్రేళ్ళ నుంచుకొని) ఈసారి యీ యుంగరముల చేతితో నిచ్చునది పుచ్చుకొని చూడుఁడు! (అని గ్లాసు నింపి త్రాగించుచుండఁగా తెర పడును.)

ఇది చతుర్థాంకము.

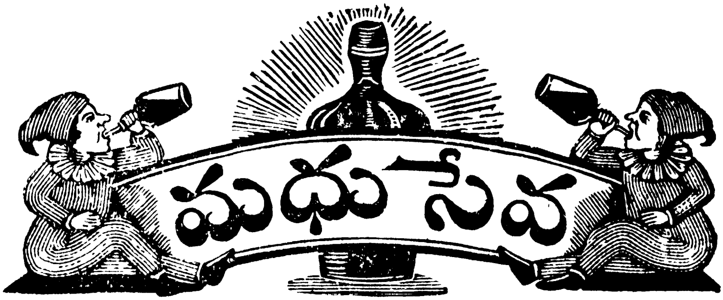

పంచమాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—రాజవీధి.

రంగఁడు—(మధుపాన మత్తతచేఁ దూలుచు, పాడుచుఁ బ్రవేశించి)

సుక్కా! నీ బొడ్డు పొక్క! సురుకు సెయ్యవే!- రమ్మా- సుక్కా-
కక్క ముక్కా, సీకు ముక్కా- కాల్సి పెడతానే-రమ్మా-సుక్కా!
ఇరుగు పొరుగు నవ్వనీ- యీడువాళ్ళు తిట్టనీ
పరుగు పరుగూ వొచ్చి నీదు- పాల బడతానే- రమ్మ సుక్కా!
పిల్లాం జెల్లా మాడనీ- పెళ్లాం దెబ్బ లాడనీ
కల్లుకిందా నీకిఁదా- కర్చు పెడతానే- రమ్మ సుక్కా!
ముక్కూ మూతీ పగల్నీ- ముంగలిపళ్లూ రాల్నీ
తొక్క లూడీ పోయిందాకా- దొర్లుతానే- రమ్మా- సుక్కా!

(చరాలునఁ దిరిగి చూచి) ఎవ డా నవ్వేవాడు! నన్ను షూసి నవ్వినోడు నా మీఁదనుఁచి బలాదూరు! ట్రాగినందుకు నవ్వా రంటే- దవడపళ్ళు రాల్తాయి! కులాసా కోషం గుక్కెడూ-షో క్కోషం షోలెడూ- దర్జా కోషం తవ్వెడూ- ట్రాగితేమాట్టరం ట్రప్పేఁవిటి? ఎవడు ట్రాగనోడు? నా తాతట్రాగాడు- నా టండ్రి ట్రాగాడు! నీ తాత ట్రాక్కపోటే నిలువునా కొరతెయ్య! తెల్షిందా? నీ టండ్రి ట్రాక్కనోటే- నిడదోలుమడుగులో వూరె య్య! మళ్ళీ మాట్ట్రాడావంటే మరామేకు! ఆగు! అపాట్నాగు! దగ్గిరి కొచ్చావంటే తన్తా! షాగదీసి టన్నానంటే- షాకిరేవులో యెల్లి పడాలి! అయిటే, కాషుకో మరి! అప్పా! యిడుగో టన్ను!

(అని యెదుట నెవరో యున్నట్లు తన్నఁబోయి, వెలికిలఁ బడి) కా లేదు- పిత్తు కా లేదు! కావలిస్తే యీఁవు సూసుకో! కూకుంటే కుక్కపిల్ల- లెగిస్తే లేడిపిల్ల- కాదన్నావోడు గాడ్దిపిల్ల! ఇదుగో- లేస్తున్నా- లేశా! (అని లేవఁబోయి మరలఁ గూలఁబడి) ఓరి! పట్టి కొడ్తే యిల్లా కొట్టాలి! పైల్వానోళ్లంతా- నామీద నుంచి బలాదూరు! దీనిమీ దింకో డ్రాం పడితే- దిక్కటీలా గెలిగా నన్న మాటే! (అని యెట్లో లేచి)

త్రియ్యాని మాఁవీడి పండ్రూ- పండ్రూ-
త్రినబోతే దొరకాదు- త్రీపూలు మొండ్రూ. త్రియ్యా.

త్రీపులు మొండ్రు- త్రీ-పు-లు-మొండ్రు! ఎందులో వుంది త్రీపి? సెప్పుకుంటే- పేరు సారా పెజెటు! మాఁవిడిపండ్రు త్రీ పన్నావోడు- మాదిగాడి కొడుకు! ఇష్టఁవొచ్చినంత త్రీపి యీఁత కల్లులో వుంది! టాటికల్లు- టల్లి; యీటకల్లు- పెళ్లాం! ఇహిహిహీ! ఇహిహిహిహీ! ఇహిహిహిహిహీ! ఈటకల్లు త్రాగే- యిందురుడు- సెందురు డయ్యాడు! ఈటకల్లు త్రాగే- యిష్టామిత్తురుడు-యీరబద్దురు డయ్యాడు! ఇహిహిహీ! ఇహిహిహిహీ!

ఇప్పు డెల్లి త్రాగుటాను- యీఁట కల్లు,
తరవా తెల్లి త్రాగుటాను- తాటి కల్లు;
పగ లెల్లి త్రాగుటాను- పట్ట సారా.
రాతి రెల్లి త్రాగుటాను- రమ్ము సారా.

(చరాలున బ్రక్కకుఁ జూచి) ఎవడా యెక్కిరించేవోడు! ఎక్కిరించినోడి గుండి మీఁద- యెగిరి తన్తా! కైదులో కెళ్ళొచ్చాననా- కళ్ళు మిడకరిస్తున్నావు? కన్నఁవే శెళ్ళానా- కైదులోకి? త్రాగడానికి డబ్బు లివ్వకపోతే- త్రలకాయ వగలే శెళ్ళాను! ఆర్నెల్లు కూకుండి- హాయిగా తినొచ్చాను! మల్లీకొడ్తాను-మల్లీ యెల్తాను! సర్కారోడు జైల్లో సారాకూడా పొయ్యిస్తే-సచ్చిందాకా జైల్లోనే వుంటాను!

అపనా - తన్నా - మన్నా - మారోరి బై రన్నా॥ అపనా॥
మారోరి బై రన్నా - మంచోడు బై రన్నా। అపనా॥
షింతషెట్టూ షిగురు షూడు - షిన్నదాని పొగరు షూడు,
రాజమండ్రీ యెల్లిషూడు - రమ్మ షాగా టాగ్రి షూడు॥ అపనా॥

(ముందునకుఁ జూచి) ఎవఁడా వచ్చేవోడు ?- షెర్మలా గున్నాడే ?- ఆడే- ఆడే. బాబుగారి షొమ్మంతా యీాడు వడ దినేస్తున్నాడు! ఈపూట కర్జు- యీాడిదగ్గిర లాగాలి. కాష్టేవు పెద్దమనిషిలాగు కనపడతా! (శరీరము బిగఁబట్టి నిలుచుండును.)

శర్మ—(ప్రవేశించి, చూచి, యులికిపాటుతో) ఇదుగో- యీాటెర్రిబిల్ ఫెల్లో (Terrible fellow) యెప్పుడో జైలునుండి దిగినాఁడే! మరల నూరిలో మరిడీదేవత ప్రవేశించిన దన్న మాటయే! ఈ రాస్కెల్ (Rascal) కంటఁబడకుండ నీ ప్రక్కసందునఁ బడి పోదునా ? (ఆలోచించి) కాదు కాదు- ఇటువంటివాని కేమయిన చేపుచు, చేతిలో నుంచుకొనుటయే మంచిది. అవసర మైనచో- విశ్వాసరావు నొకసారి వీనిచే నుతి కింపను వచ్చును. (అని నడచును)

రంగ—దణ్ణాలండి బాబూ దణ్ణాలు! తఁవరికోసఁవే షూస్తున్నా!

శర్మ—ఇదిగో- వచ్చినావా ?- యీామధ్య నీవు లేక యూరంతయు జిన్నబోయినది!

రంగ—షిత్తం షిత్తం! రంగడిషంగతి మీారు కనిపెట్టారు! మీా పాదాలు పట్టుకుంటే- పాపాలు పోటాయి! (అని పాదములపైఁ బడును.)

శర్మ—పోయినవి- నీ పాపము లన్నియు పోయినవి- లెమ్ము.

రంగ—నే లేవను!- ఈపూట కర్జు మీారివ్వాలి- నే లేవాలి!

శర్మ—ఇంతే గద ?- ఈ పూఁటనే కాదు- ఇది మొదలు నీవు లేనప్పు డెల్ల యిచ్చెదను. ఇఁక లేచి, నాతో రమ్ము.

రంగ—(లేచి) వో- అల్లాగైతే- మీా అడ్డరు పెకారం నడుస్తా! మీారు తిట్ట మన్నోణ్ణి తిడ్తా- మీారు కొట్ట మన్నోణ్ణి కొడ్తా! (అని వెంబడింపఁగా- ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవరంగము.

ప్రదేశము :—రఘునాథరావుగారి మేడమీఁది చావడి.

రఘు—(ఒంటరిగాఁ గూరుచుండి) ఎంత దుర్దినమో కాని. నేఁ డెచ్చటను బదులే పుట్టినదికాదు! నాయనగారి నవరత్నమాలిక యుండఁబట్టి- తాకట్టునకుఁ బంపి, ధైర్యముతోఁ గూర్చుండుట కవకాశము చిక్కినది. శర్మ వెళ్ళి చాలసే పయినది; ఇంతసే పేమి చేయుచున్నాఁడు చెపుమా! ఒంటిపాటునకంటె నోవ రానిదింకొకటి లేదు గదా!

గీ॥ చందురుని చుట్టుఁ జుక్కల • సరణి- మిత్రు
లెవని చుట్టును నుం దిరతఁ•డే కృతార్థుఁ;
డెవఁడు మరుభూమియందలి • యెందుమోడు
కరణి నొంటరి యగు- వాఁడె • కష్టజీవి!

కాలక్షేపమునకుఁ గస్తూరివంటిది మఱి లేదు! సంవత్సరములు దానికడ క్షణములక్రిందఁ గడచిపోవును!

చ॥ పలికిన- పారిజాతములు • పమ్మినయట్లగు; వాలుచూపులన్
జిలికిన కొత్రమ్మొలుంగులను • జిమ్మినయట్లగు; నీటు వాటిలన్
గులికినఁ- బూవుటమ్ములను • గుమ్మినయట్లగు, డాయ వచ్చినన్
గలకలలాడుచుం దివము • కామిని యై చనుదెంచిన ట్లగున్!

(వినుట నభినయించి) అదుగో- శర్మ వచ్చుచున్నాఁడు! (అనిచూచి, యంతలోఁ దెల్లవోయి) అయ్యో దేవుఁడా!- శర్మ కాఁడు- విశ్వాసరావుగారు! ఈయన కొంటిగాఁ గంటఁ బడకుండ నిక్కడి కెన్ని దినములనుండియో కాలము గడపుకొని వచ్చినాను! ఈ పూఁట నిఁకఁ బట్టువడక తప్పదు! ఔరా! అంత చనవుగల విశ్వాసరావుగారి కెంత భయపడవలసి వచ్చినది!

సీ॥ బడి మాని తిరుగు తుం•డుడుకు విద్యార్థికి
తన యయ్యవారి ద•ర్శనము వోలె

కన్నంబు వైచి పో • నున్నట్టి దొంగకు
పోలీసువాని దా • పురము వోలె
కుదువక ముదువక • కూర్చెదు లోభికి
రాటించు గురువుల • రాక వోలె
మిండత యైహద్దు • మీరిన చెడిపెకు
నాథుని సన్నిధా • నంబు వోలె

తప్పుదారులు మరగి స్వ • తంత్రవృత్తి
మనలఁ గోరెదు వారికి • మాన్యజనుల
సంగతి సమస్తవిధముల • జంకుఁ, గొంకుఁ
గించయు, ననహ్యమును గలి • గించుఁ గాదె!

విశ్వా—(ప్రవేశించి, తనలో) ఓహో! బాబుగా రొంటరిగానె యున్నారె! ఔరా! మద్యవిష మీయన నెంతగా మార్చి వేసినది!

సీ॥ నిందు జాబిల్లిని • నిరసించు నెమ్మోము
కడుగని, తోమని • కంచ మయ్యె!
తమ్మిబూ రేకుల • తలఁ దన్ను కన్నులు
గరిసిపోయిన గాజు • గరిటెల లయ్యె!
పసిఁడి యద్దంబుల • భంగించు చెక్కులు
కుట్టు లూడిన చెప్పు • టట్ట లయ్యె!
చిగురాకు ఁడొప్పలఁ • జిన్నబుచ్చెదు మోవి
తడి యాఱిపోయిన • వడియ మయ్యె!

చూడ ముచ్చట గొలిపెడు • సొబగు మేను
వాడిపోయిన లేఁ జొన్న • కాడ యయ్యె!
శివుని గళ మొక్కటియె నల్పు • చేసినట్టి
కాలకూటంబు సురకన్న • మేలు కాదె!

రఘు—రండు మామగారు! రండు-ఏమిటి విశేషములు?

విశ్వా—బాబు! ప్రత్యేకము చెప్పఁదగిన వేమియు లేవు. ముఖ్య విషయములుకొన్ని ముచ్చటింపవలసివచ్చినాను (కూర్చుందును)

రఘు—ఆలాగుననా ? అయ్యో- నా కిపు డవకాశము లేదు గదా! పదిమంది మిత్రుల కీపూటఁ దోఁటలో బాలు. అతిశీఘ్రముగా నే నిపు డచ్చటి కేగవలసి యున్నది. మనము రేపు మాటాడు కొనఁ గూడదా?

విశ్వా—బాబు! తమ బాలుకంటె నిది తక్కువ విషయము కాదు. ఈ యేటి కిస్తీ యింతవఱకుఁ జెల్లింపనందున—ఇరువదినాలుగు గంటలలోఁ జెల్లించి తీఱవలె నని ఈ పూఁట నోటీసు వచ్చినది.

రఘు—ఇంతవఱ కేల చెల్లింప లేదు ?

విశ్వా—సొమ్ము లేక.

రఘు—అదేమీ ?- హాలుసాలు సిస్తులు వసూలు కా లేదా ?

విశ్వా—వసూలును నైనవి - వడ్డీలక్రిందను బిల్లులక్రిందను వ్యయము నయినవి.

రఘు—వడ్డీలు నిలువు సేయక పోతిరా ?

విశ్వా—వడ్డీలు నిలువు చేసినచో - వాయిదాలు గుజస్తు పడి, దండన షరతుల ననుసరించి దండుగ లిచ్చుకొనవలసి రాదా ?

రఘు—అట్లయిన, నే బాపిరెడ్డియొద్దనో బదులు తీసికొనుఁడు.

విశ్వా—ఆ తారులాటయు నైనది-ఎక్కడను ఎట్టిని యోగాని పుట్టలేదు!

రఘు—ఇదివఱకుఁ బుట్టకున్న- నీ యిరువదినాలుగు గంటలలోఁ బుట్టఁ గూడదా ?

విశ్వా—పుట్టకున్న, నిరుటివలెఁ బుక్కిటివఱకును రాదా ?

రఘు—అన్నట్లు నిరుఁ డెట్లు చెల్లించితిమి ?

విశ్వా—అయినమట్టున కొక గ్రామ మమ్మి చెల్లించితిమి.

రఘు—అట్లయిన, నీయేఁ డింకొక గ్రామ మమ్మెదము.

విశ్వా—(తనలో) హరహరా ! ఆకారమే కాదు- బుద్ధికూడ బుగ్గి యైపోయినది !

గీ॥ మద్యరస మను కార్చిచ్చు • మానవుఁ డను
తరువునకు సోఁకి నంతనే • తత్తదవయ

వమ్ము లనిమోడి కొమ్మలు ♦ వమ్ము చేసి,
బుద్ధి యను చేవతోఁగూడ ♦ బుగ్గి సేయు !

రఘు—ఏమి మామగారు !- ఏ గ్రామము విక్రయింతము ?

విశ్వా—బాబు ! అందులకుఁ గూడ నిప్పు డవకాశము లేదు. ఏగ్రామమున కాగ్రామము తనఖాలలోఁ దల మునిఁగి యున్నది !

రఘు—అట్లయిన, మన మిపు డాచరింపవలసిన దేమిటి ?

విశ్వా—అదే నా కేమియు బాలుపోక- మీా కడకు వచ్చినాను.

రఘు—అట్లయిన, నే నీరాత్రి యాలోచించి రేపు సాధనము చెప్పెద. ఈపూఁట కింతటితో నన్ను విడిచిపెట్టుఁడు.

విశ్వా—మఱియొక ముఖ్యవిషయమునుగూర్చి మనవి చేయవలసి యున్నది. వారముదినములలోఁ బయిక మీాయనియెడల వ్యాజ్యము వేసెద నని వరదయ్య నోటీ సిచ్చినాఁడు.

రఘు—ఇఁకను నాతని కీయవలెనా? తీసికొన్న దెంత? తీర్చిన దెంత?

విశ్వా—తీసికొన్న దెంతయో కాని- పత్రములో నున్నది పదునాఱు వేలు-ఇప్పటి కిచ్చినదిరువదివేలు - ఈయవలసిన దిరువది రెండువేలు

రఘు—ఇంతేగద ! ఈరాత్రి నేను మాటాడెద లెండు ఆకట్ట యేమిటి?

విశ్వా—ఇవి యీాదినమున వచ్చిన బిల్లులు- ఇది కస్తూరి చీటి.

రఘు—కస్తూరి చీటి యే మని ?

విశ్వా—వెంటనే వందరూపాయలు పంపు మని !

రఘు—పంపినారా ?

విశ్వా—వందకానులైన లేనప్పుడు-వందరూపాయ లెట్లు పంపఁగలను?

రఘు—ఏమీా ? దివాణ మంత దీనదశలో నున్నదా ?

విశ్వా—బాబు ! యేమి మనవి చేయును !

సీ॥ ఎంత వ్యయించిన ♦ నెప్పటి కప్పుడె
పెరిఁగెడు దరి లేని ♦ సిరులతోడ
ఏవేళ వచ్చి పో ♦ యెడు కవి పండిత
బంధు మిత్ర ప్రజా ♦ వ్రతతితోడ

స్వజనంబువలె సర్వ ♦ సౌఖ్యంబులం బాలు
గాంచెడు విద్యార్థి ♦ గణముతోడ
ప్రాణంబులేని య♦ర్పణసేయ సమకట్టి
కొలిచెడు సేవక ♦ కోటితోడ

డంబు మీఱిన తమ దివా♦ణంబు నేఁడు
సర్వ విషయంబులందును ♦ సన్నగిల్లె!
అకట! మీ రిఁక నైన సిం♦హావలోక
నం బొనర్పనియెడల నా♦శంబె యొదవు!

రఘు—అట్లయిన, నందులకు నేఁ జేయవలసిన దేమో చెప్పరాదా?

విశ్వా—కస్తూరియింటఁ గాలు పెట్టకుండుట ప్రథమ కర్తవ్యము.

రఘు—అయ్యయ్యో!- పాప- మదేమి చేసినది!

విశ్వా—అ దేమి చేసిన దని కాదు-అ దేమి చేయలేదని సెలవిండు!-

ఉ॥ నిలువునఁ గల్లలుం, గరము♦నీచపు టూహలు, మేటి యిచ్చకం
బులు బహుమాయలు, న్వివిధ♦మోసములుం దమ సొమ్ముగా విటా
వళులును దోచు వేశ్య తల ♦ వాకిటఁ గాలిడి, గుల్ల కానివాఁ
డిల నొకఁ డేని, మచ్చునకు ♦ నేని నిజంబుగఁ గానిపించునే ?

రఘు—మామగారు! అందఱ నా మానికనే గొలుచుట న్యాయమా?
కస్తూరి యెల్లవేశ్యలతోఁ గలిపి లెక్క పెట్టవలసినది కాదు.

గీ॥ తలఁప, విశ్వాసమన్నది ♦ దాని సొమ్ము
దయయు, సత్యంబు లనునవి ♦ దాని హక్కు
లట్టి సద్గుణఖని వెల ♦ యాండ్రయందె
కాదు- కులకాంతలందును ♦ గానఁ బడదు!

విశ్వా—బాబు! మీకే కాదు- ప్రతివిటునకు నిదే వెఱ్ఱి! కాని-

కం॥ తెల్లని కాకియు, ముడుసుల
నొల్లని శునకంబుఁ, దీవు ♦ లోఁడెడు నేమ్రున్
జల్లని నిప్పుం గలిగిన-
నల్లలిత గుణాఢ్య యైన ♦ సానియుఁ గలుగున్ !

రఘు—అవునా?- అట్లన్నారు గనుక నా ప్రతిజ్ఞ వినుఁడు.

ఆ. ఎవ్వ రేని, యెన్నఁ • డేనియు గస్తూరి
యెడల నించుకంత • యెగ్గు నాకుఁ
జూపఁ గలిగి రేని • నూనృతంబుగ నా తు
ఱంబ దాని వీడ • నాడు వాఁడ !

విశ్వా—(వినుట నభినయించి) బాబు ! ఎవరో వచ్చుచున్నారు. ప్రస్తుతము నాకు సెలవు ! దయచేసి. తమ ప్రతిజ్ఞను మాత్రము పరాకు పడకుఁడు ! (అని లేచి, యీవలకు వచ్చి, ప్రవేశించు చున్న శర్మను జూచి తనలో) నాయనా- నీవేనా! నీవు దాపరిం చిన తరువాతనే మా ప్రభువున కింత నీచదశ పట్టినది !

ఉ బంగినపల్లి మామిడిని • బ్రౌఢిమెయి న్విమముష్టిఁ జేయు రీ
తిం- గుణవంతు, మత్ప్రభు, ను • దీర్ణమనస్కుఁ, గ్రియావచస్కు, ని
భృంగి నితాంత హేయ మధు•పాన పరాయణుగా నొనర్చి, వా
రాంగన పంచకుఁ దిగిచి • తౌర ! క్రమంబుగఁ బాపచిత్తుఁడా !

కనుకనే ఖలమైత్రి కూడ దన్నారు. సందియ మేమి ?-

ఉ. ఆడఁగవచ్చుఁ, బన్నగచ • యంబులతో భయ ముజ్జగించి; ము
ట్టాడఁగవచ్చుఁ జిచ్చును న•యంబుగ దోసిట సంగ్రహించి; వె
న్నాడఁగవచ్చు వ్యాఘ్ర నివ•హంబులఁ దోవు వహించి; యెన్నఁడుం
గూడఁగరాదు దుర్జనులఁ • గూడిన ముప్పు ఘటిల్లి తీఱెడున్!

(నిష్క్రమించును)

శర్మ—(ప్రవేశించి) అరరే! బాబుగారితో మాటాడుట కీ బ్లడీ ఫూలున కవకాశము చి[illegible]పోయినది గదా! ఎప్పు డేమి చెప్పి నాపై నేవగింపు కలిగించునో యని యెల్లప్పు డాయన నంటఁ గాగియే యుందును. ఈ పూఁట నే నాపనిమీఁద వెళ్ళుటచే ఈ డాంకీ (Donkey) కవకాశము దొరికినది ! [illegible] దేమి చిత్రమో కాని- యీతనికడ నాయన యీశ్వరివేరు సోఁకిన పామువలె నగును ! మగవానికి మగవాఁడు జడిసికొనుటకంటె మతిమాలినతన మే మున్నది! ఈవిషయము నాకు నేనే సాటి-

చ. జడియఁగ లేదు చిన్నపుడు ♦ స్వాంతమునం బడియొజ్జ కెన్నఁడుం
జడియఁగ లేదు తండ్రికిని ♦ సాఁకిన తల్లికిఁ గూడ లేశముం
జడియఁగ లేదు పెద్ద లను ♦ ఘాంగసమూర్తుల కల్లె- యిప్పుడో
జడియను బ్రహ్మ కేనియు నిజంబుగ నాతని యబ్బ కేనియుం!

ఈతని కుద్వాసనము చెప్పింపకున్నచో నా కిచ్చట సేమము లేదు. అందులకై యనేకాలోచనములు సేయుచున్నాను. కాని ముమ్మ చూతము- (ముందునకు నడచును.)

రఘు—ఇదిగో- యిప్పటికా వచ్చితివి! నీవు లేక, విశ్వాసరావుగారి చేతిలో నిమ్మకాయవలెఁ జిక్కువడ వలసి వచ్చినది!

శర్మ—ఆలాగుననా!- అట్లయిన నేదో విశేష మున్న దన్నమాటే!

రఘు—కడమ విశేషముల కేమి గాని- కస్తూరినిగూర్చి మా యిరువురకును గావలసినంత గ్రంథము నడిచినది.

శర్మ—ఏ మని?

రఘు—కస్తూరికూడ కడమ వేశ్యలవంటిదే యని యాయన వాదము.

శర్మ—అంత ఫ్రూలా ఖిూ ఆల్ రౌండు మానేజరుగారు! అందులకు మీ రే మన్నారు?

రఘు—కస్తూరియెడ కాసింత లోప మెవ్వరైనఁ జూపఁ గలిగినచో— తత్క్షణమె విడిచిపెట్టెద నని డంకా కొట్టినట్లు చెప్పినాను.

శర్మ—కాపిటల్! ఆమాటతో ఆయన మాడిపోయి యుండవలెను!

రఘు—అ దేమో నాకుఁ దెలియదు కాని, అంతలో నీవు వచ్చినందున, ఆమాట పరాకుపడ వల దని నన్ను హెచ్చరించి, లేచి చక్కఁబోయినారు.

శర్మ—(తనలో) అట్లయిన, నతఁ డేదో వంక చూపుటకు యత్నింపక మానఁడు. కాబట్టి, కస్తూరియు నేనును గాసింత కన్ను తెఱచి కొని యుండుట మంచిది.

రఘు—అన్నట్లు- నీవు వెళ్ళిన పని యే మయినది?

శర్మ—హోరముమీఁద మీ సెలవు ప్రకార మైదువందలును దీసికొన్నాను. తోఁచిన సామగ్రి కొని తోఁటలోని కంపినాను. ఇదిగో యీనోటు మిగిలినది (అని యొక నోటు తీసి యిచ్చును.)

రఘు—(నోటు విప్పి చూచి) ఏమి- నూఱు రూపాయలవఱకును మిగిలినవిగా ! ఈచిత్రము చూచితివా ?- యీనోటు నెంబరు ముప్పదిమూఁడువేల మూఁడువందల ముప్పది మూఁడు! అన్నియు మూఁడంకెలే !

శర్మ—అలాగునసనా ! నే నాసంగతి గమనింపనే లేదు !

రఘు—(నోటు బల్లపై నుంచి) అన్నట్లు, కొన్న వే మేమిటో విన లేదు.

శర్మ—(జేబులోని జాపితా తీసి) ఇవిగో యివి : టెన్ విస్కీలు- ఫైవ్ షాంపెయినులు- సిక్సు షెర్రీలు- ఫోరు పోర్టులు- సెవెన్ క్లారెట్లు- ట్వెల్వ్ పోర్టులు- ఫోర్ డాగర్సు- త్రీ ఎక్లాలు- ఫార్టీ సోడాలు-ఫార్టీ లెమ్జ్యూసులు-ఫిఫ్టీన్ కోడిపెట్టలు-ఫైవ్ సేర్సు లేడిమాంసము- ఫైవ్ సేర్సు మేకమాంసము- ట్వెంటీ పెయిర్సు మేకకాళ్ళు-త్రీ సేర్సు పొటేలుమాంసము- హండ్రెడ్డు కోడిగుడ్లు రెండువీసెల రొయ్యపప్పు- ఆఱు చిన్నడబ్బాల యావునేయి- బిందెఁడు పాలు- రెండు టీ డబ్బాలు- రెండు కాఫీ డబ్బాలు- రెండు కోకో డబ్బాలు-సిక్స్టీ సిజరు సిగరేట్ల పెట్టెలు-నాలుగు చీట్లపేకలు- పైసంబారములతో పదిసేర్ల పలావు బియ్యము-

రఘు—సరి కాని- నంజుడు లేమిటి ?

శర్మ—కోడిమాంసము పలావు- లేడిమాంసము కురమా- మేకమాంసము పకోడీ- మేకకాళ్ళ సూప్-పొటేలుమాంసము కైమాలడ్లు కోడిగుడ్ల యట్లు- రొయ్యపప్పు వేపుడు-

రఘు—ఆఁగు! ఆఁగు! ఆయన యెందులకో మరల వచ్చుచున్నారు

విశ్వా—(చరచర ప్రవేశించి) బాబుగారి పంతమే నెగ్గినది! అమ్మాయిగా రీపూఁట నైదుగంటల రైలులో వచ్చుచున్నారు! ఇదిగో టెల్లిగ్రాం! (అని తంతివార్త యిచ్చును.)

రఘు—(తదేకదృష్టితో తంతివార్త నవలోకించుచు.)

విశ్వా—(రఘునాథరావు ముఖలక్షణములను జూచుచు నిలుచుండును)

శర్మ—(తనలో) ఏస్! యీ సమయమున నానోటు సంగ్రహించి, యీతనిపై ననుమానము కలిగించి! యీపూఁటనె తిలోదకము లిప్పించితినా- యిఁక నీతనింగూర్చి భయపడవలసిన పని యుండదు. (మెల్లగా నోటు సంగ్రహించి, లోపలిజేబులో నిడికొనును)

రఘు—సరే- యెవరు రానున్నను నాకు నా యెంగేజిమెంటు (Engagement) తప్పదు. రైలుకడకు మీరు వెళ్ళి తీసుకొనిరండు.

విశ్వా—చిత్తము (అని నిష్క్రమించును.)

శర్మ—బాబు! యెవరా వచ్చువారు!

రఘు—ఇంకెవరు- మా యింటియాబిడ గారు! కార్యమై మూడేండ్లయినది- కాంపురమునకుఁ బంపుఁ డని నే నడుగ లేదు; నే నడుగలే దని వారు పంపలేదు! చివర కాబిడకే శివమెత్తినది కాఁబోలు- తనంతఁ దానే దయచేయుచున్నది!

శర్మ—అన్నా! యీమాట విన్న- కస్తూరి కడుపు పగిలి చచ్చు నేమో గదా!

రఘు—అ దేమి!

శర్మ—ఆముండకు మీపైఁగల యనురాగ మట్టిది. పది నిమిషములు మీరా కగపడకున్న బ్రతుకఁ గలదా!

రఘు—వెఱ్ఱివాఁడా! కస్తూరిని విడిచి నేనుమాత్రము గడియ తడయఁగలనా! ఈపూఁట నిప్పటి కిరువదిసారులు జ్ఞప్తికి వచ్చినది అన్నట్టు మఱచితిని. సొమ్ముకొఱకు విశ్వానరావుగారికి కమ్మ వ్రాసినది-పైకము లేక యాయన పంపలేదు. ఇంతలో నీనోటు కొనిపోయి దాని కిచ్చి రమ్ము (అని బల్లమీఁద వెదకుచు) ఏదీ చెప్పుమా- యిందాఁకటి నోటు.

శర్మ—బల్లమీఁదనేగాఁ బడవేసినారు? (అని తానును వెదకును)

రఘు—మీఁదను! గ్రిందను జూచి ఏదీ- యెక్కడను లేదే!

శర్మ—ఎక్కడను లే కేమి? అంటుకొన్న వారియొద్ద పోయిగా నుండును.

రఘు—విశ్వాసరావుగారుతప్ప వే ఱెవ్వరును రానె లేదే ?

శర్మ—విశ్వాసరావుగారికి సొ మ్మన్న విష మనియూ మీా యూహ ?

రఘు—శివశివా ! యెంత చిన్నమాట యాడితివి ?

గీ. ధర్మదేవత ధర్మము • తప్ప వచ్చు
గ్రహము లాత్మీయ గతులను • గడపవచ్చు
వీన మంతయుఁగూడ వి•శ్వాసరావు
నీతిఁ దప్పఁడు, నలుపఁడు • నీచపుఁ బని.

శర్మ—కావచ్చునుగాని- పై స్థితినిబట్టి లోపలిస్థితి నెఱుఁగుట కష్టము !

గీ. కడలి బాడబమును, మంచు•గడ్డ వేఁడి,
జాతి జొటియయు, నల చేవ•ద్రాని బోలు,
పంటి విసమును, మఱి, మేడి•పంటి పురుగుఁ
దెలిసికొన శక్య మగునె పై •స్థితిని బట్టి ?

రఘు—నీ వెన్ని చెప్పిన నీవిషయమునందు నీతో నే నేకీభవింపఁ జాలను. ఆ నోటు నెంబరు మన కెన్నఁటికిని మఱపునకు వచ్చునది కాదు గదా ?- ఎప్పుడో, యెచ్చటనో, యెట్లో, దాని కదియే బయటఁబడి-నిశ్చయముగా నీయభిప్రాయము నదేమార్పఁగలదు.

శర్మ—(తనలో) ఇఁక లాభము లేదు ! ఈ స్కీము (Scheme) ఫే లయినట్టే! ఆల్ రైట్ (Alright) కానిమ్ము! (పయికి) బాబు! మీా రన్నమాట బహు సమంజసముగా నున్నది. కాని! యది మీా యభిప్రాయము నె మార్చునో - నా యభిప్రాయము నె మార్చునో మాత్రము చూడవలసియున్నది. అదిగో-నాలుగు ! అయిదు నిమిషములలో మీారు డ్రెస్సు వేసికొనవలెను. నేను వెళ్ళి కారు గడపవద్దకు రప్పించెదను.

(ఇద్దఱు లేచుచుండఁగాఁ దెర పడును.)

ఇది పంచమాంకము.

———

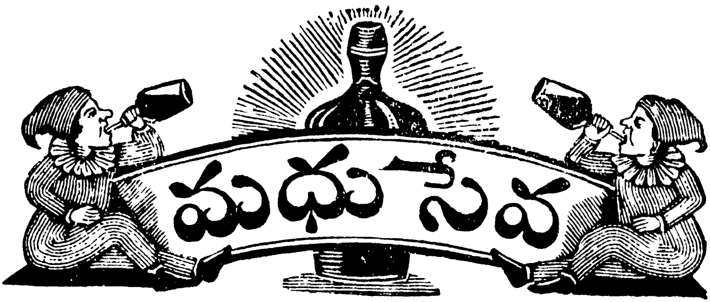

షష్ఠాంకము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేడమీఁది పడకగది.

నిర్మల—(సర్వాలంకార శోభితయై, గదిగుమ్మములో నిలుచుండి) ప్రాణేశ్వరుని మొగము చూచి పదిప్రొద్దులు తక్కువగా మూఁడేండ్లయినది! తల్లి లేకపోవుటచేతను, తండ్రిగారు తలతిక్కవారగుటచేతను, భర్త పంతగొండియగుటచేతను గాకున్న-నింతకాలము కన్నవారియింట నుండవలసిన దాననా! తమయాజ్ఞ నతిక్రమించి వచ్చినందులకై తండ్రిగా రిఁక నా ముఖము చూడరు! కాని, నే నొనర్చినది నా కర్తవ్యమె కాని మఱియొకటి కాదు.

చ. కనకముతోడ నున్నపుడె ♦ కాంతి లసన్మణికిన్; మహీజముం
బెనగొనినప్పుడే లతకుఁ ♦ బెంపును, నింపును సొంపు; వీణియం
దనరినయప్పుడే యినుప ♦ తంతులకు న్మధురస్వనంబు; స్త్రీ
జనమునకు న్నిజేశ్వరుని ♦ సన్నిధి నున్నపుడే సుఖోన్నతుల్.

జీవితేశ్వరుఁడు నా రాకకుఁ జిరాకె పడునో-సంతోషమె పడునో తెలియకున్నది! ఇంతవఱ కాయన యింటికి రాకుండుటంబట్టి నాహృదయము పలుసందియములఁ పా లగుచున్నది! (ఉలకిపడి) అమ్మయ్యా అవిగో మేడమెట్లు చప్పుడగుచున్నవి ఆయనయేయై యుండురు! (గదిలోని కేగును.)

రఘు—(తూలుచుఁ బ్రవేశించి) మేడకు మెట్లు పెట్టినవాణ్ణి మెత్తగా ట్రన్నినా పాపం లేదు! ఎంద్రు కిన్ని మెట్లు- ఏడవనా- మొట్రుకోనా! ఏకమెట్టయితే- యెగిరి షక్కా బొయ్యేవాణ్ణి!

దీ మోస్టు డర్టీ కింగ్ - వాకింగ్
దీ మోస్టు నాస్టీ కింగ్ - టాకింగ్
దీ మోస్టు లక్కీ కింగ్ - స్మోకింగ్
దీ మోస్టు ప్లక్కీ కింగ్ - డ్రింకింగ్.

వహ్వా! వహ్వా! కస్తూరి యీ పద్యం వింటే, కాగలించుకోక పోయిండా! ఏదీ- మా వైఫ్ (Wife) గా రెక్క దున్నట్టు! అద్దుగో- ఆగడీలో వుంట్రూరు. అమ్మవారి దరిషెనం చేసినట్టు- ఆవిడ దరిషెనం చేస్తాం! (గదిగుమ్మము చేరి) హల్లో- మై డియర్ యెంప్రెస్!(Hallo my dear Empress) హౌఆర్యూ (How are you) షుకంగా వచ్చినట్టా? (గదిలోఁ బ్రవేశించి- భయముచే గవాక్షముకడకుఁ బోయి బల్ల నానుకొని నిలుచున్న భార్యను ఎగాదిగఁ జూచి) !ఎక్సెలెంటు (Excellent) యేంగ్రాం డగా (Grand) తయారయ్యావు! మూడేళ్ళకూ మూడడుగులు పెరిగావే! ఈ బ్యూటీ(Beauty)అంటూ షొంటఁ వేనా-యెరువా? షొంటఁ నైతే- షోగ్గానే వుంటూవ్! నీమీద పద్దెం పెప్పనా?-

నీదు ఫేస్ రౌండు మూన్ - నీదు నోస్ గోల్డు స్పూన్
నీదు టీత్ పెరల్ లైన్ - నీదు లిప్ ఫ్రెంచి వైన్.

హ్వా! హ్వా! హ్వా! హ్వా! (అని యాడి కుర్చీలోఁ గూలఁబడును.)

నిర్మ—(తనలో) ఓయి దేవుఁడా! ఏమిఘోర మిది- ఈ వాలక మేమి- యీ వాగ్ధోరణి యేమి! ఈయనకు పిచ్చి పట్టినదా- పిశాచము పట్టినదా! లేక! నేను! స్వప్నావస్థలో నున్నానా- సన్నిపాతావస్థలో నున్నానా!

సీ॥ తళుకు నిగ్గులఁ దళ ♦ తళలాడు నెమ్మొగ
మెట్టు లీగతి మాడు ♦ రొట్టె యయ్యె!
పరమ దయారస ♦ భరితంబు లగు కన్ను
లెట్టు లీగతి నగ్గి ♦ తుట్ట లయ్యె!

* The most dirty king—Walking—The most nasty king—Talking
The most lucky king--Smoking—The most plucky king—Drinking.

భారతీసతి కాటఁపట్టగు నాలుక
　　　　మెట్టు లీగతి తాటఁపట్టె యయ్యొ !
దిరిసెనపూవు మాఁదిరి నొప్పు సొబగు మే
　　　　నెట్టు లీగతి వంట ♦ కట్టయయ్యె !
కరము మితభాషి యని పేరు ♦ గన్న సుకృతి
యెట్టు లిటు వస త్రాగిన ♦ పిట్ట యయ్యె !
ఆయనే యీయనా?- లేక ♦ యీయ నొకరు
నీయ నొకరున ! దైవమా ! ♦ యెఱుఁగఁ జెపుము !

రఘు—ఏఁవి టాలోషిష్టున్నావు ? పద్యానికి బహుమటీ యేఁ వివ్వ ననా ? ఒక్క ముద్దు ! ఆ ముద్దు- మూడుకోట్లు షెయ్యాలి ! కస్తూరి ముద్దుకన్న కమ్మగా వుండాలి (లేచి సమీపింపఁబోవును)

నిర్మ—(అసహ్యముతోఁ దనలో) రామ రామా ? యీ దుర్వాసన యేమిటి! ముక్కు మిఱిగి- తల పగిలిపోవుచున్న దే ! ఈ కిటికీ తెఱచినఁగాని-యిచ్చట నిలుచుట కష్టము(అని యటు తిరుగును)

రఘు—ఛీ ! ఛీ ! షిగ్గు పడుతున్నావా ? అవు నవును- పెగ్గు తగితే గాని- షిగ్గు పోదు ! షెర్మోఁ వన్నాడు- ప్పిరిట్టు తగిల్తేగాని- ష్పిరిట్టు వుట్టదన్నాడు. ద టీజ్ ట్రూ!(That is true)పెగ్గు టగలాలి- నీ షిగ్గు షిఁవడాలి !ఇదుగో- పెగ్గు నా డగ్గరే వుండి! (అనుచు జేబులోని సీసా తీసి) వహ్వా! వహ్వా! యేఁవి స్వరూపం! ఏఁవి ష్వారష్యం ! ఏఁవి షామర్ధ్యం! అమృతమూ యిడీ- అక్క షెళ్ళెళ్ళు! ఆ యమృతం టాగి- అదిటి(అదితి) కొడుకులు దేవత లయ్యారు; ఈయమృతం టాగి-భరతమాత కొడుకులు- పరంగి దొర్లవుటున్నారు! ముందు నేను కాష్టపుచ్చుకుంటానట- టర్వాత నీకు టాగినం తిష్టానట. (సీసా యెత్తి త్రాగఁబోయి) డామిట్! పడదేం! హాల్లో! వా ట్యే ఫూ లై యామ్!(Hallo! what a fool I am!) కార్కు నాట్ రిమూవ్డు(Cork not removed)సరీ-మా కార్కుస్క్రూ(Cork screw)గా రెక్క-

డున్నారు? (అని జేబులోని తాళముచెవులగుత్తి తీసి, అందలి మరతీఁగతో కార్కును దొలఁగించి, త్రాగును.)

నిర్మ—(రిచ్చపాటుతోఁ దనలో) అమ్మయ్యో! యిదా సంగతి! సరే యిఁక నేమి!- మా యింటియెదుటి మలయవతికి పట్టిన గతియే నాకును బట్టినది! దానినోట దానిపెనిమిటి చర్యలు విను నప్పుడు, అంతఘోర ముండునా యనుకొనెడిదానను. సర్వేశ్వరుఁడు నా సందేహము తీర్చుటకుఁ గాఁబోలు నా దురవస్థ నాకే యనుగ్రహించినాఁడు! ఔరా కాలమహిమ!

ఉ॥ పుట్టిన భూమి యీ-ఋషులు ♦ పుట్టిన పావన భూమి; వంశమా-
పట్టు బుధాను మోద నిర ♦ వద్య చరిత్రకుఁ- దల్లి తండ్రులా-
నెట్టిన ధర్మదేవతకు ♦ నెయ్యపుఁ జుట్టము; లక్క- టక్కటా!
యిట్టి నికృష్ట దుర్వ్యసన మీయన ♦ కేగతి నబ్బెనో గదా!

రఘు—(మఱికొంచెము మత్తతతో) ఇదుగో- ఇదీ నీవంటు! ఇదీ పుత్రుకుని- అరుణాపెలంలాగు- ఆ-డా-లి, పాపాపెలంలాగు- పా-డా-లి; మంజువాణిలాగు- మా-ట్లా-డాలి, పొన్నాక్షిలాగు- పో-ట్లా-డాలి; నరహరిలాగు- నవ్వాలి, యెలనాగలాగు- యేడవాలి; కనికిలాగు- గ్లాసు లందించాలి, కస్తూరిలాగు- కైమావుండలు తినిపించాలి! తెలిసిందా! హుఁ!

నిర్మ—అమ్మయ్యో! అంతటితోఁ దీఱ లేదు!- పట్టవలసిన లక్షణము లన్నియుఁ బట్టినవి! ఆఁయన, నంకుల కాశ్చర్య మే మున్నది!-

ఆ॥ జ్వరము వెంటఁ జలియుఁ ♦ జలి వెంటఁ దాపము
దానివెంట శోష ♦ దాపరిల్లు;
కడగి యవ్విధంబు ♦ నానె దుర్వ్యసనంబు
లొక్క-దాని వెంట ♦ నొకటి యొదవు!

రఘు—[illegible]:- పడిలంగా నేసు నోట్లో పోస్తాను- పానకాలరాయుడు లాగు నప్పు డిగమింగు! (అని సీసా నోటి కందింపఁ బోయి, నిర్మల తప్పించుకొనఁగా) ఏఁవిటా పెంకితనం! బుగ్గలు చిదిపి, బా ల్లొండి పెడతా చూడు! (అని గిల్లఁబోయి, గోడపైఁబడును.)

నిర్మల—(గద్గదస్వరముతో) మహాభాగా! నే నిపుడు మతిలేని స్థితిలో నున్నాను ! దయయుంచి న న్నిపుడు తాఁకఁబోకుఁడు !

రఘు—ఎందుకు పోయింది మతీ :- ఎందు కంటా !

నిర్మ—ఎందుల కేమిటి !- పాలకడలికంటెఁ బరిశుద్ధమగు వంశము నందుఁ బ్రభవించిన మీ రిట్లు మధుసేవా పరాయణు లగు నప్పుడు- మతి యున్న మాట యేల- ప్రాణమే పోఁగలదు !

రఘు—నాన్సెన్సు ! (Nonsense) మధుసేవ తప్పన్నవాడు మనిషే కాడు! ఎవడు త్రాగనివాడు? ఎవడటా! చెప్పవేం! ఎవడంటా!

* సం డ్రిక్ హ్వెన్ ఫ్రెండ్సు స్టెప్ ఇన్
సం డ్రింక్ హ్వెన్ ఫ్రెండ్సు స్టెప్ ఔట్
సం డ్రింక్ బికాజ్ దే'ర్ థిన్
సం డ్రింక్ బికాజ్ దే'ర్ స్టౌట్
సం డ్రింక్ బికాజ్'టీజ్ వెట్
సం డ్రింక్ బికాజ్'టీజ్ డ్రై.

ఇది దొర్లసంగతి-ఇక మనసంగతి చెప్పనా?

† గీ॥ కొంద ఱాయాసము శమింపఁ ♦ గొంద ఱెల్ల
బాధలు భరింపఁ, గొందఱు ♦ బలముఁ బెంపఁ,
గొంద ఱుల్లాస ముదయింపఁ ♦ గొంద ఱెదుటి
వారిఁ దనియింప- మద్యసే ♦ వన మొనర్తు !

తెలిసిందా?- కనుకా- కాబట్టి-నీ హెల్తు (Health) కోసం నేను త్రాగుటాను- నా హెల్తుకోసం నువ్వు త్రాగు! ఎల్లాగ త్రాగడఁ వంటావా?- యిల్లాగా! (అని సీసాలోనిది పూర్తిగా త్రాగి నుడి తిరుగుచు) షా-రీ-గా-మా-పా-డా-నీ-షా-నీ-షా-షా-షా-ష్టా-ష్టా-ట్రా-డ్రా-డ్రీ-డ్రూ-డ్రో! డ్రా! (అని నేలఁగూలును)

---

* Some drink when friends step in—Some drink when friends step out.
Some drink because they're thin—Some drink because they're stout.
Some drink because'tis wet—Some drink because'tis Dry-

† ఈపద్యము ప్రదర్శనసమయమున సమయోచితముగాఁ జదువవలెను.

నిర్మ—(తత్తరపాటుతో) అయ్యో! అయ్యో! అదేమి- అట్లు పడిపోయినారు! ఎవరిపుడు దిక్కు! ఈ నిశీథిసమయమున నెవ్వరిని బిలువను! నేను పట్టి లేవనెత్తి పర్యంకముపైఁ బరుండఁబెట్టఁగలనా! కానిమ్ము- ప్రయత్నించి చూచెదను. (అని సమీపించి అంతలో వెనుకకు తగ్గి) ఇస్సీ! యీ చెడుకంపు నన్నుఁ జెంతకుఁ జేరనీయకున్నదే! ఇందుల కేమిటి సాధనము!... సాహసమే సాధనము! (ముక్కు మూసికొని సమీపించి, యెత్తబోయి, యెత్తలేక విడిచిపెట్టి) అయ్యో దేవుఁడా! యెత్తలేక పోయితిని గదా! అంతటి యాగర్భశ్రీమంతు లిట్లు- పడగొట్టిన బాటసారివలె, వాన మొత్తిన పెలబొమ్మవలె; దరిఁ బట్టిన నావవలె, దారము తెగిన గాలిపటమువలె; వెలికిలఁ బడ్డ తాఁబేటివలె, వేళ్ళు తెగిన వృక్షమువలె- తెలివి తప్పి, తేగువ చెడి; పాటవ మెడలి, ప్రాభవము సడలి; బిగువు తరిగి, బింకము తొలఁగి;- కళ మాసిన మొగముతో, కంపమైన తలకట్టుతో; గుంటలు పడిన కన్నులతో, క్రుంగిన చెక్కులతో; కమలిన పెదవులతో, గారకట్టిన పలువరుసతో; వాడిన మేనితో, వసియాడిన యవయవములతో; ముడిగిన యూపిరితో, ముత్తెన్నులైన యుడుపులతో- ప్రజ్ఞ తప్పి పడియుండుటకంటె ప్రారబ్ధదోషాపత్తి యింకేమున్నది! ఇటువంటి సమయములలో మలయవతి యేమి చేసెడిదో! అట్టి మలయవతులు, ఇట్టి నిర్మలలు- లోకమున నెంద ఱున్నారో! తప్పత్రాగి, తారుమారై; వికృత రూపముతో, వింత వాలకముతో; దుర్వాసనతో, దుర్భాషలతో; తూలుచు, తుళ్ళుచు; వదరుచు, వాపోవుచు- నిండ్లకు వచ్చు భర్తలవల్ల నెంద ఱెందఱెంతెంతలేసి బాధలు పడుచున్నవారో! అన్నియు నెఱిఁగిన అగ్రజాతులవారిస్థితియె యిట్లున్నది గదా- అవ్యక్తులై, అజ్ఞానపు ముద్దలై; కూలి యాడినఁగాని కుండాడక, రేవు కుడిచిన మావు లేక; గంపెడు బలగముతో, గుంపెడు పిల్లలతో- దరిద్రదేవతకు దాయాదులుగా నొప్పు

మాఱుజాతులవారి నీ మద్యపిశాచ మెంత మాడ్చి మారణము సేయుచున్నదో గదా !

రఘు—(కదలి) కస్తూరీ! కస్తూరీ! గ్లాష్ ! గ్లాష్ ! (అని, అప్రయత్నముగా జేబునుండి మఱియొక సీసా తీయును.)

నిర్మ—అమ్మయ్యో! అదొక సీసా! ఆ జేబులనిండ సీసాలే కావలయును! ఔరా చిత్రము!- ప్రబోధము లేకపోయినను, పరిచయవశమున బుద్ధి దానిమీఁదికే పోయినది! కరము దానినే గ్రహించినది! ఆకర మలవాటుచొప్పున నదిగో దానిని నోటి కందించుచున్నది ! అయ్యో నా తెలివి తెల్లవాఱె !-ఆ సీసా యూడఁబెఱికి యావలఁ బాఱవేయక- తెరమీఁద బొమ్మనువలె తెల్లపోయి చూచుచు నిలుచుంటి నేమి ! (అని చటాలున సీసా లాఁగికొని) చీ ! చీ !- యీ పాడుసీసాను జేతఁ బట్టవలసి వచ్చినదే! (అని సీసా యెత్తిచూచి) ఏమీ- నీ పేరు ఎడ్వర్డు విస్కీ యా? ఎంతటిదానవు !

సీ॥ పలుసముద్రములు దీ ♦ వులు దాఁటి యిఱువది
వందల మైళ్ళిట్టె ♦ వచ్చినావు!
పరమ పవిత్రమై ♦ పరఁగు నార్యావర్త
పుణ్యభూమిని గాలు ♦ మోపినావు
క్రమముగా స్థిరపడి ♦ కడుశిష్టు లగు విశు
ద్ధుల యిండ్లలోఁ గూడ ♦ దూరినావు!
అయినవారిం బట్టి ♦ యవలీల నీదు దా
సులక్రిందఁ జేసికో ♦ గలిగినావు !
పెక్కు కొంపలకుం జిచ్చు ♦ పెట్టినాఫు !
మంచి సంసారముల రూపు ♦ మాపినావు !
సంఖ్యలకు మీఱు హత్యలు ♦ సలిపినావు !
మాయ విసమ ! విదేశంపు ♦ మద్యరసమ !

(అని గవాక్షముగుండ సీసా పాఱవేయుచుండఁగా తెర పడును.)

ఇది షష్ఠాంకము.

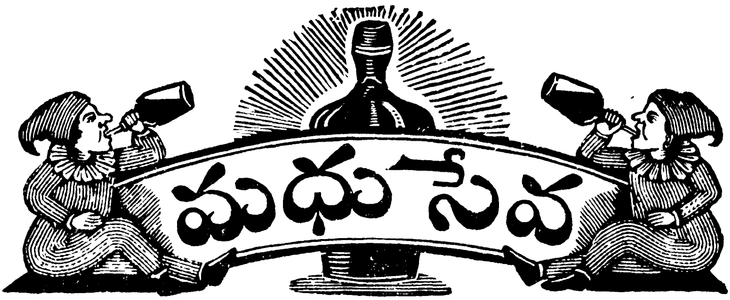

సప్తమాంకము

మొదటిరంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి మేడవీధి.

విశ్వానరావు—(విచారముతో నడచుచు) సందేహ మేమిా!

గీ॥ చెట్టునకుఁ జీడ, నీటికిఁ ♦ జెనఁటి నాచు
కాయలకుఁ బుచ్చు, బూ జూరు ♦ గాయలకును
లలనలకు స్వేచ్ఛ, గృహమేధు♦లకు ఋణంబుఁ
గత్తులకుఁ దుష్ప్రభు- వానికిఁ ♦ గారణములు!
ఇంత యేల- ఋణ మనః రూఢిగా నొక భూతమే!

గీ॥ తగని వెచ్చంబు మేను, జూ♦దంబు నోరు
త్రాగుడును, వ్యభిచారము ♦ దంష్ట్రయుగము,
వడ్డి ప్రాణంబు, కోర్టునిక్క♦పట్టు, తిండి
భూము, లిండ్లుఁ, దోటలు ఋణ ♦ భూతమునకు!

అట్టి ఘోరఋణభూతముయొక్క కోరలనడుమ నొక్కసారి చిక్కువడినవాఁడు మరల దక్కుట దుర్లభము! బాబుగారె యిందులకుఁ బ్రమాణము! చినికి చినికి చివరకు గాలివాన యైనది! మొన్న వచ్చిన వారంటున కామె తల్లికడువు చల్లఁగా- ఆ నిర్మలాంబ తన సర్వాభరణములను సమర్పించుటచే మర్యాద దక్కినది! ఓ హో నిర్మలాంబ నిజముగ నిర్మలాంబయే గదా! ఆ సాధ్వి కాఁపురమునకు వచ్చి సంవత్సర మైనది. ఈ సంవత్సరములో బాబుగా రింటఁ బండుకొన్న దినము లేనేలేదు సరిగదా.

టిండికి వచ్చిన దినములుకూడఁ దక్కువ! భ ర్తమీఁది బెంగచేతనే యామె పాలిపోయి సగ మయినది! ఈ వారంటుమాట విన్నచో నిఁక నేమని తరువాయి యుండునా! ఒకటి కాదు- రెండు కాదు- ముప్పదివేలు ద్రక్కవలెను! అందుచేతనే యీసంగతి యామెచెవిని బడనీయక- బాబుగారిని రెండుదినములు బయటికి రావల దని చెప్పి- పై కముకొఱకుఁ బట్టణ మంతయు గాలింపఁ దలఁచుకొన్నాను. (పరిక్రమించి) ఇదిగో యిదియే కస్తూరిమేడ. పంకజముకొఱకు బాడిలో దిగినట్లు- బాబుగారికొఱకు దీనియింటికి రావలసి వచ్చినది! (పైకిఁ జూచి) ఆపై చవికలోఁ బచారు చేయుచున్నది కస్తూరియె. అదిగో- నన్నుఁ జూచి, ఆయనతోఁ జెప్పుటకుఁ గాఁబోలును వెళ్ళుచున్నది. (అటు నిటుఁ జూచి) వారఁటువాఁ డింత- ఆ కీవంకకు వచ్చినట్లు లేదు. (ముందునకుఁ జూచి) ఆ వచ్చువా రెవరో !- (నిదానించి) ఆఁహాఁ ! కస్తూరి రహస్యపటుఁ డని తెలియవచ్చిన కాసింసాహేబు. ఆ వీధిలాంత రువఱకుఁ జని- అతఁడు దాఁటిపోయిన వెనుక మరల వచ్చెదను. (అని కొంచెము నడచి, వెనుకకుఁ దిరిగి చూచి) ఆఁకలిగొన్న కుక్కవలె నతఁ డాయింటనె చొరఁబడున్నాఁడే! నరే- దీనివల్ల రెండు సంగతులు తేలినవి. మొదటిది: సాహేబు సంబంధ మిప్ప టికిని సాగుచునే యున్న దని. రెండవది: ప్రస్తుతము బాబుగా రింట లే రని. ఏమి చక్కని సమయము! బాబుగారి కిప్పుడు దీనినడత పట్టియిచ్చితినా- ఆయనభ్రమ తీర్చినవాఁడ నగుదును, అయితే- బాబుగారి నిపు డెచ్చటఁ బట్టుకొనఁ గలుగుదును? (ఆలోచించి) ఆఁ! చీట్లాటకై శివరావుగారి యింటికి వెళ్ళియుందురు. అతిశీఘ్రముగా నే నిపు డచ్చటి కేగితినా- అన్నిపనులు నెర వేఱుఁ గలవు. (అని అతిత్వరితముగా నిష్క్రమించును.)

ఇది మొదటిరంగము.

రెండవరంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి పడకగది.

ప్రవేశము:కుర్చీలోఁ గూర్చుండి కాసింసాహేబు-నిలుచుండి కస్తూరి.

కస్తూ—సరే కాని- వీధిలోనుండి నీవు లోపలికి వచ్చునప్పుడు విశ్వాస రావుగారు నిన్నుఁ జూచినారా?

కాసిం—ఇస్కా- మాకీ యిశ్వాస్ రావ్ ! అడ్కీ- మాదీ సూడంది- అదూ మాకీ కైసా సూస్తాడూ వోయ్?

కస్తూ—ఏడిచినట్లే యున్నది కాని- ఇప్పు డెందులకు వచ్చినావు?

కాసిం—అప్కా- రంగేళీ రగ్నాత్ రావ్ కు- వల్బాసెందూ వారంటూ సేపిచ్చింది మాటా- సెప్పేదాన్కీ-వచ్చాం. దాన్కీ-తంటావోయ్?

కస్తూ—ఏమీ?- రఘునాధరావుగారికి వల్లభచందు వారంటు చేయించి నాఁడా? అబద్ధము- అతఁడట్లు తొందరపడువాఁడు కాఁడు.

కాసిం—అరే హైమాన్ !- అడ్కీ- సిపాయ్‌లాగా సీదా వొచ్చే దాన్కీ- సేసీ- మాకీ సాటూ. సెప్పిందాన్కీ-- మన్సులో మంటా పుట్టీ- మార్వాడీకి పుల్లా యేశాం. పుల్లా యేస్తే- అడ్కీ- పూరా గాబరా లెగిసీ- వారంటూ లగా దియే!

కస్తూ—ఓరి దుర్మార్గుఁడా ! యెంతపాపమున కొడిఁ గట్టుకొంటివి?

కాసిం—అరే- అడ్మీదా- యెదుకూ వోయ్ యింతా మోజూ?

కస్తూ—ఇదిగో- వాఁడు వాఁ డఁటివా- చెంపలు వాయించెదను! ఎక్కువతక్కువలు లేకుండ వాగెదవు- ఏమా పొగరు!

కాసిం—(చివాలున లేచి) అరే- తురకా బిడ్డా మీాదా- ఘారూ- బొమ్మన్- యెఖ్వా సెప్పింది- యెవుడూ వోయ్? పందికీ మొక్కు తాడ్- బాపన్ వాడ్; పందికీ సూస్తే- భంచో సెప్తాడ్-తురకా బిడ్డా !- అడ్కీ యెఖ్వా? మాదీ యెఖ్వా?ఆవుకీ మొక్కు-తాడ్- అడవాబొమ్మన్; ఆవుకీ జఫా సేస్తాడ్- అవల్ ముసల్మాన్! అడ్కీ యెఖ్వా- మాదీ యెఖ్వా?

కస్తూ—కట్టు- కట్టు! కనుకనే యింతగతి పట్టినది!

కాసిం—అరే- హమారాబాత్ సునో! ఈ సాటూ బేరం మాకీసరి పడిందీ లేదూ- జమీందార్ వాడ్కి సలాం సెప్పి- మాకిందా ఖాయం వుంటావ్- నైతో- మాకీసలాం సెప్పీ-ఆడ్కి అవుతావ్-ఏకీ బాత్ బోలో ?

కస్తూ—తాళు! తాళు! ఎవరో తలుపు తట్టుచున్నారు! (వినుటనభినయించి) అమ్మయ్యో! ఆయనయే! వారంటుమాట విని కావలయును- వచ్చివేసినారు!

కాసిం—(కంగారుతో) అరే అల్లా! నచ్చాంరా బాబూ నచ్చాం! (వడఁకుచు) సానీవారూ మీకీ సలాం సేస్తాం- యెనకా మాలే పెట్లో యేసీ పేనం తియ్యకా- బైటికీ పంపండి!

కస్తూ—అట్లయిన, సీదారిని పెరటిలోనికిఁ బోయి, పెరటితలుపు తెఱచుకొని, పెడనందునఁబడి చక్కఁబొమ్ము. ఊ! త్వరగా!

కాసిం—బతికాంరా బాబూ!- బతికాం! (అని వెళ్ళఁబోవును.)

కస్తూ—జోడు! జోడు!

కాసిం—ఇస్కా మాకీ- యిదీ వొచ్చిందీ తంటా! (అని జోడుతొడుగఁబోయి, కంగారుచే తొడుగలేక, చేతఁగొని వెళ్ళును.)

తెరలో—(పెద్ద చప్పుడు)

కస్తూ—(చీర సవరించుకొనుచు) ఏమి చెప్పుమా- యెన్నఁడు లేనిది తలు పంత గట్టిగాఁ దట్టుచున్నారు! ఈ రాక- వారంటుమాటను బట్టి వచ్చినరాకగా లేదు! సరియు మేమీ?- సాహేబు లోపలికి వచ్చుట చలపాది విశ్వాసరావు చూచియుండును-తనమాట నెగ్గించుకొనుట కిదె తగినసమయ మని పోయి యీయనతోఁ జెప్పియుండును· సరే కానిమ్ము- నాఁడు శర్మ సంగ్రహించుకొని వచ్చిన నోటుతో నేఁ డీతని గ్రాదు తెంపకున్న- నాపేరు కస్తూరి కాదు! (అని పెట్టె తెఱచి, నోటుతీసి, రైకలో నిడికొని, బిగ్గఱగా ఎవరు వారు?-ఆఁ! వచ్చె-వచ్చె!- (అని పోయి తలుపు తెఱచును

రఘు—(చరచర లోపలఁ బ్రవేశించి, వెఱ్ఱిగా నెల్లెడల వెదకును.)

కస్తూ—ఏమిటి వెదకుచున్నారు?

రఘు—(ఆగ్రహముతో) ఏమి టని కాదు- ఎవరి నని యడుగుము!

కస్తూ—అట్లే కానిండు- ఎవరిని వెదకుచున్నారు?

రఘు—కాసింసాహేబును!

కస్తూ—ఏ కాసింసాహేబు?

రఘు—ఏ కాసింసాహేబా?- నీ వలపుల కాసింసాహేబు!

శర్మ—(అంతలోఁ బ్రవేశించి) వాఁడంటువాఁడు తుదకు మందరూపాయలతో వదలినాఁడు. అయితే మీరంతగా నే వచ్చి వేసినారేమి?

కస్తూ—జాగ్రైనచో సాహేబు దాఁటిపోవు నని!

రఘు—అవును!- అట్లే!- ఎక్కడ దాచితివో చెప్పుదువా- లేదా?

కస్తూ—చెప్పనా?- కొంప్పులో!

రఘు—ఏమీ- నాతో నెకచక్కెములా! నాకడ నిట్టివేషములు పనికిరావు! కాసింసాహేబు నీయింటఁ గాలు పెట్టినాఁడా లేదా?

కస్తూ—అని మీతో నన్నవా రెవరు?- విశ్వాసరావుగారేనా?

రఘు—అవును- ఆయనయే. అయిన నేమీ?

కస్తూ—ఏమియు లేదు- తా నొక తప్పు చేసినప్పుడు దానిం దప్పించుకొనుటకై యేగడ్డియుఁ గఱవక యేమి చేయును! అయిన! నాయన వెఱ్ఱియే కాని- యుడుకునీళ్ళ కూరు కాలునా!

గీ॥ దిగిన ముంచును మున్నీరు ♦ తినినఁ జంపు
విసము; త్రొక్కినఁ గఱచును ♦ వెన భుజంగ;
మంటినం జుఱ్ఱు మని కాలు ♦ నగ్ని- వాని
కెడముగా నుండువారల ♦ కేమి భయము!

రఘు—ఏమిటీ యుపన్యాసము?- నా కేమియు నర్థము కాలేదు.

కస్తూ—(బుడిబుడి యేడుపుతో) అవు నవును- చెప్పుడుమాటలతోఁ జెవులు దిబ్బళ్ళు పడినవారికి-ఎదుటివారి మాటలేమియర్థమగును!

చ॥ మానుగ, నగ్ని చేఁగొని ప్ర ♦ మాణము నల్పఁగనిండు-గంగలో
స్నానము చేసి, యీశ్వరుని ♦ సన్నిధి బాస లొనర్పనిండు- మా

సానులమాట, యూరి కమ ♦ సాలులమాటయు నమ్మువార లెం
దేనియు నుందురే! నలువ ♦ యీగతి మమ్ము సృజించె నేమనన్,

రఘు—ఎందుల కా యేడుపు?-సంగతి యేమో సరిగాఁ జెప్పరాదా?

కస్తూ—ఏమి లాభము! విశ్వాసరావుగారు వికవికలాడుచు నా యిం టికి వచ్చుటయు- నన్నుఁ గోరుటయు- నాచేతఁ జీవాట్లు తిని, యీసంగతి మీతోఁ జెప్పవల దని బ్రతిమాలి-(రైకలోనినోటు తీసి యెదుట వేయుచు) ఈనోటు నాపైఁ బారవైచి చక్కఁ బోవుటయు- నా చెప్పినంతమాత్రమున నమ్మువా రెవరు!

శర్మ—(చటాలున నోటు తీసి చూచి) వా టీజ్ దిస్! (What is this) సూదికోలకు పోద కేగ-బ్రాఁతవి బయటబడెనన్నట్లునదే!

రఘు—అ దేమిటి?

శర్మ—ఏమని చెప్పను! గ్రేట్ వండర్ అండ్ గ్రాండు డిస్కవరీ! (Great wonder and grand discovery) చాలదినముల నాఁటి మిస్టరీ (Mystery) యొకటి చక్కగా సాల్వ్ (Solve) అయినది! నాఁడు పోయిన నోటు నెంబ రెంత?

రఘు—అదా?-ఆఁ ముప్పదిమూడువేల మూడువందల ముప్పదిమూడు

శర్మ—దీనిం జిత్తగింపుఁడు! (అని యానో టిచ్చును)

రఘు—(చూచి, గుండె కొట్టుకొనుచు)ఏమీ!- యెంత దుర్నయము!

చ॥ అలఘుమనస్కుఁ డంచు, సుగు ♦ ణాఢ్యుఁ డటంచు, స్వామిభక్తి సం
కలితుఁ డటంచు నెంచితిని ♦ గాని, యితం డిటు- మేఁకవన్నె బె
బ్బులి యని; తేనెపాకమును ♦ బూసిన చాకని; పాలు పై పయిం
గల విషపుం గటాహ మని ♦ కట్ట! యెఱుంగఁగనైతి నెన్నఁడున్!

శర్మ—బాబు! పై స్థితినిబట్టి లోపలిస్థితి నెఱుఁగుట కష్ట మని నేను నాఁడే మనవి చేసితినిగా?

రఘు—నిజమే- నీవు చెప్పినావు. కాని-

ఉ॥ పెంచిన కుక్కయే మడమ ♦ పీఁకు నటంచును- రత్న సేయఁ గ
ల్పించిన కంచె చేనుఁ గబ ♦ ళించు నటంచును- నింటివైద్యుఁ డె

గ్గించక చేతులార విష ♦ మిచ్చి నటించును- నెవ్వఁడేని యూ
హించునే యిట్టిఘోర మొవుఁ♦డేని ప్రవ ర్తిలెనే ధరాస్థలిఁ !

కస్తూ—ఇంతకాలమునుండి చూచుచు- ఈ కస్తూరి నడత కనిపెట్టలేక పోయినవారు- అంతటి నాలిముచ్చు నడత కనిపెట్టఁ గలరా!

రఘు—నిజమే నిజమే- నీపట్ల నే నన్యాయముగానే ప్రవ ర్తించినాను!

కస్తూ—నాపట్ల మీ రట్లు ప్రవ ర్తించినందులకు నా కేమియుఁ జింత లేదు. ఆ దుష్టుఁడు, మీయుద్దు లేకుండుట కై వల్లభచందుచేత వారంటు చేయించి మఱి వచ్చినందులకు క్రుళ్ళిపోవుచున్నాను!

రఘు—ఏమీ!-అదికూడ నాతనిపని యేనా! ఓరి విశ్వాసహీనుఁడా!

గీ॥ పుణ్యజనుఁ డన్న తెరఁగునఁ ♦ బుడమి, నేతి
బీరకా యన్న విధమునఁ ♦ బెరుఁగుతోఁట
కూర యన్నట్లుఁ- జక్కఁగాఁ ♦ గూర్పఁబడిన
దార, విశ్వాసరా వను ♦ పేరు నీకు!

కస్తూ—ఈ యుపాలంభనముల కేమి కాని- యిప్పు డాలోచింపవల సినవి రెండుసంగతులు.

రఘు—అ ట్లయిన- నా రెంటికిని ముందు పడవలసినవి రెండుగ్లాసులు! (అని కుర్చీలోఁ గూలఁబడును)

కస్తూ—(గ్లాసులతో బ్రాంది తెచ్చి యిచ్చును.)

రఘు—(నోటఁ బోసికొని) ఇదుగో- యిప్పుడు మనసునకు మరల మహాతాబు వెలుగు వచ్చినది! ఆసంగతు లిప్పుడు చెప్పు!

కస్తూ—మొదటిది- ఇంతవఱకు జరిగినప్పు డాయన నింకను నుద్యోగ ములో నుంచుటా- లేక, వెంటనే తొలఁగించుటా యనునది.

రఘు—నో! నో! (No! No!) ఒక్కక్షణ ముండనీయను!

కస్తూ—అట్లయిన, నాయుద్యోగ మెవరి కొసఁగెదరు?

రఘు—ఎవరో యేల?- మాశర్మ చాలఁడా? ఏమోయి శర్మా!-

శర్మ—తమసెల వైనచో- థండర్ బోల్టువలెఁ బనిచేయఁ గలను.

రఘు—ఆల్ రైట్! ఇక్కడి కీసంగతి సెటిల్! రెండవదేమిటి?

కస్తూ—వల్లభచందు వారంటునంగతి-

రఘు—డామిట్ ! దాని కాలోచన మేమిటి ! ఇప్పటికీ వారంటు పోయినదిగదా- ఈసారి వారంటు వచ్చునరికి ఎచ్చటనో బదులు తెప్పించి- మొదమచేతిలో గిరగిరత్రిప్పి పాఱవేసెదను.

కస్తూ—నా కది నచ్చలేదు. సంస్థాన మిప్పటికే చాలవఱకు ఋణములపా లయినది. మూలములకంటె వడ్డీలు మించివేయుచున్నవి. దావాలమీఁద దావాలు- వారంట్లమీఁద వారంట్లు! ఇట్టిస్థితిలో నింకను ఋణము చేయుట యేమి యాలోచనము ?

రఘు—మ జేమి చేయు మనెదవు ?

కస్తూ—అయిన మట్టునకు సంస్థాన మమ్మివేసి, అప్పులు తీఱఁగా మిగిలిన ధన మింట నిడికొని, హాయిగా ననుభవించుట మంచిది.

రఘు—ఈ సలహా ని న్నిదివఱకే చెప్పవ ద్దన్నవా రెవరు ? తే !- కలమును కాగితమును తే ! విశ్వాసరావునకు డిస్మిస్ ఆర్డరు (Dismiss order) శర్మకు అప్పాయింటుమెంటు ఆర్డరు (Appointment order) సంస్థానము విక్రయించుటకు పవర్ ఆఫ్ అట్టర్ని (Power of Attorney) వ్రాసి సంతకములు చేసి యిచ్చెదను.

కస్తూ—వహారాగదిలోని మీ వ్రాఁతబల్లకడకుఁ బోవుదము రండు.

రఘు—ఐ యామ్ రెడీ ! (I am ready) (అని చివాలున లేచి)

* మైడియర్ లేడీ!- బ్రింగ్ దేర్ గుడ్ టాడీ
విత్ మటన్ పకోడి- టూ నరిష్ మై బాడీ.

తెర పడును.

ఇది సప్తమాంకము.

---

* My dear Lady!-Bring there good Toddy
With mutton Pakodi-To nourish my body.

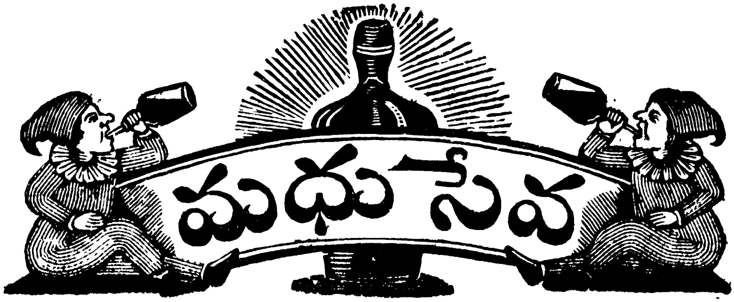

అష్టమాంకము

మొదటిరంగము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేడ.

నిర్మల—(విచారముతోఁ గూరుచుండి)

సీ॥ పాపకృత్యం బను ♦ పరితాపమూ లేదు
జముఁ డల్కఁ గొను నను ♦ జంకు లేదు
సిరి తొలంగిన దను ♦ చింత సుంతయు లేదు
కీర్తి మాసిన దను ♦ కించ లేదు
పరులు నవ్వెదరను ♦ భయ మేమియును లేదు
సతి దుఃఖపడు నను ♦ జాలి లేదు
ఆరోగ్య మడుగంటె ♦ నను విచారము లేదు
మతి సన్నగిలె నను ♦ మాట లేదు
గడనకత్తియ యిల్లె లోకంబు! మద్య
సారమే సర్వదా ప్రాణ ♦ ధారకంబు!
దైవమా! యిట్టి నా ప్రాణ ♦ ధవుఁడు మరల
దారిఁ బడు టెట్లు!- నా కిఁక ♦ దక్కు టెట్లు!

దివాణము దీపములేని దేవళ మైనది; కచేరిచావడి కరిమ్రింగిన వెలగపం డైనది! బండ్లకొట్లు పందులపర మైనవి; గుఱ్ఱపులాయములు కుక్కల కిర వైనవి! ఉద్యోగు లుద్వాసన చెప్పుకొనిరి! పరిచారకులు పస్తులు మాడలేక యొత్తిగిలిరి! ఇంత యేల- మొన్నటినుండి వంటలక్క కూడ మొగము చాటువేసినది!

మసీదునందలి యెలుకవలె నిట్లు మ్రగ్గవలసిన యోగము నా కేల పట్టినదో !

ఉ॥ అంతటి యింటఁ బుట్టి, యటు ♦ లందఱకు న్మురిపెంపుబిడ్డ నై
యింతటి యిల్లు చొచ్చి, తుద ♦ కీగతిఁ దోడును నీడ లేక, కొం
డంత వ్యధం భరించుచు, నహర్నిశ లొంటిగఁ బుచ్చ నయ్యె! హా!
యెంతని యోర్వనేర్తు మది ♦ నెంతని ధైర్యము గాంచ నేరుతుꣳ !

(క్షణ మూరకుండి) సందియ మేమిా !-

సీ॥ మామ దురాగ్రహ ♦ మానసుం డగుఁ గాక
యత్త మహామారి ♦ యగును గాక
బావలుꣳ మఱఁదు ల ♦ ప్రాజ్ఞు లౌదురు గాక
యాఁడుబిడ్డ పిశాచ ♦ మగును గాక
కన్నబిడ్డలు హైన్య ♦ గతిఁ జరింతురు గాక
గర్భశోకాపత్తి ♦ కలుగుఁ గాక
అన్నవస్త్రంబుల ♦ కతిలోప మగుఁ గాక
అడవిలోఁ గాఁపుర ♦మబ్బుఁ గాక

భర్త యోగ్యుఁడు, ననుకూల ♦ పరుఁడు నేని
పడఁతులకు స్వర్గ మఱచేతఁ ♦ బరిఢవిల్లు;
మగఁడు జడుఁ డగు నేని, కో ♦ మలుల కిహము
నందె నరకంబు ప్రత్యక్ష ♦ మగు నిజంబు !

ఇంతకన్న నే నిఁకఁ జేయవలసిన దే మున్నది!-

సీ॥ మనభోంట్ల కియ్యది ♦ మర్యాద కా దని
నోరు నొచ్చినదాఁక ♦ పోరినాను
మద్యపానముచేత ♦ మాసిపోయినయట్టి
కాఁపురా లెన్నియో ♦ చూపినాను
పరదేశములు మద్య ♦ పాన విముక్తికై
పడు బాములను బోధ ♦ పఱచినాను
ఇంతటితో నైన ♦ నీ దురభ్యాసంబు
మఱచిపొ మ్మని ప్రతి ♦ మాలినాను

ఏమి లాభ- మిద్ది ♦ యెల్లను బూదిలో
వ్రేల్చు ఘృతము వలెనె ♦ విఫల మయ్యె!
వారివారి నొసటి ♦ వ్రాతఫలమె కాని-
చెప్పువారు లేక ♦ చెడిన దెవరు!

(వినుట నభినయించి) ఎవరు చెపుమా వచ్చుచున్నారు! కక్కు గారు కారుగద?- అవును- ఆ యడుగులసడి యాయనదే ఆయ నగా రావిధముగా నుద్యోగమునుండి తొలఁగించినను, కంటిని ఱెప్పవలె న న్నాయన కాపాడుచునే యున్నాఁడు గదా!

గీ॥ ఎగ్గు చేసిన వారల ♦ కేని మేలు
సలుపుటే మంచివారల ♦ సహజ గుణము
పాఱతోఁ లోఁతుగా గాయ ♦ పఱచినట్టి
వారలకు భూమి యొసఁగదే ♦ నీరములను! (లేచును.)

విశ్వా—(విషాదముతోఁ బ్రవేశించి తనలో) అర్థులకు నాస్తి వచన మును- ఆప్తుల కప్రియ వచనమును దెలుపుట యతి కష్టము!

గీ॥ అన్నమును, బున్నము నెఱుఁగ ♦ నట్టిగోల
సుగుణముల ప్రోవనం దగు ♦ సుభగశీల
అట్టి యిల్లాలి కిటువంటు ♦ యప్రియంబు
తెలుపుట యనంగఁ బ్రాణముల్ ♦ తివియుటె కద!

నిర్మ—రండు కక్కుగారు!- రండు- ఇదిగో కుర్చీ. (పరికించి) అదే మ ట్లున్నారు- క్రొత్త లేమియు లేవు గద?

విశ్వా—అమ్మా! ఆపద లొంటిగా రా వన్నవాఁ డజ్ఞుఁడా!

ఉ॥ నమ్మిన గుండెకాయ యన ♦ నాదు పితామహుఁ డాది నీ దివా
ణమ్మును గొల్చె; నా వెనుక ♦ నాజనకుండుఁ దదర్థ మట్లు ప్రా
ణమ్ములు ధారవోసె; నిఁక ♦ నాకథ యేమిటి- కట్టిదాని నేఁ
డమ్మరొ! మా ప్రభుండు తెగ ♦ నమ్మగఁ జూచు నవస్థ వాటిలెఁ!

నిర్మ—(ఒక్క నిట్టూర్పు పుచ్చి) సరే- అనుకొన్నట్లే యైనది! జరుగఁ గల సంగతి యిది యని-నాకుఁ జాలదినములక్రిందటనే తోఁచినది!

విశ్వా—కష్టములలోఁ గష్టము- కడ కీ మేడయైన మిగిల్చినారు కారు! వారము దినములలో దీనిని వప్పగించి తీఱవలెను!

నిర్మ—శ్రీ రామ రామా! చివర కెంతటి దురవస్థ పట్టినది! ఓసి మద్య పిశాచమా!

చ॥ ప్రవిలమైన కాఁపురము ♦ బగ్గముపాడొనరించినావు! ప్రా
భవ మఖిలంబుఁ జొప్పడిన ♦ పాటుననే దిగ్రమింగినావు! రే
పవ లిటు భర్తకె మొగము ♦ వాచి తపింపఁగఁ జేసినావు! చీ!
చివరకుఁ జెట్టుక్రింద నివ ♦ సింప విధించినదాన వే మనః!

(క్షణ మూరకుండి) కక్కగారు! ఇప్పుడు కర్తవ్య మేమిటి?

విశ్వా—అదియే పాలుపోక యాలోచించుచున్నాను. సవిస్తరముగా నాయనగారి కీ సంగతులు తెలియఁజేయు మని సెలవా?

నిర్మ—వలదు వలదు- అది నా కావంతయు నిష్టము లేదు.

విశ్వా—అట్లయిన నిఁక నన్యాలోచన మేల?- యీ భృత్యునియిల్లు పవిత్ర పఱుపుఁడు.

నిర్మ—అదికూడ నా యభిప్రాయము కాదు- ఈ భారముకూడ మీ తల కెత్తుట నా కిష్టము లేదు. పోయినవి పోఁగా- చిన్న చిన్న వస్తువులు కొన్ని మిగిలి యున్నవి. మడతవిప్పని పట్టుచీరలుకొన్ని మందసములలో మ్రగ్గుచున్నవి. ప్రస్తుతము పనిలేని పాత్రసామగ్రి యెంతయో యున్నది. వీని నన్నిటిని విక్రయించి, వచ్చిన సొమ్ములోఁ గొంత వడ్డికి వేసి, కొంతతోఁ జిన్న కొంప యొకటి కొనిపెట్టితిరా- ఆవడ్డితోఁ గాలక్షేపము చేయుచు, నాకొంపలోఁ బడియుండెదను.

విశ్వా—అట్లయిన, మావీధి నొకయిల్లు అమ్మకమునకు సిద్ధముగానున్నది. నేను వెళ్ళి దానిని నిశ్చయపఱుచుకొని రానా?

నిర్మ—సందియ మేమి- చప్పున వెళ్ళి స్థిరపఱుచుకొని రండు.

తెర పడును.

రెండవరంగము

ప్రదేశము:—రాజవీధి.

రఘు—(బికారివేషముతో నడచుచు) సర్వభక్షకున్నైనను సంతుష్టి పఱుపఁ గలను గాని- సానిముండను దృష్టిపఱుప లేను!

సీ॥ ధనదుండు నిధు లిచ్చి ♦ తన్నుంచుకొనఁ గాక
పోక కింకొకనితోఁ ♦ బోయి తీఱు
పంచబాణుఁడు తన ♦ బానిసీఁ డగుఁ గాక
కులమువాని నెట్లొ ♦ కూడి తీఱు
నిలువెల్ల నగలతో ♦ నిండింపుదుము గాక
బొత్త్రామునకు మూతి ♦ ముడిచి తీఱు
అమృతంబు గొనితెచ్చి ♦ యర్పింపుదుము గాక
తేగకై కేయెల్ల ♦ దెప్పి తీఱు
ఆశ పదిపా, ళ్ళసంతృప్తి ♦ యఱువదాఱు
పా, ళ్ళవిశ్వాస మిన్నూఱు ♦ పాళ్ళు, కల్ల
వేయిపాళ్ళు, మోసము పది ♦ వేలపాళ్ళుఁ
జేరిచి- విధాత వేశ్యను ♦ జేసియుండు !

ఎస్టేటు-విక్రయములో మిగిలిన యేఁబదివేలు నేగంగలోఁ బోసినదో- యెఱ్ఱని యేగాని లేదు! ఆ వెఱ్ఱిముండ- పాప!- మది యిది యమ్మి, యైదువేలు చేసి- రెండువేల కొక కొంప కొని, కడమది యెచ్చటనో వడ్డికి వేసికొన్నదఁట. దాని తల గొట్టి యాదరివ్య మెట్లయినఁ గొనితె మ్మని యీ పాడుముండ పట్టు! దీనిపట్టు సెల్లింపకున్న- తిక్కముండ, తలుపు తీయ దేమో యని భయపడవలసిన ప్రారబ్ధము నాకుఁ బట్టినది! (ప్రక్కకుఁ జూచి) ఇదిగో యిదియే మాదేవిగా రిప్పు డున్న మందిరము! తలుపు తట్టనా?... అట్టి యాగర్భశ్రీమంతురాలి నిట్టి స్థితికిఁ దెచ్చి-యే మొగము పెట్టుకొని దాని యెదుటికి వెళ్ళను!... ఏమీ! యీపాటి లజ్జ యింకను నాలో మిగిలి యున్నదా!... సరే కానిమ్ము—

"సాహసే లక్ష్మి" యని శాస్త్రము కదా? (అనిపోయి తలుపు తట్టును)

తెరలో—ఎవరు వారు ?

రఘు—ఇం కెవరు?- నేను !

నిర్మ—(చటాలునఁ దలుపు తెఱచి, సంతోషముతో) ఏమీ- మీరేనా ! యేమి యదృష్టము ! రండు రండు- లోపలికి రండు! (అని తోడుకొనిపోయి) అయ్యో ! కుర్చీ లేకపోయినది కదా!- ఇదిగో- యీపీట పైఁ గూర్చుండుఁడు ! (అని పీట వేయును.)

రఘు—(విన్నతనముతోఁ గూరుచుండును.)

నిర్మ—(చెంతఁ గూర్చుండి) మహాభాగా ! యీ దీనురాలిపై నింత దయ వచ్చినది- ఈప్రొద్దు నేను లేచిన వేళావిశేషమా యేమి?

రఘు—సరి కాని- అంత సన్నగిలి పోయితి వేమి ?

నిర్మ—నా సన్నగిలుట కేమి !- మీ రెంత సన్నగిలినారో- యెంత తారుమా అయినారో యెఱుఁగుదురా ! శివశివా ! యీ వాలక మునకుఁ దోడుగా నీ గుడ్డ లెక్కడ దాపరించినవి !

రఘు—అవస్థ మాఱునప్పుడు-హంగులు కూడ మాఱవా ?

నిర్మ—ఇట్టి యవస్థకుఁ గారణ మేమో మీ కిప్పటికైన తట్టినదా ?

రఘు—తట్ట కేమీ- ప్రారబ్ధము !

నిర్మ—ప్రారబ్ధము కాదు- భ్రాంతిబుద్ధి !

చ॥ మడిసిరి మద్యపానమున ♦ మత్తిలి యొత్తుగఁ బోరి యాదవుల్;
జడమతియై నశించెఁ బృథు ♦ సాఁడు మద్యరసంబుఁ గ్రోలి; శు
క్రుఁడు తన దృక్కులం దొకటి♦గోల్పడియెన్ సురఁద్రావి; యక్కటా!
చెడని జనుం డెవండు- మధు ♦ సేవ యొనర్చి ధరాతలంబునన్ !

రఘు—పురాణము లన్నియుఁ బూర్తిగా స్టడీ (Study) చేసినావే !

నిర్మ—ప్రాణేశ్వరా ! యీ పరిహాసముల కేమి కాని-

సీ॥ పదుగురిలో సహింప ♦ వఁగరాని తలవంపు
దగ్గఱ కేతేర ♦ తగని కంపు

శ్రుతి మించినకొలంది ♦ మితిలేని ధనహాని
పదును దప్పినయెడ ♦ ప్రాణహాని
బ్రతికినన్నాళ్ళు దు♦ర్భరమైన యపకీర్తి
ఆలు బిడ్డల కుగ్ర♦మైన యార్తి
కాలు సేతులకును ♦ కడలేని తడబాటు
పూర్తిగ నిహపరం♦బులకుఁ జేటు
పాపముల కూఁత, నోరు వి♦ప్పగనె రోఁత
లేచిన శివంబు, మేను వ్రా♦ల్చిన శవంబు,
కోరికొని తెచ్చుకొను గొంతు ♦ కోఁత గాక
మద్యపానంబువలన క్షే♦మంబు గలదె!

రఘు—(పకపక నవ్వి) హాయి! హాయి! ఏమి లెక్చరు! ఏమి లెక్చరు! పుస్సీఫుట్ జాన్సనుగారికి పూర్తిగా రిటైర్ (Retire) కావచ్చును.

నిర్మ—మహాభాగా! మాటలెక్చర్లతోఁ బని యేమిటి?- త్రాగుడు యొక్క ఫలితమునకు- త్రాగినవాని దర్శనమే లక్షలెక్చర్ల పెట్టు. ఆ పీడమొగము, ఆ పీచుతల- ఆ కొఱవికన్నులు, ఆకొంకి మెడ- ఆ కోరచూపు. ఆ కోఁతిరూపు- ఆ వదలుకాళ్ళు, ఆ వడకుచేతులు- ఆ వెకిలినవ్వు, ఆ వెఱ్ఱివాగుడు- ఆ తూలునడక ఆ ధూళిములక- ఆ మఱపు తెలివులు- ఆ మాటవిఱువులు- ఆ తడబాటు, ఆ తబ్బిబ్బు- ఆ వాలకము, ఆ వాచాలత- ఆ యాగ్రహము, ఆ యనుగ్రహము- ఆ యూపి, ఆ ఠీవి- ఆ దుడుకు, ఆ దురుసు- ఆ తిక్క- ఆ తిమ్మిరి- ఆ కంపు- ఆ గత్తర- ప్రత్యక్షముగాఁ జూచి కూడ పానచింత మాననివాఁడు పశువు కాక- మనుజుఁడా!

రఘు—(నవ్వుచు) రామరామ! రానురాను తిట్లలోనికిగూడ దిగితి వేమి!

నిర్మ—(చెంపలు వైచుకొనుచు) మహాభాగా! మన్నింపుఁడు! ఆవేశ వశమున నట్లు నోరు జారినది! నా మన స్సెంత మరగిపోవుచున్నదో- నారాయణుఁ డెఱుఁగును! నేను గాఁపురమునకు వచ్చి

మూఁడేండ్లయినది. ఈ మూఁడేండ్లలో మూఁడురాత్రులైన నిశ్చింతగ నిద్రపోయి యెఱుఁగను! కాసింత కన్ను మూసినను గలలోఁగూడ మీ చింతయే ప్రతి పురాణమును పఠించినాను- ప్రతి దేశచరిత్రమును బరిశీలించినాను- మద్యపానము మరగి నెగ్గినవాఁడు మచ్చునకైనఁ గానఁబడ లేదు. త్రాగుడను: రంభ వలెఁ గానిపించు రక్కసి- అమృతమువలె లోనఁ జొచ్చు హాలాహాలము- పరమానందముగఁ దోఁచు పాతకము! మొదటిగ్లాసు- కుక్కను జేసి మొఱిగించును; రెండవగ్లాసు- కోఁతిం జేసి యాడించును; మూఁడవగ్లాసు- దున్నం జేసి దుమికించును; నాలుగవగ్లాసు- గాడిదను జేసి నడిపించును; అయిదవగ్లాసు- పందిం జేసి బందలో పొరలించును! మనుజుఁడు మద్యమునకు దాసుఁడు కాఁగానే- పరిజ్ఞానమునకు సెలవు. పట్టుదల కాటవిడుపు; సంపదలకు స్వస్తి, సత్సాంగత్యమునకు సమాప్తి; ప్రేమ కుద్వాసన, పెత్తనమునకు తిలోదకము; ఎగ్గునకు మంగళము, సిగ్గునకు మారకము! మనకథయే యిందులకు మంచి నిదర్శనము. మన వివాహము నాఁటికి మహాలక్ష్మి యింటఁ దాండవ మాడుచుండెడిది. సర్వకాలమును దివాణమునందు సంక్రాంతిపండుగవలె నుండెడిది. ప్రజలు మీ సద్గుణములను బట్టులవలెఁ బొగడెడివారు అట్టిస్థితిలో నెట్లో యీయఁటుజాడ్యము సోఁకినది! అదిమొదలు క్రమముగా నైశ్వర్య మంతరించినది- పరువు పదటఁ గలిసినది- పరపతి పటాపంచలైనది- సౌఖ్యము సన్నగిల్లినది- పరివారము భగ్నమైనది- యెస్టేటు ఎగిరిపోయినది- చెరువులంతలేసి మేడలలో మెలఁగిన నాకుఁ జెట్టుక్రింది కాఁపురము దాపురమైనది; అఖండాగర్భ శ్రీమంతులరైన మీరు- అన్నమో రామచంద్రా యను నవస్థ చేరువైనది! అదే మట్లున్నారు?- నే నన్నమాటల కాగ్రహము వచ్చి కాదు కదా!

రఘు—ఆగ్రహము వచ్చి కాదు- అనివార్యమైన దుఃఖము వచ్చి! నిశ్చయముగా నీపలుకులవల్ల నాహృదయము నీరై పోయినది! కాని యిల్లు, కాలినవెనుకఁ బోసిన నీటిపోతవలె నీప్రబోధమంతయు

నిరర్థకము! ఏ మందువా?- త్రాగుడు అలవాటుపడినవాని బాములు త్రాగుబోతునకే గాని తెలియవు! గడియ తడవైన చో మేను గానుగను బెట్టి యాడుచున్నట్లుండును. నరములు తాతిరోట నిడి నలుగఁగొట్టుచున్నట్లుండును. కీళ్ళు సడలును, కాళ్ళు తడబడును; పెదవులు బెరడు కట్టును, నాలుక పిడుచ కట్టును; కన్నులు కన నేరవు, వీనులు విన నేరవు; తల్లెఁడు పరాకు, పుట్టెఁడు చిరాకు! కాఁబట్టి.

ఆ. మానవచ్చు తిండి ♦ మానవచ్చును నిద్ర
మానవచ్చు సలిల ♦ పాన మట్లె-
ముదిత! యొక్కసార ♦ మూతి ముంచిన యెడ
మద్యపాన మింక ♦ మాను టరిది!

ఇంత యేల?-

గీ॥ విత్త ముడుపుటలో వెల ♦ వెలఁదుకకును
మద్యమునకును దారత ♦ మ్యంబు లేదు;
కాని, విత్తము పోఁగానె ♦ గణిక విడుచు
చచ్చునందాఁక మద్యర ♦ సంబు విడదు!

నిర్మ—నిజమే కాని- మన సుండినచో మార్గముండ పోదు.

రఘు—మనసు లే కేమీ?- మార్గమే కనఁబడ కున్నది.

నిర్మ—నేను జెప్పినట్లు విన్నచో- నెలదినములలో మాన్పగలను!

రఘు—అట్లయిన, నీమాట కడుగుదాఁటిన నొట్టు!

నిర్మ—(సంతోషముతో) నిజముగానేనా! అమ్మయ్యా!- యెన్నాళ్ళ కెట్టిమాట వింటిని! కస్తూరియింట నిఁకఁ గాలు పెట్టరు గద?

రఘు—సర్వస్వమును దాని స్వాధీనములో నున్నది గదా- కాలుపెట్ట కున్న మన కొక గవ్వయైన దక్కునా?

నిర్మ—ఏమి వెఱ్ఱి! దాని చేఁజిక్కినది మరల దక్కుట కూడనా!

క॥ గోడకు వేసిన సున్నము,
ప్లీడరు చేఁబెట్టినట్టి ♦ ఫీజు, వలచిరో

చేడె కొసంగిన విత్తము,
బూడిదఁ బడు సెంటు- మరలఁ ♦ బొందఁగ వశమే!

రఘు—నా యభిప్రాయ మది కాదు- ఏదోవిధముగా నేపాటి యైన సంగ్రహించుకొని వచ్చినచో- ఏ ముద్రాక్షరశాలయో పెట్టుకొని జీవింపవచ్చునని.

నిర్మ—అమ్మయ్యో! ఆయింటఁ గాలు పెట్టిన మీ మనసు మరల మాటిపోక మానదు! ఆపాటిసొమ్ముకై మీరచటికరుగవలసిన పనియు లేదు. ముత్తా కామరాజునొద్ద మూడువేలు వడ్డికి వేసినాను. మీ రానొమ్ము తీసికొని, మీ కిష్టమయిన వ్యాపారమును బ్రారంభింపుఁడు.

రఘు—నా యెడ నీ కాపాటి నమ్మకము కలదా!

నిర్మ—మీ కా సందేహ మెందులకు?- (అని లేచి, పెట్టె తెఱచి, యందలి కాగితమును దీసి) ఇదిగో యిది యతఁడు నాకు వ్రాసి యిచ్చిన నోటు. దీని నిప్పుడే మీకు మార్చెదను. అన్నట్లింకొకటి- ఈవేసఁగి బెంగుళూరులోఁ గడుపుటకై, యతఁ డీసాయంకాలము రైలులో బయలుదేర నిశ్చయించుకొని- యిందాఁకనె ముందరినెల వడ్డికూడఁ బంపివేసినాఁడు కాఁబట్టి, మీ రిప్పుడే వెళ్ళకున్న మన కాసొమ్మింతలోఁ జేతికి రాదు. (అని నోటుపై వ్రాయవలసిన మాటలు వ్రాసి యిచ్చి) చాలునా?

రఘు—(చదివి చూచి) చాలును, వెళ్ళి రానా?

నిర్మ—సందియ మేమి? వెళ్ళి, వెంటనేమాత్ర మింటికి రండు. మీరు వచ్చునరికి వంటచేసి సిద్ధముగా నుంచెదను.

రఘు—ఇదిగో- యిప్పుడు రానా! (అని లేచి, వీధినబడి పోవుచు) ఇంతటి యిల్లాలి నెంత దుఃఖపెట్టితిని!

గీ॥ ఎచటనో పుట్టి, తమయిండ్ల ♦ కేగుదెంచి,
తమ్మె దైవములుగఁ జి ♦ త్తమున నమ్మి
తమనిమిత్తము బ్రతుకులు ♦ ధారపోయు
సతుల నేడ్పించు పతులకు ♦ గతులు గలవె!

శర్మ—(ప్రక్కనుండిచటాలునఁ బ్రవేశించి) ఇదేమి యింతసే పున్నారు?- వెళ్ళినపని యైనదా?

రఘు—అయినది కాని- మఱియొకవిధముగా నైనది.

శర్మ—అనఁగా?

రఘు—నా వైఫ్ (Whife) నాకుఁ బరిపూర్ణ ప్రబోధము కలిగించి, నా వెనుకటిచర్యకుఁ బశ్చాత్తాప పడునట్లు చేసినది. ఈ దుర్వ్యసనములనింతటితో విడిచిపెట్టి, యిఁకమీఁద దాని యిష్టానుసారముగ మెలంగుచు- ఇదివఱకుఁ జేసిన యన్యాయమును మఱపునకుఁ దెచ్చుటకు నిశ్చయించుకొన్నాను. ఈ సంగతులు నీవు కస్తూరి కెఱిఁగించి, యింకొకదారి చూచుకొమ్మని చెప్పుము.

శర్మ—(తెల్లపోయి) అట్లయిన, మీ రిపు డరుగుచున్న దెచ్చటికి?

రఘు—నా వైఫ్, ముత్తా కామురాజుకడ వడ్డికి వేసిన మూఁడువేలును నన్నుఁ దీసికొమ్మనందున- ఆసొమ్ముతో నేదేని వ్యాపార మారంభింత మను తలంపుతో, దానిం దెచ్చుకొనుటకై వెళ్ళుచున్నాను.

శర్మ—(తనలో) ఇప్పు డీతనిమాట కడ్డు చెప్పఁ గూడదు. ఈ సొమ్ము చేతఁ బడినవెనుక, నిట్టె కుక్కను జేసి యీడ్చుకొని పోఁగలను. (పయికి) బాబు! మీపంథ ఫస్టుక్లాను (First class)గానున్నది. ఎల్లకాల మొక్కటీరితిగా నుండుట యేరికిని మంచిది కాదు. మీరు వెళ్ళునప్పుడు కస్తూరియింట నాకు మాత్ర మేమిపని యున్నది! మీరు ప్రారంభించు వ్యాపారమునందుఁ దోడు పడుచు, నేను మీతోనె యుండెదను.

రఘు—అందుల కభ్యంతర మే మున్నది?- అయితే కామురాజును నీ వెఱుఁగుదువా?

శర్మ—ఎఱుఁగ కేమి?- రండు వెళ్ళుదము.

(ఇద్దఱుఁ గలిసి నిష్క్రమింతురు)

ఇది యష్టమాంకము.

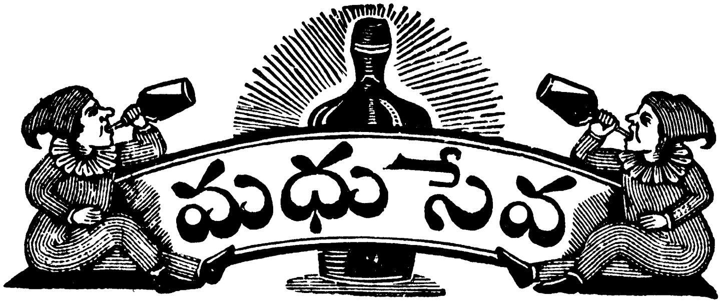

నవమాంకము

మొదటిరంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి మేడ.

ప్రవేశము:—కస్తూరి, శర్మ.

కస్తూ—అట్టె చంపక- అదేమో సరిగాఁ జెప్పితివా సంతోషించెదను

శర్మ—అట్లయిన విను: మన సన్యాసి మామగారు మరణించినాఁడఁట. మరణకాలమునఁ, దనయాస్తి యంతయుఁ దనకొమార్తెకుఁ జెందునట్లు విల్లు వ్రాసినాఁ డఁట- విశ్వాసరావు వెళ్ళి విల్లునందలి యాస్తి యంతయు వప్పగించుకొని- వచ్చినాఁ డఁట.

కస్తూ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిటీ!- ఆస్తివిలువ యేపాటి యుండునో ?

శర్మ—ప్రత్యేకము స్థిరాస్తివల్ల, పన్నులు పోఁగా పదివేలు వచ్చునఁట.

కస్తూ—అమ్మయ్యో ! అంతాస్తియే నిర్మలఁ భూమిమీఁద నిలుచునా !

శర్మ—దానిమొగము దాని కొక్కడమ్మిడి దక్కనిత్తుమా ? మన దామోదరుఁడు మనచేతులోనే యున్నాఁడు గదా !

కస్తూ—ఈ చవట వెళ్ళి, సగ మైన వ్రాయించుకొని రాఁగలఁడా !

శర్మ—అది నీలో నున్నది. నీవు తలఁచుకొన్నచో నిమిషము పని ! అదుగో- అతఁడును వచ్చుచున్నాఁడు- ఒకపట్టు పట్టి చూడుము.

రఘు—(దైన్యవేషముతో, ఆయాసముతోఁ బ్రవేశించును.)

కస్తూ—ఎండలో నెక్కడికి వెళ్ళినారు ? అయ్యో !- అదే మంత చెమట పట్టినది ! ఇటుఁ గూర్చుండుఁడు ! (కూర్చుండఁబెట్టి విసరును.)

రఘు—ఇరువురుఁ గూర్చుండి యేమిటి యాలోచించుచున్నారు ?

కస్తూ—మ క్షేమియు లేదు మీా కొక శుభవార్త చెప్పవలె నని.
రఘు—ఏమి టది?
కస్తూ—మీా మామగారు మరణించినా రఁట!
రఘు—ఇదా శుభవార్త?- అవును, మరణించినా రఁట.
కస్తూ—ఆయనయాస్తి యంతయు మీా యావిడకు వచ్చినదఁట.
రఘు—అవును వచ్చిన దఁట నాఁ డది నాయెడఁ జూపిన యౌదార్యమునకు భగవంతుఁడు దాని కీవిధముగాఁ బ్రత్యక్షమైనాఁడు.
కస్తూ—అది మీా సామర్థ్యమా- యామె యౌదార్యమా?
రఘు—సరే, యేదియో యొకటి- యెందుల కాసంగతి యిప్పుడు?
కస్తూ—ఎందులకా?- బంగారమువంటి జమీా పదటఁ గలుపుకొని, మీారు పడుచున్న బాములకు నా మనసు క్రుగ్గిపోవుచున్నది! మరల నొకసారి వెళ్ళి, మంచిమాటలు రెండు చెప్పి. సగమైన వ్రాయించుకొని వచ్చితిరా- నాసంతాపము తీర్చినవా రగుదురు.
రఘు—ఏమొగము పెట్టుకొని మరల దాని యెదుటి కేగుమనెదవు! సిగ్గు విడిచి నేను సిద్ధపడినను- న న్నది మరల నమ్మునా?
కస్తూ—నమ్మునట్లు రవంత నటింప కూడదా?
రఘు—నావల్లఁ గాదు! వెనుకటిదానికే నామనసు వేఁగిపోవుచున్నది!
కస్తూ—ఆఁఆఁ!- అట్లయిన నాయాస్తి యంతయు నేమగునో తెలియునా?- విశ్వాసరావు పర మగును! గతికపోచకుఁ గట్టువడి యుండుటకు మీా యావిడ కస్తూరి యనుకొంటిరి కాఁబోలును!
రఘు—ఏమిటీ, యెంతమాటాడితివి! ఇదిగో!- యీాసంగతి యిఁక నెన్నఁడు నాయెదుటఁ దలపెట్టకేమి! (అని లేచి చక్కఁబోవును)
కస్తూ—ఈ పీనుఁగు వినునట్లు లేదు!- ఇఁక నేమిటి సాధనము!
శర్మ—సాధనములసంగతి నీ కేల?- సగము కదా నీవు కోరినది- సర్వము నీ స్వాధీనము చేయకున్న- నా పేరు శర్మ కా దనుకో!
కస్తూ—హాయి! హాయి! అదీ మగతనము! ఏదీ యొకము ద్దేదీ!

(అనిముద్దాడుచుండఁగా దెర పడును).

రెండవ రంగము

ప్రదేశము :—నిర్మల గది.

నిర్మల—(మంచముపైఁ గూరుచుండి) కటకటా!

గీ॥ భర్త యేవేశ్య పజ్జనో ♦ పండుకొనఁగ
నింట నొంటిగ శయనించి ♦ కంటఁ గూర్కు-
వెంటఁ దోడును లేక, త ♦ పించునట్టి
రమణికంటెను నిర్భాగ్య ♦ రాలు కలదె!

ఇంతయాస్తి నాయునగా రిచ్చి పోయినందులకు- ఇప్పటికైన నీయన మతి మరలినచో, నిరుపుర మెంతేసి సుఖపడుదుము గదా! ప్రాణేశ్వరుఁ డట్లు పరాధీనుఁడై చరించుచున్నపుడు- ఈసంపత్తునా కేమిసంతోష మిడఁగలదు! (వినుట నభినయించి) రెండు-మూడు నాలుగు-అయిదు-ఆఱు-ఏడు-ఎనిమిది-తొమ్మిది-పది-పదునొకండు పండ్రెండు- అమ్మయ్యో!- అప్పుడే పండ్రెం డయినదే! కనుకనే కాసింత కూర్కు వచ్చుచున్నది! రంగి యెందుచేతనో యీ పూఁట రానే లేదు రంగఁడు మరలఁ దప్పత్రాగి వెళ్ళి తల పగులఁగొట్టినాఁ డేమో! పాప మామెకు ప్రతిదిన గండము కదా! అదృష్టవశమున నా కాయవస్థ మాత్రము లేకపోయినది! ఛీ!

ఆ॥ కానలోన మొఱడు ♦ గాఁ బుట్ట వచ్చును,
నీటికుక్కగా జ ♦ నింప వచ్చు;
పరఁగ, త్రాగుబోతు ♦ భార్య కాఁ గూడదు
కలను నైన- నాట ♦ కమున నైన!

ఒకవేళ రంగి వచ్చి పిలిచినచో వినిపించుటకై గదితలుపు తెఱచియుంచెద. (లేచి, దీపము తగ్గించి, పండుకొని నిద్రించును.)

రంగి—(పెరటితలుపు తెఱచుకొని, తారుచుఁ లోపలఁ బ్రవేశించి) ఓయిదేవుడా! పెరటిగోడ దాఁటేసరికి కాళ్ళు తొట్రాయి! దీనితల్లి కడుపు సల్లగా- యీ తలుపుమాత్రరం దబ్బునే వొచ్చింది! ఆ యెదవకుక్క నా యెంట బడకపోతే యెప్పుడో రావలసినోణ్ణి!

(ముందునకుఁ జూచి)అదురుష్టం కాఁవోసు-అదుగో-ఆయమ్మగది తలుపు తెరిచే వుంది! వొచ్చినపని కాగానే, వొక్క మినిట్లో దాటిపోవడానికి, యీదితలుపు గెడ తప్పించి వుంచుకుంటాను. (అట్లు చేసి, మెల్లఁగా గదిగుమ్మము చేరి) యేఁవి సెప్తా యేనాడూ లేంది కాళ్ళొణుకుతున్నాయి! యీరోగాని కిదే మందు. (జేబులోని బ్రాందిసీసా తీసి, కొంచెము త్రాగి సీసా మరల జేబులో నిడుకొని) అదీ! ఆ సుక్కతో ఆ రోగం వొదిలింది! అగ్గిలో వురకమంటే యీపాలి అమాంతంగా వురుకుతాను! (వినుట నభినయించి) అదుగో గురక! మంచి నిద్దర్లో వుంది! మాదొడ్డ నఁవయం! మెల్లఁగా గదిలోఁ బ్రవేశించి) ఎల్తురు సాల్దు-(దీపము పొడిగించి, జేబునుండి యొక చిన్న సీసాయు, నొక కాగితపు మడతయుఁ దీసి) ఈ వుత్త్రం తలకింద పెట్టి- యీ సీసాలోది కొంత మూతిమీ దెయ్యాలి. (తారుచు మంచముకడ కేగి) కాదు కాదు- ముందు సీసాలోది మూతిమీ దేసి, తరువాతే వుత్తరం తలకింద పెట్ట మన్నాడు. అంచేత, అందాకా యీవుత్తరఁ విక్కడుంచుతా (కాగితపుమడత మంచముపై నిడి, వెనుక తట్టునకుఁ బోయి, సీసా కార్కు తీసి, వంగి, నిర్మల ముఖమువంకఁ జూచి, యులికిపడి, వడఁకుచు) వోయి బాబో!- నా వొల్ల కాదు! యిల్లాటి తల్లిని నా సేత్తో నేను సంప లేను! ఆమొహం కంట బడేసరికి- అరికాత్తేమ నెత్తి కెక్కింది! ఆ యెదవడబ్బు నా కక్కర్లేదు! (సీసాకు మరల కార్కు వేసి, కొంచె మీవలకువచ్చి) మళ్ళీ కాళ్ళు మడత పడుతున్నాయి' మనసు కూడా- మా కంగారుగా వుంది! కాస్త సుక్క తగిత్తే గాని- యీ గాబరా వొదిలి, బయట పళ్ళేను! (గొంతుక కూర్చుండి, తలకుఁ జుట్టుకొన్న బట్ట తీసి క్రింద నుంచి, జేబులోని బ్రాందిసీసా తీసి, పూర్తిగా నోటఁ బోసికొని, సీసా క్రింద నుంచి, క్షణము మూరకుండి, మైకముతోడి యుత్సాహముతో) యేనాడూ లేంది- యీపూటింత యెదవనై

పాయొచ్యా నేం! ఛీ! ఛీ! షిగ్గు! షిగ్గు! ఆమారాజు- అడిగినప్పు డల్లా- వొకటీ గొండూ యిస్తూ- యీగా కాస్తపనీ షేస్తు కొస్తే- రొం డొందలు గొక్కుం చేతి కిచ్చి- రంగానికి కేవు కట్టి, బంగా రంటాగు పంపేస్తా నన్నాడు! యెన్నికబుర్లో షెప్పొచ్చి, యెడవ లాగ షకాౄ యెత్తే, యేఁ వఁట్రాడు- మొగా న్నూన్స్తాడు! కఱ్ఱతో కొట్టడఁవా- కత్తితో నరకడఁవా?- మూాడు షుక్కలు మూాతిమీా దెయ్యడఁవేగా! వో!- యీాపా లేషేస్తా! యెయ్యక పోతే- యిడి మీాషం కాదు! (చిన్నసీసాతో చివాలున లేచి, తప్పటడుగులతో మరలఁ దలవెనుకకు వెళ్ళి, వడఁకుఁజేతులతో సీసాకార్కు తీసి, వంగి, మెల్లఁగా సీసా వంచును).

నిర్మ—మూాతిపైఁ బడిన ద్రావకపుఁ జుక్కలవల్ల నిద్ర చెడి, మూాలుగుచు చేయి విసరగా, సీసా పోయి దూరమునఁ బడినంతట, నులికిపడి కన్నులు తెఱచి) నాచేతి కిప్పు డేమిటి చెపుమా తగిలినది! (పెదవులు చప్పరించి) నానోటి కేదియో క్రొత్తరుచి వచ్చినదే!

రంగ—(భయ కంపములతో) వోయి దేవుడా- యేం బుద్ధి! వొక్క షుక్కతో షష్టుం దఁటే- వొప్పుడు షకాౄ వొచ్చాను! షావా లేదు- మన్నూా లేదు! నావొంక షూడకముందే నాగుబాఁవులాగ షక్కాబోయి- బయట పడితినా బతుకుతాను! నిష్క్రమించును)

నిర్మ—(ఉలికిపడి) ఎవరు వారు!- ఎవరు వారు! (చివాలున లేచికూర్చుండి) అమ్మయ్యో! దొంగ! (అని మంచము దిగి నిలుచుండి) అదిగో- వీధితలుపు చప్పు డగుచున్నది! అన్నన్నా! దాఁటి పోయినాఁడు గదా!... కన్నులు తిరుగుచున్నవి కారణమేమి చెపుమా! కడుపులో వికారముగఁ గూడ నున్నది!...... నాలుక చిమచిమ లాడుచున్నది- నరములు బిగు వగుచున్నవి! భయముచేతనా?- నా మనసు నలుసంత కూడఁ జెదర లేదే!... ఆఁ! తెలిసినది! ఆ వచ్చిన దొంగ తన యిచ్చవచ్చిన ట్లిల్లంతయుఁ జక్కఁబెట్టుటకై నా కేదో మత్తుమందును బ్రయోగించు

చూడఁగా- నా కెట్లో పరిబోధము కలిగినది! ఈ నోటిరుచియు నీ వికారము దానివే! అగుఁగాక- కాసింత మగత తప్ప- నది మ కేమి చేయఁ గలదు! వీధితలుపునకు గడియ వేసి వచ్చి) విశ్రాంతిగాఁ బరుండి నిద్రపోయెదను. (నడుమఁబోయి తూలి, కాళ్ళు తడబడుచున్న వే!...కన్నులుకూడ మిరుమిట్లు గొలుపు చున్నవి!...అంతకంతకు వికారమును నధిక మగుచున్నది!- ఆదీపము వేయిదీపములుగా నగపడుచున్న దే! ఈ వికారముతో వీధిగుమ్మమువఱకును వెళ్ళి రాఁగలనా!......నాలుక పిడుచ కట్టెసది!...పాడుమందు ప్రాణములు తీయదు గదా! కక్కు- గారు గ్రామమున లేరు- రంగి రా లేదు- ఇప్పు డేమిటి చేయఁ దగినది? ఇట్టి నిశీధి సమయమున నెవరు పలుకుదురు! కటకటా! భర్తృయోగము లేని భార్య బ్రతుకు కి-తటిదే గదా! (ఆవేశ ముతో) ఓసి- మాయ మద్యరసమా! మా పాలిటి శనిగ్రహమ వై- మాకెట్టి యెడబాటును గలిగించితివే! పుట్టిన వంశమా- పూజ్యమైనది; చదివిన చదువా- సమగ్రమైనది; నడచిన నడతా- నాడెమైనది;- అట్టి నా యనుంగు భర్తనే యిట్లు లథోగతిపాలు చేయఁ గలిగిన నీ పిఁక నెవ్వరి నేమి చేయఁజాలవు! ఏ నేరము నీవు లేకుండ జరిగినది! ఏ హత్య నీవు లేకుండ సాగినది! ఏ సం స్థానము నీవు కాలు పెట్టకుండ నెగిరి పోయినది! కడగండ్లు నీ కొఱకు, కన్నములు నీకొఱకు; అప్రమాణములు నీకొఱకు, హత్యలు నీకొఱకు; మోసములు నీకొఱకు, వేసములు నీకొఱకు, ప్రభువు నీ దాసుఁడు, పరిచారకుఁడు నీ దాసుఁడు; పండితుఁడు నీ దాసుఁడు, పామరుఁడు నీ దాసుఁడు;- నీ యధికార మెంత నిరంకుశ మై పోయినదే! ఓ ప్రభువులారా, ఓ ప్రజా ప్రతినిధు లారా! ఓ సంఘ సంస్కర్తలారా! ఓ స్వరాజ్యవాదులారా! ఈ మద్యరసమువల్ల- ఈ మహామారివల్ల- ఈ దుర్విషమువల్ల- ఈ దుష్టజాడ్యమువల్ల- ఈ యగ్నిద్రావకమువల్ల, ఈ హాలా

హాలమువల్ల- ఈపీడవల్ల, ఈపిశాచమువల్ల- ఎన్ని సంసారము లేటఁ గలిసి పోవుచున్నవో యెన్నఁడేని గమనించితిరా? కాళ్ళు తోఁదుకొనిపోయి, కన్నులు దించుకొనిపోయి: వడఁకెడి యవయవములతో, వంకరపోయిన పార్శ్వములతో; కుళ్ళిగిన మూపులతో, క్రుళ్ళిన శ్వాసకోశములతో; మనసు చెడి, మతి పోయి-అన్న మో రామచంద్రాయని యెంద అల్లాడుచున్నారో యెప్పుడైన పరికించితిరా? ఎన్ని కొంపలలో దరిద్రదేవత తాండవ మాడుచున్నదో- ఎందఱిభార్య లెంతలేసి బాములు పడుచున్నారో- ఎందఱిబిడ్డలన్నమునకు మొగమువాచి యెంగిలియాకులు నాకుచున్నారో- ఏపాటి యైన పరిశీలించితిరా? ఎందఱి మూలుగులలో, తండ్రులు త్రాగిన మద్యవిషము మజ్జతో మిళితమై, యెంతలేసి రోగముల కుఁ గారణ మగుచున్నదో- ఎంద ఱీ పాపిష్ఠి త్రాగుడువల్ల పడుచుతనమునందె- పండి, యెండి; మాడి, మ్రగ్గి- యకాలమృత్యువున కాహారమగుచున్నారో యరసితిరా? ఏఁటేఁట నెన్నెసికోట్లు త్రాగుడుక్రింద దగ్ధ మగుచున్నవో- ఎన్నేసి నేరములు! ఎన్నేసి హత్యలు త్రాగుడువల్లఁ దటస్థము లగుచున్నవో పరిగణించితిరా? ఏమియన్యాయ మిది?- ఎంత విరుద్ధమిది!...తల్లీ భరతమాతా! తపోనిధులం గన్న నీ వీ త్రాగుబోతుల నెట్లు కనుచుంటి వమ్మా! మాననిధులం గన్న నీ వీ మధుదాసుల నెట్లు కనుచుంటి వమ్మా! టర్కీ- యీజిప్టులలో త్రాగుడే లే దఁట !- అమెరికాలో మద్యసార మమ్మినవానికిని, కొన్నవానికిని గూడ నాఁటేసి నెలలు శిక్షయఁట!- బల్గేరియాలో త్రాగినవానిని బశువుతో జతచేసి, పట్టణమంతయు నూరేగింతు రఁట! త్రాగుడు ధారకముగా నొప్పువారె తన్నివారణమున కై యిట్లు పాటుపడుచుండ- మద్యపానము మహాపాతకముగ నెంచు నీబిడ్డ లింత మందభాగ్యులైరే మమ్మా! పరమేశ్వరా- తండ్రీ ! ప్రభువులు పరార్థ కాములు- ప్రజాప్రతినిధులు ప్రసాదరాములు-సంఘసంస్కర్తలు సభా వాక్శూరులు-

స్వరాజ్యవాదులు సహాయదూరులు-అట్టివారివల్ల నీయంటురోగము హరించుట యసంభవము. మద్యవిక్రయమన : మనుజులకు విషము పోయుట యని యెఱుఁగని మా వర్తకులు- బ్రాందిలో కొకేయిను; సారాయిలో నుమ్మెత్త చూర్ణము; కల్లులోకుంకుడు నురుగుఁ గలిపి- ప్రజల ప్రాణములు తీయు మా వర్తకులు- ఈ పాడువ్యాపారమును బరిత్యజింతు రనుట కల్ల! తమ దారిద్ర్యమునకు త్రాగుడే కారణ మని యెఱుఁగని మా ప్రజలు- తమయాయువు త్రాగుడువల్లనే తరిగిపోవుచున్న దని యెఱుఁగని మా ప్రజలు- దినమునకు కోటిరూప్యములు దీనిక్రింద దగ్ధమగుచున్న వని యెఱుఁగని మా ప్రజలు-తమదేశమున కిది గొప్ప తలవంపని యెఱుఁగని మా ప్రజలు-ఈపాపిష్ఠివ్యసనమును బహిష్కరింపఁ గలుగుట యసంగతము ! నీ కటాక్షము తప్ప యీపీడ నిర్మూలమగుటకు దారి లేదు ! స్వరాజ్యముకొఱకు నిన్నర్థింపను-సాయుజ్యముకొఱకు నిన్ను బ్రార్థింపను- మాదేశమున మద్యపానము లేకుండఁ జేసితివా- మాకు కోటిస్వరాజ్యములుఁ గోటిసాయుజ్యములుఁ బ్రసాదించినట్లు భావించెదను! (ఆయాసముతో) అమ్మయ్యో! హమ్మయ్యో ! హాఁ ! హాఁ ! (మైకముతో) ఎమిటీ నేనిపు డన్నమాట ! ఎక్కడికి చెపుమా నే నిపుడు వెళ్ళుచున్నది! నా యొంటినిండ నల్లులో, చీమలో ప్రాకుచున్నవి!...నాతల వెంట్రుక లెవరో పీకుచున్నారు! నా యొడ లెవరో రక్కుచున్నారు! అదుగో నా ప్రాణేశ్వరుఁడు ! అమ్మయ్యో !- వచ్చినారా ; ఆఁ ! ఆఁ ! ఆఁఅంటకుఁడు ! (అని రెండడుగులు వెనుకకు వేసి! అంతలో మంచము తగిలి, యట్టె దానిపైఁ గూలఁబడి)అయ్యో! నో రెండిపోవుచున్నది! ...అబ్బా! దాహము! దాహము! హా! పరమేశ్వరా ! (అని వెనుకకుఁ బడ) పరమేశ్వరా ! పం ! పా !

తెర పడును.

ఇది నవమాంకము.

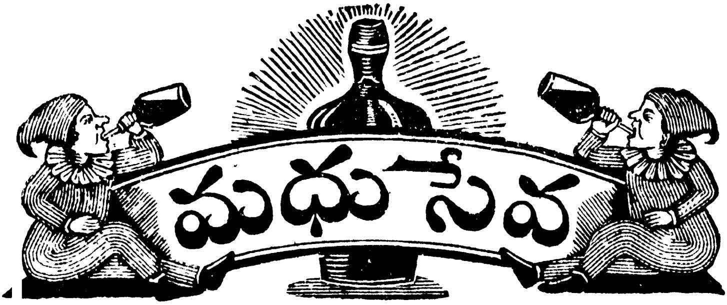

దశమాంకము

మొదటిరంగము

ప్రదేశము:—పోలీసుస్టేషను.

ఇనస్పెక్టరు—(ఆయాసముతోఁ బ్రవేశించి) అబ్బా ! యేమి యవస్థ !- యేమి బ్రతుకు ! పోలీసు నవుకరీకంటే- పొగచుట్టల దుకాణము మంచిది ! నిర్మలాంబను రఘునాథరావుగారే చంపి యుందు రను నిశ్చయాభిప్రాయముతోఁ దొరగా రాయనను తోడనే యరెస్టు చేయించి- సాక్ష్యము సమకూర్చు మని నన్ను నలిపివేయుచున్నాఁడు! సాక్ష్య మంత చౌకగా దొరకునా! విశ్వాసరావుగారు వచ్చినఁ గొంత చిక్కు విడవచ్చు నని యున్నది- యింతవఱ కాయన రానే లేదు! ఇప్పు డేమిటి చేయఁ దగినది?- (అని బల్లకడఁ గూర్చుండి, యేవో కాగితములు తీసి చూచును).

విశ్వా—(ప్రవేశించి) విధివిధాన మెంత విపరీత మయినది !

సీ॥ పరిపూత చరితుఁడై ♦ పరఁగు వాఁ డిటు మద్య
పానంబునకుఁ బాలు ♦ పడుట యేమి !
సతతంబు విబుధసం ♦ గతి నొప్పువాఁ డిటు
తులువలతోఁ జెల్మి ♦ సలుపు టేమి !
పరకాంత లెదు రైనఁ ♦ బెడ కేగువాఁ డిటు
వారకాంత గృహంబు ♦ వట్టు టేమి !
తోరంపు సిరులతోఁ ♦ దులఁదూఁగువాఁ డిటు
తలమించు ఋణములఁ ♦ దగులు టేమి !

అట్టి సంస్థానమును దెగ ♦ నమ్మ కేమి!
నిజసతినిఁ జంపె నను ఘోర ♦ నింద మేమి!
కాలి సంకెళ్ళతోఁ జెఱ ♦సాల యేమి!
కట్ట! యిది యెల్ల విధిచేష్ట ♦ కాక యేమి! (పరిక్రమించును)

ఇన—(తలయెత్తి చూచి) ఇదిగో- యెప్పుడు వచ్చినారు! ఇప్పుడే మీమాటయనుకొన్నాను! కూర్చుండుఁడు! ఇన్నాళ్లుచేసినారేమి?

విశ్వా—(కూర్చుండి) నిలుకడగా నే నొకచోట నిలువక పోవుటచే, నిన్నటి యుదయమువఱకు మావారి యుత్తరములు నాకందినవి కావు సంగతి తెలియఁగానే, పాపాటుకూడ చేయకుండ బయలు దేరి- రాత్రి పదిగంటల కిఁటికి వచ్చినాను.

ఇన—రాత్రియే వచ్చినారా? రాగాఁనే నన్నేలఁ గలిసికొన లేదు?

విశ్వా— ముందు రఘునాథరావుగారితో ముచ్చటించువఱకు నీ వ్యవహారమునందుఁ బ్రవేశించుట కిష్టము లేక- అరుణోదయము కాఁగానే చెఱసాలకు వెళ్ళి, ఆయనతో మాటాడి-యిటు వచ్చినాను.

ఇన—ఆలాగుననా?- అట్లయిన నేదో విశేష ముండవలెను.

విశ్వా—ఆయన నిర్దోషి- అదియే విశేషము.

ఇన—అని మీ రెట్లు చెప్పఁ గలరు?

విశ్వా—అట్టి దృఢవిశ్వాస మాయన నాకుఁ గలుగఁజేసినారు. .

ఇన—మాటలచేతనా- నిదర్శనముల చేతనా?

విశ్వా—మీ రేమి నిదర్శనములనుబట్టి యాయన నరెస్టు చేసినారు?

ఇన—ఆమె మరణమువలన లబ్ధిని బొందువాఁ డాయన. ఆయన యిప్పు డర్థకాముఁ డై యున్నాఁడు. అందువలన, నిది, నాయన పనియె యని యభిప్రాయపడవలసి వచ్చినది.

విశ్వా—ఆత్మహత్య చేసికొనఁ దలఁచిన ట్లామె స్వయముగా వ్రాసిన యుత్తర మొకటి యామె శయ్యపై దొరకిన దఁటగా?

ఇన—దొరకినది. తమపై ననుమానము కలుగకుండుటకై దానిని రఘునాథరావుగారే కల్పించినారని మాదొరగారి యభిప్రాయం.

విశ్వా—మీ యభిప్రాయము?

ఇన—ఆమె యాత్మహత్య చేసికొనియుండునని యే నాయభిప్రాయము.

విశ్వా—అట్లయిన మీయభిప్రాయముకూడ సరియైనది కాదనియే నా యభిప్రాయము. అయిన నా యుత్తర మేదీ చూతము.

ఇన—ఇదిగో-యిచ్చటనే యున్నది (అని యుత్తరము తీసి యిచ్చును)

విశ్వా—(విప్పి చూచి, యులికిపాటుతో) ఇదుగో!- యీశ్వరవిలాసమనఁగా నిది! ఈ యుత్తరము నిర్మలాంబ వ్రాసినది కాదనియే కాక- యెవరు వ్రాసినదో కూడఁ దెలిసిపోయినది!

ఇన—(ఆత్రముతో) ఏమిటీ!- ఎవరు- ఎవరా వ్రాసినవారు!

విశ్వా—ఇంకెవరు- కస్తూరి! దాని యుత్తరములు నాకడ తట్టెఁడున్నవి. సంగతులుకూడఁ జదివి చూతము- "నాభర్త వేశ్యాలోలుఁడై నన్ను విడిచిపెట్టుటచేత, నా జీవితముపై నసంహ్యాము పుట్టి, ఆత్మహత్య చేసికొనుటకు సంకలిపించితిని. నా చావునకు నేనే భాద్యురాలను- నిర్మల" (అని చదివి) చిత్తగించితిరా?- "అసహ్యము" అనుటకు- "అసంహ్యాము" అనియు "సంకల్పించితి" ననుటకు- "సంకలిపించితి" ననియు- "బాధ్యురాల" ననుటకు- "భాద్యురాల" ననియు-నిర్మలాంబ నిద్దురలోఁ గూడ వ్రాయదు. కాఁబట్టి, యిది కస్తూరి వ్రాసినదే యని నేను గట్టిగాఁ జెప్పఁగలను.

ఇన—ఉద్దేశము?

విశ్వా—ఉద్దేశమునకు మన యూహా లవసరము లేదు. నిర్మలాంబ కలచేత నిమ్మపండుఁ జూపి, నగ మూస్త్రియైన వ్రాయించుకొని రమ్మని శర్మయుఁ, గస్తూరియు శతవిధముల పోరినట్లును-తాము నిరాకరించినట్లును- రఘునాథరావుగారు చెప్పుచున్నారు-

ఇన—సరే, సరే- సంగతి యిప్పుడు బోధపడినది! ఆమెను గడతేర్చినచో, ఆస్తియంతయు రఘునాథరావుగారి పరమగు ననియు, అప్పుడు దా మిట్టె యంకించుకొనవచ్చు ననియు నుద్దేశించుకొని

పోలీసు వారిని పొరపెట్టుటకై యీయుత్తరమును గల్పించి-యీ పనిచేసి యుందురు. ఆస్థలమునందుఁ గానవచ్చిన యడుగుల గుర్తులనుబట్టి, యీయింటఁ బురుషుఁ డెవ్వఁడో ప్రవేశించినట్లు కూడ స్పష్టపడుచున్నది అందువల్ల నా ప్రవేశించినవాఁడు శర్మ కావలెను. అయితే, అతఁ డంత సాహసము చేయఁగలఁడా!

విశ్వా—ఆసంగతి యాలోచింతము. ఆయింట దొరకిన వేమేమిటి?

ఇన—ఒక కాళీ విషపు సీసా, యొక బ్రాందిసీసా, యొక యుత్తరీయము.

విశ్వా—ఆ యుత్తరీయ మేదీ?

ఇన—గుర్తు పట్టించునిమిత్తము చాకలి గూడెమునకుఁ బంపినాను. అడుగో-అతఁడును వచ్చినాఁడు. ఏమి జగ్గప్పా! యేమైన తేలినదా?

జగ్గ—(ప్రవేశించి విశ్వాసరావును జూచి వెనుకకు తగ్గును.)

ఇన—సందేహ మక్కఱ లేదు- చెప్పవచ్చును-ఎవరైన గుర్తించినారా?

జగ్గ—వీరిచాకలి చూచి- మా పంతులుగారి దని చెప్పాడండి.

విశ్వా—మా చాకలి నా దని చెప్పినాఁడా!- ఏ దా యుత్తరీయము?

జగ్గ—(చంకలో మడత తీసి బల్లపై నుంచును).

విశ్వా—(విప్పిచూచి) హోయి! హోయి! దొరకిపోయినాఁడు దొంగ!

ఇన—(జగ్గప్పతో) వరే వెళ్ళుము. (అతఁడు పోఁగానే) ఎవఁ డెవఁడు?

విశ్వా—ఇంకెవఁడు!- మీ యింటిచుట్టమే! రంగఁడు! వీనిభార్య మొన్నటివఱకును మాయింటఁ బరిచారికగా నుండెడిది. దాని యెడ నాకుఁగల నమ్మకమునుబట్టి యీమధ్య దానిని నిర్మలాంబ కడ నుంచినాను ఆరాత్రి యది పండుకొనుటకు వెళ్ళలే దని తెలిసి- కారణ మే మని యడుగ- తమ్మవరములో నున్న తన తల్లికిఁ బ్రాణముమీఁదికి వచ్చినట్లు చెప్పఁగా, తా నా రాత్రి యచటికి వెళ్ళినట్లును- తల్లి సుఖముగానే యున్నందున మఱునాఁడే వచ్చివేసినట్లును జెప్పినది. దాని కా కల్లవార్త చెప్పినవాఁ డెవఁడో తట్టినదా?- రంగఁడు!

ఇన—ఆలాగుననా? అయితే- యుత్తరీయమునంగతి యేమిటి?

విశ్వా——అన్నట్లా సంగతి చెప్ప లేదు ఈ యుత్తరీయము నాదే. ఈ పాపిష్ఠుడొకనాడు వచ్చి ప్రాకులాడ- నేనె యిచ్చినాను.

ఇన——అట్లయిన నిక సందేహ మక్కర లేదు- అతడే హంతకుడు వాడు శర్మవెంట దిరుగుచుండగా వందసారులు చూచినాను అదిగాక- యాయింట ప్రవేశించినవాని యడుగులగుర్తులు నోటు చేసినాము. రంగని గుర్తులు మాయొద్ద నిదివఱకే యున్నవి. రెంటిని బోల్చి చూచిన సంగతి క్షణములో దేల గలదు. శర్మ వానిని సంధించి యుండును. శర్మపై నిందులకు సాక్ష్యము సంపాదింపవలెను అన్నట్లొక సంగతి చెప్ప లేదు-విషపు సీసామీద "స్మిత్ అండ్ కో, మెడ్రాస్" అని యుండుటచే- బ్రత్యేకమొకనిని వారికడకు బంపినాము. అత డీపూట తప్పక రావలెను.

విశ్వా——చాల చక్కనిపని చేసినారు. ఎప్పుడు మీ వాయిదా?

ఇన——ఎప్పుడోనా? రేపే! ఈ పూట మీరు రాకపోయినచో- రంగని పిడుగు రఘునాధరావుగారిని గొట్టుకొని పోవలసినదే !

విశ్వా——సాక్ష్య మేదీ?

ఇన——పోలీసువారికి సాక్ష్యలోపమును- పోలేరమ్మకు నైవేద్యలోపము నా అన్నట్టు, పాప!- మాయన యెట్లున్నారో చెప్ప లేదు.

విశ్వా——చెప్పుట కేమున్నది- ఈ పదునైదు దినములలో బదునైదేండ్ల మార్పు గలిగినది! వెనుకటి వ్యసనము లన్నియు వేళ్ళతో గూడ హరించినవి! భార్యకొఱ కాయన పడుచున్న పరితాపము చూచిన పాషాణములుకూడ నీరగును! ముందు సంగతి యేమిటి?

ఇన——చెప్పనా? ఈపూట శర్మను, కస్తూరిని, రంగని అరెస్టు చేసెదము- ఈరాత్రి మాముడుపులు మేము పడుకొనెదము-క్రొత్త చార్జిషీటుతో రేపు కోర్టులో నిలిపెదము.

విశ్వా——అట్లయిన, నే నింటి కేగి భోజనము చేసి అఱగంటలో వచ్చెద.

(అని లేచుచుండగా దెర పడును.)

రెండవరంగము

ప్రదేశము:—మేజస్ట్రీటు కచేరి.

ప్రవేశము;—ధర్మపీఠమున మేజస్ట్రీటు—ఎదుట నొకప్రక్క కుర్చీలో ప్రాసిక్యూటరు — రెండవప్రక్క పంతులు, (రఘునాథరావుగారి వకీలు) నాయఁడు, (కస్తూరి శర్మల బారిష్టరు) విశ్వాసరావు- వెంకటేశము- దూరమున బోనులో- రఘునాథరావుగారు, శర్మ, కస్తూరి, రంగఁడు.

మేజి—ఆల్ రైట్! ఇఁక మీ యార్గ్యుమెంట్సు కానీయవచ్చును.

ప్రాసి—(లేచి) సిత్తం, సిత్తం, ఈ కేసులో నేను నిండా శప్పేదేవిర్తా. ముద్దాయీలమేల యెవిడెన్సు పూరాగా ప్రూవై వుండే సమాచారం కోర్టువారికిదా తట్టే వుండవలా. వృణ్ణే క్రైమ్ నడచిన స్పోట్లో చిక్కిన సీసా మేల "ప్రుస్సిక్ ఆసిడ్, పాయిజన్, స్మిత్ అండ్ కో, మెడ్రాస్" అని వుండింది. ఆయమ్మ చచ్చుకునింది ప్రుస్సిక్ ఆసిడ్ మూలంగాదానాని, యెగ్జామిన్ చేసిన డాక్టరు సర్టిపై చేసిపుండె స్మిత్ అండ్ కో యేజెంటు- శకందు ముద్దాయి శర్మ- ప్రుస్సిక్ ఆసిడ్ పంపేదిగా తమరికి లెటర్ రాశిందీ- తెమురు పోస్టుగుండా దాన్ని డిశ్పాచ్చి చేసిందీ- చెప్పిందే కాక- శర్మలెటరూ, వారి డిశ్పాచ్ బుక్కూ కోర్టులో దాఖల్ చేసిదా వుండె. శర్మ రైటింగుతో కంపేర్ పెడితే- ఆ లెటర్ శర్మ రాశిందిగాదానా నిచ్చితం పడింది. ఆ యాసిడ్ పార్శిల్ శర్మవాడుగా యెత్తుకొనింది- పోస్టుప్యూన్ సాచ్చెంవోల్ల ప్రూవు కావడింది. ఇందుల్నిపట్టి, ఆయమ్మ చచ్చుకునింది ప్రుస్సిక్ ఆసిడ్ వోల్లానీ- దాన్ని రప్పించింది శర్మవా డనీ ప్లెయిన్గా తెలిశయింది. క్రైమ్ నడిచినస్పోట్లో కానవొచ్చిన క్లాత్- రంగడు వాడి దని విశ్వాసరావువారి యెవిడెన్సువోల్ల ప్రూవయింది. ఆదినం రాత్రి, టూవోక్లాక్ యాళ, రంగడువాడు, దీ సేమ్ స్ట్రీట్గుండా, పై మేల బట్ట లేందీ, జల్దీగా పూడుస్తూన్న సమాచారం తాను సవాల్ సేసిన సమాచారం- బీట్ కానిస్టేబుల్ ఫోర్హండ్రెడ్ ఫార్టీ సెవెన్ సాచ్చెం సొల్లే. క్రైమ్ నడిచిన

సోట్లో కానవొచ్చిన వోణీ, రంగడువాడిదిగా, విశ్వాసరావువారి వోల్ల రుజువ్ పడింది. ఆసోట్లో కానవడ్డ ఫ్లూటిన్ మార్కులు రంగడు వాడివిగాదానా రుజువ్ పెట్టాం. రంగడువాడు సెవెన్ టైమ్సు ఫయిన్సూ- ఫయివ్ టైమ్సు రిగరస్ యింపిరిజన్మెంటూ- అనబగించిన వోల్లు అఫెండర్‌దా అయి వుండాడు. శర్మ వాడికీ రంగడు వాడికీ నేనా దోస్తి వుండేదిగా- త్రీహండ్రెడ్ ట్వంటీటూ సెప్పి అయింది ఇందుల్నిపట్టి, ఆయమ్మకు పాయిజన్ అప్లై చేసిన వాడు రంగడుగా అయి వుండిందీ- వాణ్ణి అప్పాయింటు చేసింది శర్మవాడుదా అయివుండిందీ- కోర్టువా రవశ్యం నమ్మితీరవలా అదీ వుణ్ణే ఆయమ్మ మంచంమేల చిక్కినలెటర్ కస్తూరి రాశి దిగా, విస్వాసరావువారు దాఖల్‌పెట్టిన లెటర్సు వోల్ల వ్రూవ్రు కాపడింది. కస్తూరి రగునాతరావుగారు పెట్టుకున్న లంజై వుండింది. రగునాతరావుగారు సొత్తంతా సెలవు సేసుకుని, దుడ్డుకోసం నిండా సంకటం అనబగిస్తుండారు. ఆయమ్మ చచ్చుకునిందే ఆయనకు వాశి. ఆయనకు వాశయిందే వీరికి వాశి. అందుల్నిపట్టి, రగునాతరావువారిమేల డైరెక్టు యెవిడెన్సు లేకుండా పోయి నానాటికీ- యీ కానస్పిరేసీలో ఆయనకూడా చేరివుండేదిగాదానా తలచి తీరవాలా. కాపట్టి, ముద్దాయిల్ని కమిట్ సేసేదానిగ్గా- కోర్టువార్ని నిండా కోరి పారిదించుకుంటుండాం- (కూర్చుండును)

మేజి—(ఏమో వ్రాసికొని) పంతులుగారు! మీరు?

పంతు—(లేచి) అయ్యా! మా ముద్దాయి రఘునాధరావుగారి మీఁద సాక్ష్యమేమియు లేన ట్లొప్పుకొని వ్రాసికూటరుగారు నా కేమియుఁ బని లేకుండఁ జేసినారు. అయిన, నొక రెండు విషయములలో నాయన కొంచెము. పొరపడినారు. ఈకుట్రలో మా ముద్దాయిగారు చేరియున్నా రనుట కించుకయు నవకాశము లేదు. కాలకర్మవశమునఁ గస్తూరి సంబంధము కలిగినను-భార్య యెడ నాయన ప్రతికూలబుద్ధి కలవారు కారు. ఆయనకు ధన

మవసర మైనచో నామె నడిగియే తీసికొనఁగలరు. ఆయన యడి గినచో నామె యడ్డు చెప్పునదియుఁ గాదు. లోఁగడ నొకసారి యామె తనయొద్దనున్న మూఁడువేల రూపాయల నాయన యడు గకుండనే యిచ్చినట్లు విశ్వాసరావుగారు చెప్పియున్నారు. ఇట్టి స్థితిలో, నట్టియిల్లాలి నాయన చంపించినా రనుటకంటె నసంగత మింకొకటి యుండదు! ఆమెతండ్రిగారివల్ల నామెకు వచ్చిన యాస్తి నెట్లయిన వ్రాయించుకొని రావలసిన దని శర్మయుఁ, గస్తూరియు రఘునాథరావుగారిని సర్వవిధముల వేధించినట్లును, ఆయన నిరాకరించినట్లును విశ్వాసరావుగారి సాక్ష్యమువల్ల విస్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. ఆయనద్వారా తమయాట సాగ కపోవుటచే- నామెను గడతేర్చినచో నయ్యాస్తి కాయన హక్కు- దారు లగుదు రనియు, నప్పుడు దా మాపోశగము పట్టవచ్చు ననియు నూహించి, శర్మయుఁ గస్తూరియుఁ గలిసి, సాహసికుఁడైన రంగనిచే నీహత్య జరిపించినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. కాఁబట్టి, ఘనతవహించిన కోర్టువారు, దోషరహితులైన మా ముద్దాయి గారిని తోడనె విడుదల చేయఁగోరుచున్నాను. (కూర్చుండును.)

మేజి——(ఏమో వ్రాసికొనును)

వెంక——(మెల్లఁగా) బారిష్టరు బావయ్యగారూ! ఫీజుకోసం ఆలోచించక బింకంగా పని చెయ్యాలి సుఁవండి! పాతస్నేహం పరాకు పడొద్దని మాయక్కయ్య మీతో మరీమరీ చెప్పమంది.

నాయ——(మెల్లగా) సాక్షుల నెల్లా సాగదీశానో చూచావా? ఆర్గ్యుమెంటులో మేజిస్ట్రేటుగారి నెల్లా హడలగొట్టేస్తానో చూడు! ఒకవేళ కమిట్ చేస్తా డనుకో- సెషన్సుకోర్టులో- క్షణాలమీద విడిపిస్తాను! అక్కడా కాకపోతే- అప్పీల్లో అరనిమిషం పని!

మేజి——ఏమి నాయఁడుగారు! మీ రేమి చెప్పెదరు?

నాయు—(లేచి) అయ్యా! ప్రాసిక్యూటరుగారూ, పంతులుగారూ చెప్పినదానిలో పాయింటు నిల్లండి సాక్షులు చెప్పిన మాటల్లో సంబంధం సైఫ రండి. పోలీసువారు మొదట, మొదటి ముద్దాయినిమాత్రమే అరెస్టు చేశారు. మిగతవారిని అక్రమంగా నిన్న సాయంకాలం చేశారు ఇది క్రిమినల్ ప్రోసీజరుకు కేవలం విరుద్ధం. (బల్ల గుద్దుచు) ఈ వొక్కపాయింటుమీదనే యీ కేసు త్రోసివెయ్యబడవలసి వుంది. స్మిత్ అండ్ కో వారి యేజంటు దాఖలుచేసిన వుత్తరం శర్మగారు వ్రాసింది కాదని నేను స్పష్టంగా చెప్పగలను. శర్మగారి దస్తూరీకిన్నీ దానికిన్నీ సంబంధమే లేదు. అందువల్ల, ఆవుత్తరం ఆయనపేరుపెట్టి యితర్లు వ్రాసిందిగా అవశ్యం నమ్మవలసివుంది. అదిగాక శర్మగారు ఎల్. ఎమ్. పీ. ప్యా సయినవారు. అటువంటివారిటువంటిపనికి అంగీకరిస్తారనడం అన్యాయం! నిర్మలాంబ మంచంమీద దొరికిన లెటరు కస్తూరి వ్రాసిందనడానికి కారణా లేమీ లేవు. దాన్ని కస్తూరి వ్రాస్తుండగా చూచినసాక్ష్యం లేదు. కస్తూరి యుత్తరాలని విశ్వాసరావుగారు దాఖలుచేసిన కాగితా లన్నీ కల్పితాలు. పోలీసువారూ విశ్వాసరావుగారూ కలిసి యీఫోర్జరీచేసివుంటారు.

ప్రాసి—(లేచి) ఐ రిక్వెస్టు దీ కోర్టు టూ నోట్ దట్ వర్డింగ్!

నాయు—ఓ- నేను ముద్దాయీల ప్లీడర్ని- నాయిష్టంవచ్చినట్టు మాట్లాడడానికి నాకు కావలసినంత అధికారం వుంది. కావలిస్తే కలకట్టా ట్వంటీ సెవెన్ చూచుకోండి!

మేజి—గో ఆన్! గో ఆన్! డోన్టు వేస్టు మై టయిమ్!

నాయు—చిత్తం- చిత్తం కస్తూరి చక్కదనంలోనూ సంగీతంలోనూ కూడా చాలా పేరుపడ్డ మనిషి. అది గజ్జెకట్టిందంటే అన్నహోరాలు మానేసి కూర్చుంటారు. కొమ్ములుతిరిగినవా రంతా దాని కొంపచుట్టూ తిరగడం నేను స్వయంగా యెరుగుదును. దానికి

ధనమే: కావలిస్తే కొంపలూ గోళ్లూ తెగనమ్మి తెచ్చి యిచ్చేవారు కోటి మంది వున్నారు. ఈయూ స్త్రీకోసం దాని కింతపని చెయ్యవలసిన యవసరం యేమీలేదు. ఇక సాక్షులసంగతి చూతాం. ఈ కేసులో అట్టెండైన సాక్షులు ఆరుగురు. స్మిత్ అండ్ కో వారి యేజంటు సాక్ష్యం చిల్లిగవ్వకు కొరగాదు. పోస్టు జవాను శర్మగారి కాపార్సిలు ఏడేటున డిలీవరు చేసిందీ చెప్పలేక పోయాడు. పార్సిలుమీద స్మిత్ అండు కో వారి పేరున్న దంటాడు ఆపేరు తా నెందుకు చదివాడో- డేటు మరిచిపోయినవాడు పేరెందుకు మరిచిపో లేదో కోర్టువారు ఆలోచించవలసి వుంటుంది. ఆ పార్సిలులో వున్నది ప్రస్సిక్ ఆసిడ్డని అసలే చెప్పలేక పోయాడు. కాబట్టి, యీసాక్ష్యానికి గడ్డిపరక పాటి విలువ లేదు. రంగి, తన మొగుడు తనకు ఫాల్సు యిన్ఫర్మేషన్ చెప్పి తన్ను నిర్మలాంబగారి యింట వండుకోవడానికి వెళ్ళకుండా చేసినట్టు చెప్పింది. ఇది కేవలం విరుద్ధం. నిజంగా మొగు డల్లాచెప్పినా-నిశ్చయంగా కోర్టువారియెదుట యేపెళ్లామూ ఆసంగతి వప్పుకోదు. కాబట్టి, యిది కల్పన సాక్ష్య మన్నమాట స్పష్టం. ఇక్కడికిముగ్గురైనారు కడమ ముగ్గుర్లో ఇద్దరు పోలీసు జవానులు. పోలీసువారి సాక్ష్యాని కెంత విలువ యివ్వాలో కోర్టువారికి విశద మయ్యే వుండును. రాత్రి రెండు గంటలవేళ రంగణ్ని చూచా నంటాడు! రాత్రి రెండు గంటలవరకూ బీటులో మేలుకున్న కానిస్టేబిలును నే నిదివరకు చూడ లేదు! ఆరాత్రి రంగడు కట్టుకున్నది తెల్లపంచని రంగి చెప్పింది- యెఱ్ఱ పంచంటాడు కానిస్టేబిలు. కాబట్టి వీళ్ళసాక్ష్యం కంగాళీసాక్ష్యం అని చెప్పక తప్పదు. ఇక విశ్వాసరావుగా రున్నారు. ఈ నాటకాని కీయనే నాయకుడు. ఇదే కోర్టువారు ముఖ్యంగా వినవలసిన సంగతి. ఈయన కస్తూరిని కామించినందులకై రఘునాథరావుగా రీయన్ని డిస్మిస్ చేసి, ఆవుద్యోగం శర్మగారికిచ్చారు. ఈకారణంచేత కస్తూరిమీదా, శర్మమీదా, కార్పణ్యం వహించి, కసి తీర్చుకొనే నిమిత్తం- శర్మగారిపేరుతో స్మిత్ అండ్

కో వారి కుత్తరం వ్రాసి, ప్రస్సిక్ ఆసిడ్ తెప్పించి, పోస్టుజవాన్ని కట్టి శర్మగారికి తెలియకుండా తనకు డిలీవరీ చేయించుకుని, దాన్ని ప్రయోగించడానికి రంగణ్ణి యేర్పాటు చేసి, తనమీద అనుమానం తగలకుండా పోయేనిమిత్తం పొరుగూరు చక్కాబోయి. పనిజరిగి నట్టు తెలిసినతరువాత పరస్పరంగా మొన్నరాత్రి చక్కావచ్చి, నిన్న పోలీసువార్ని కట్టి నిష్కారణంగా కస్తూర్నీ, శర్మగార్నీ అరెస్టు చేయించారు. రంగడికి తాము కండువా యిచ్చినట్టూ, రంగి తమయింట్లో చాలాకాలం పని చేసినట్లూ ఆయనే వప్పుకు న్నారు. అందువల్లనే, ఆయిద్దర్నీ, యీవ్యవహారంలో యిట్టేపని ముట్లుగా చేసికోగలిగారు. ఆయింట్లో దొరికిన వుత్తరమున్నూ, దాన్ని ఋజువు చేయడంకోసం దాఖలుచేసిన యితర వుత్తరా లున్నూ, ఆయన సృష్టించినవే. కాబట్టి, కోర్టువారీసంగతులన్నీ గమనించి, మా ముద్దాయీలిద్దర్నీ విడుదల చేయించుటకున్నూ, విశ్వాసరావుగారిపై తగుచర్య జరిపించుటకున్ను కోరుతున్నాను.

మేజి—రఘునాధరావుగారు! మీరు నేరము చేసినారా?...పలుక రేమి? మిమ్ములనే!- మీరు నేరము చేసినారా?

రఘు—(పిచ్చివానివలె) నేనా? నేరమా!- యేమినేరము చెప్పుమా!- ఆఁ! అర్థమైనది! అయ్యో! నే నేపాపము నెఱుఁగను!

మేజి—(వ్రాసికొని) శర్మగారు! మీరో?

శర్మ—అయ్యా! నేను చెప్పఁదలఁచినది సెషన్సులోఁ జెప్పుకొనెదను.

మేజి—ఆల్ రైట్! (కస్తూరివంకఁ జూచి) నీవో?

కస్తూ—అయ్యా! సత్యము చెప్పినచో మహాప్రభువులు మన్నించి, సాక్షిక్రిందఁ దీసికొందు రని పోలీసువారు చాలదూరము చెప్పినం దున యదార్థము మనవిచేసికొనుచున్నాను. ఆయుత్తరము నేను వ్రాసినదే. ఆఁడుది వ్రాసినఁ గాని, యీఁడుది వ్రాసినట్లుండ దని శర్మగారు నన్ను చాల బలవంతపెట్టి వ్రాయించినారు.

మేజి—(వ్రాసి, రంగనివంకఁ జూచి) ఏమిరా- నీ వేమి చెప్పెదవు?

రంగ—బాబయ్యా! నాకొంప తీసినోడూ యీ సెర్మబాబేనండీ! అవుత్తరం తలకింద పెడితే, అనుమానం యెవరిమీదా తగల్దని సెప్పేనరికీ, ఆమాట నమ్మి-రొండొందలకోసం ఆనపడి-ఆ తాగిన తిమ్మిర్లో, ఆయమ్మను పున్నెం కట్టుకున్నానండీ! బాబుగార్ని పట్టుకున్నా కాణ్ణుంచీ, నాఅంతటనేనే ఆజర్రై నడిచిందంతా చెప్పెయ్యాలనుకుంటూంటే- పాపం దానంత టదే బద్దలయింది!

మేజి—(ఏమో వ్రాసి) మొదటిముద్దాయి నిర్దోషిగాఁ దోఁచినందున విడుదల చేయుచు-కడమ ముద్దాయిలను కమ్మిట్ చేయడమైనది.

[విశ్వావరావు చటాలున రఘునాథరావుగారిని కౌఁగిలించుకొని యీవలికిఁ దీసికొనిరాఁగా-వారివెనుకఁ దెర పడును.]

రఘు—మామగారు! నా యపచారము లన్నియు మన్నించి, నన్నీవిపత్తు నుండి రక్షించినందులకు మీ కనేక వందనములు! కాని, యీగండము కడచినందులకు నా కావంతయు సంతోషము లేదు! ఏ మందురా?

సీ॥ కులగోత్రములు మాపు♦కొని రేపవలు మద్య
పాన మొనర్చిన ♦ పాపఫలము
ఎగ్గు సిగ్గులు వీడి ♦ యేవేళ వెలయాలి
వంచను బడియున్న ♦ పాపఫలము
అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లి♦యాడిన నిజధర్మ
పత్ని నేడ్పించిన ♦ పాపఫలము
దూరదృష్టి యుడిగి ♦ దుష్టులతో సహ
వాస మొనర్చిన ♦ పాపఫలము

అన్నెముం బున్నెము నెఱుంగ ♦ నట్టి మిమ్ముఁ
బరుషవచనంబు లాడిన ♦ పాపఫలము
నేఁడు గాకున్న, మఱియొక ♦ నాఁ డయినను
వడ్డితోఁగూడ ననుభవిం ♦ పంగ వలదె!

విశ్వా—బాబు! కడచినదానిని మఱచి కర్తవ్య మాలోచింపుఁడు.

రఘు——ఆలోచన కే మున్నది- ఆమెయాస్తియు, నాజీవితమునుగూడ మద్యపాన నివారణమునకై వినియోగించి- పరలోకమునందైన నామె యాత్మకు పరిపూర్ణశాంతి కలుగఁజేసెద.

విశ్వా——అట్లయిన, నాజీవితముకూడ నా యుద్యమమునందే కడపెద. ఈపూఁటకు మంగళాశాసనము కావించి, యింటి కేగుదము:

సీ। దేశంబు నానాఁట ♦ నాశంబుఁ గావించు
మద్యపానము రూపు ♦ మాయుఁ గాక !
పేదసాదల నెల్లఁ ♦ బీల్చి పిప్పి యొనర్చు
కల్లంగడులు నేలఁ ♦ గలియుఁ గాక !
సంసారులను ముష్టి ♦ సన్న్యాసులం జేయు
రమ్మకొట్లను దుమ్ము ♦ రాలుఁ గాక !
సంస్థానములను శ్మ ♦ శానంబులం జేయు
బ్రాందిపావులు మూలఁ ♦ బడెదుఁ గాక !

విధిగ నేఁటేఁట నీ పాడు ♦ విషపునీళ్ళ
కొఱకు వ్యయ మగు కోటాను ♦ కోట్లు, దేశ
మునకు దక్క- దరిద్రులు ♦ ముదుకకూడు
ముదుకగుడ్డల నేని పొం ♦ దుదురు గాక !

శ్రీమజ్జగద్గురు శంకరభగవత్పాద ప్రసాదాసాదిత మహాకవిబిరుదాంక
భారద్వాజ గోత్రార్ణవ శశాంక, కవిఘంటా కలాప హస్త
కాళ్ళకూర్యన్వయ ప్రశస్త, బంగారురాజ కవిరాజ
తనూజ, నారాయణరాయామాత్య బిడౌజ
ప్రణీతంబగు మధుసేవా ప్రకరణము

సంపూర్ణము.